

Amphion : een tijdschrift voor vrienden en beoefenaars der toonkunst

<https://hdl.handle.net/1874/26768>

MIBDT

A M P H I O N,

EERSTE JAARGANG.

1818.

R
T

156. E. 34

AMPHION,

EEN TIJDSCHRIFT

VOOR

VRIENDEN

EN

BEOEFENAARS

DER

TOONKUNST.

Eerste Jaargang.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT

10. OCT. 1928

UTRECHT.

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS.

1818.

ALGEMEENE
I N H O U D

van den eerften Jaargang.

I. *Verhandelingen*, enz.

- J. ROBBERS. Vergelijking der oude en hedendaag-
fche muziek, en de meerdere werking der eerfte
op de gemoederen der menfchen onderzocht en
beoordeeld..... bladz. 1.
———— Vervolg en flot van deze
verhandeling..... — 75.
SS..... Losfe ftellingen (*betrekkelijk*
den aard der muziek)... .. — 89.
G. C. GROSHEIM. Over de vereenvou-
diging van de leer der toonen, en der-
zelve noodzakelijkheid (*hierbij enige*
aanmerkingen van de redaktie)..... — 151.
Anonymus. Zamenfpraak van twee thea-
ter-direkteuren (*over de pligten van*
den direktor jegens het publiek).... — 172.
SS..... Over NICOLO ISOUARD, over
het karakter der franfche muziek, en
over den muzikalen aard der Hollan-
ders..... — 183.
Dit ftuk behoort zoowel tot deze, als
tot de volgende rubriek.

II. *Levensberigten van beroemde*
toonkunfenaars.

MR. N. W. SCHROEDER STEINMETZ. Brie-
ven over het leven en de werken van

- eenige der voornaamste toondichters
in de onderscheidene vakken van com-
positie, *eerste brief*..... bladz. 18.
- Mr. N. W. SCHROEDER STEINMETZ. Ver-
volg en slot van den eersten brief.... — 92.
In dezen brief wordt het leven van
W. A. MOZART verhaald; de
tweede brief handelt over deszelfs
werken.
- Anonymus.* LUTHER — *over zijne ver-*
diensten als toonkunstenaar, en zijne
gevoelens omtrent de toonkunst..... — 100
- GN..... Levensberigt van de herto-
gin CHARLOTTE von Hildburg-
hausen, geboren hertogin van Mek-
lenburg Strelitz..... — 110.
- Anonymus.* Levensberigt van CARL AN-
DREAS GÖPFERT..... — 115.
Beide laatsgenoemde stukken zijn
uit de algemeene musikalische
Zeitung overgenomen.
- 85... Over NICOLO ISOUARD,
over het karakter der franche mu-
zijk, en over den muzikalen aard
der Hollanders..... — 183.
Dit stuk behoort zoowel hier, als
tot de eerste rubriek.

III. Binnenlandsche berigten.

- Uit 's Gravenhage over de groote
klavierspeelster, mejufvrouw VAN
DEN BERG..... — 44.
Uit

Uit dezelfde plaats over L. SPOHR en zijne echtgenooten.....	bladz.	48.
Uit dezelfde plaats over de kon- certen in den winter van 1817— 1818.....	—	207.
Uit dezelfde plaats over het fran- sche theater.....	—	214.
Uit Amsterdam over L. DROUET.	—	218.
— E — Uit Groningen — <i>algemeen</i> <i>berigt over den staat der muzijk</i>	—	118.
— — — — — Uit Groningen over het koncert van den klavier- en viool- speler C. MÜHLENFELDT.....	—	126.
— — — — — Uit dezelfde plaats over het concert van de harpspeelster, meisjesvrouw LOHR.....	—	220.

IV. *Buitenlandsche berigten.*

G. L. P. SIEVERS. Toestand der onder- scheidene opera's te Parijs — <i>over-</i> <i>genomen uit de</i> algemeene musikali- sche Zeitung.....	—	129.
Korte, zoo binnen- als buitenland- sche berigten van de redaktie.....	—	50, 52.
” ” ”	—	135.
” ” ”	—	238.

V. *Recensieën; aanprijzingen van*
werken.

Anonymus. Volledige verzameling van
Psalm-, Lof- en Evangelische gezan-
gen, met voor- en tuschen-spelen,

* 2

bij

IV ALGEMEENE INHOUD.

- bij de Gereformeerden in Holland in gebruik, vierstemmig voor het orgel gezet, door J. G. WERNER bladz. 55.
- Anonymus. Six walses pour le piano-forte, composées par W. G. HAUPE.* — 224.
- Mr. N. W. SCHROEDER STEINMETZ. Aanprijzingen van geestelijke muziekwerken: I. *Allgemeines, deutsches Choralbuch für Singhören und Organisten* van J. G. SCHICHT; II. *Fünfstimmige Misfa mit Orchester* van J. S. BACH; III. *Die heilige Cäcilia*, uitgegeven door J. D. SANDER. — 229.

VI. Gedichten; Mengelingen.

- Mr. B. H. LULOFS. Een paar dichtregelen tot lof der toonkunst — 59.
- HOFFMANN. De muzikale pijnbank van den kapelmeester JOHANNES KREISLER, naar het hoogduitsch..... — 136.

Berigt van de redaktie, als voorrede.

Twee bijlagen, behoorende bij de verhandeling van GROSHEIM.

Verzoek van Mr. N. W. SCHROEDER STEINMETZ om berigten van oude werken over de toonkunst.

*W*ij meenen den lezer van het tijdschrift AMPHI-
ON te moeten herinneren, dat hetzelfde zal bevatten:

- I. *Verhandelingen van theoretischen practischen, aësthetischen of ook meer algemeen philosophischen inhoud. Deze Verhandelingen zullen zoo bewerkt worden, dat niet slechts de eigenlijke muzikgeleerde, maar ook de liefhebber dezelve verstaan en daarvan nut trekken kan;*
- II. *Levensberigten van beroemde toonkunstenaars, karakteristiek hunner werken;*
- III. *Berigten van het geen in de onderscheidene steden van ons Vaderland merkwaardigs omtrent de toonkunst voorvalt;*
- IV. *Berigten van het belangrijkste uit andere landen;*
- V. *Recensien van nieuws uitgekome ne werken;*
- VI. *Gedichten over de muziek, of welke voor de compositie geschikt zijn; mengelingen, anecdoten enz.*

*

Als

Als Bijlagen zullen; van tijd tot tijd, worden gegeven kleine muzijkstukken van nederlandsche meesters op nederlandsche woorden; terwijl, wanneer daartoe stof voorhanden is, in een afzonderlijk blad zullen worden opgenomen aankondigingen van nieuws uitgekomenen werken enz. welke de schrijvers zelve, of wel de drukkers of uitgevers zouden verkiezen daarin te doen plaatsfen.

Wij vertrouwen, dat de verscheidenheid van stof dit tijdschrift niet slechts leerrijk, maar ook aangenaam zal doen zijn.

Wij gelooven geenszins, hier een volmaakt werk te leveren. Wij weten zeer wel, dat hetzelfde veele gebreken zal hebben; offchoon wij van den anderen kant even zeer overtuigd zijn, dat het veel goeds, en nuttigs zal bevatten, daar wij het geluk hebben, onder onze medearbeiders zeer bekwame mannen te tellen. Maar wij zouden ongaarne zien, dat onze onderneeming door te strenge berisping van hetgeen niet volmaakt is, zoude kunnen te niet gaan: niet omdat daar uit eenige onaangenaamheid voor onze eigene personen zoude kunnen ontstaan, of wel eene pecunieele speculatie zoude kunnen in duigen vallen; maar alleen, omdat met het minder goede, dan ook het waarlijk goede en nuttige, dat nog voor dit tijdschrift zoude kunnen geschreven en door middel van hetzelfde gelezen worden, in de pen zal blijven en de hoop bij ons vervliegt, om de kennis van eene der edelste kunsten meer algemeen te verspreiden. Het begin van ieder tijdschrift is, even als van alle onder-

ondernemingen moeilijk en onvolkomen; maar voorzeker heeft gene onderneming meer zwaarigheden te overwinnen, dan de onze. Evenwel is ze juist daarom des te noodzakelijker, en het nut, dat dezelve kan sichten, des te grooter. Wij houden ons overtuigd, dat meenig bekwaam toonkunstenaar in ons Vaderland, die in zijn binnenste den lust en de krachten gevoelt, om de vruchten van zijnen arbeid, ten nutte zijner landgenooten, openbaar te maken, doch door bijzondere omstandigheden daarin verhinderd wordt, door onze onderneming zal worden aangespoord, om die vruchten niet langer alleen te genieten, maar, dezelve in dit tijdschrift nederleggende, ons allen te leeren.

Wanneer behalve de, door ons daartoe aangezochte, kunstenaars en bekwame liefhebbers, ook andere mannen bijdragen tot den AMPHION zouden willen leveren, zullen wij dezelve met dank aannemen; doch het algemeen belang noopt ons, vooraf te herinneren, dat wij het ons tot eene wet hebben gemaakt, om in ons tijdschrift geene bijdragen optenemen, welke beleedigende uitdrukkingen bevatten. De waarheid mag, en moet zelfs gezegd worden, en schoon op eenen vrijmoedigen tevens echter op eenen bescheiden toon: spot heeft nog niemand verbeterd.

Eene tweede voorwaarde voor het inlaschen van intezendene bijdragen is, dat de schrijvers aan ons hunne namen noemen. Wij laten aan hen over, om te bepalen, of hunne namen met hunne bijdragen openlijk zullen bekend gemaakt worden; doch aan

ons mogen zij niet onbekend zijn; daarentegen kunnen dezelve van de stiptste geheimhouding verzekerd zijn. Voor het overige is het schier overbodig, te zeggen, dat men ieder oordeel, dat in dit tijdschrift mogt uitgesproken worden, geenszins voor het onzer kan houden. Wij laten gaarne aan een' ieder zijne eigene wijze van beschouwen. De verscheidenheid der oordeelvellingen is dikwijls nuttig:

Comparando sapimus.

Groningen in

Mei 1818.

DE REDACTEURS:

A M P H I O N.

*Vergelijking der oude en hedendaagsche muziek;
en de meerdere werking der eerste op de ge-
moederen der menschen onderzocht en
beoordeeld (1).*

Het was in den jare 1810, dat de hollandfche maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, in derzelver jaarlijkfche vergadering, gehouden in de gewone vergaderzaal der amfterdamsche afdeeling, op den 22sten van Wijnmaand, eene prijsvraag uitschreef, welke, regtsreeks, de muziek ten onderwerp

(1) *Eene voorlezing gedaan in de letterkundige maatschappij, Verscheidenheid en Overeenstemming, te Rotterdam, door den heer J. ROEBERS, organist der groote kerk, en klokkenist aldaar; werkend medelid van welgemelde maatschappij.*

De captatio benevolentiae wordt, als voor den lezer van geen belang, weggelaten.

G. C. G R O S H E I M S

nieuwe

wijze om de klankladders daartestellen en te beteekenen.

a) Klankladder in den toonaard *dur*.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
C	d	e	f	g	a	h	*c	d	e	fis	g
a	h	*c	d	e	fis	g	a	h	cis	d	e
fis	g	a	h	cis	d	e	fis	g	a	h	cis
g	a	h	cis	d	e	fis	g	a	h	cis	dis
cis	dis	e	fis	g	a	h	cis	dis	e	fis	g
a	h	cis	dis	e	fis	g	a	h	cis	dis	e
fis	g	a	h	cis	dis	e	fis	g	a	h	cis
g	a	h	cis	dis	e	fis	g	a	h	cis	dis
e	fis	g	a	h	cis	dis	e	fis	g	a	h
cis	dis	e	fis	g	a	h	cis	dis	e	fis	g
a	h	cis	dis	e	fis	g	a	h	cis	dis	e
fis	g	a	h	cis	dis	e	fis	g	a	h	cis

b) Klankladder in den toonaard *mol* (naar beneden toe). †

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
A	g	f	e	d	c	h	a	g	f	e	d
c	h	a	g	f	e	d	c	h	a	g	f
e	d	c	h	a	g	f	e	d	c	h	a
g	f	e	d	c	h	a	g	f	e	d	c
h	a	g	f	e	d	c	h	a	g	f	e
f	e	d	c	h	a	g	f	e	d	c	h
e	d	c	h	a	g	f	e	d	c	h	a
g	f	e	d	c	h	a	g	f	e	d	c
h	a	g	f	e	d	c	h	a	g	f	e
f	e	d	c	h	a	g	f	e	d	c	h

Hieruit volgt, dat ieder *dur*-toonaard, met den *mol*-toonaard van zijne kleine tertsen naar beneden, en omgekeerd, dat ieder *mol*-toonaard, met den *dur*-toonaard van zijne kleine tertsen naar boven, met dezelfde voortteekens aangeduidt wordt, — namelijk

1	C	<i>dur</i>	en	A	<i>mol</i>
2	G	E	1 kruis,	voor	F.
3	D	H	2 kruisfen,	voor	F, C.
4	A	Fis	3		F, C, G.
5	E	Cis	4		F, C, G, D.
6	H	Gis	5		F, C, G, D, A.
7	Fis		6		F, C, G, D, A, E.
8	Cis		7		F, C, G, D, A, E, H.
6	As		7 <i>b mol</i>		H, E, A, D, G, C, F.
7	Es		6		H, E, A, D, G, C.
8	Des	B	5		H, E, A, D, G.
9	As	F	4		H, E, A, D.
10	Es	C	3		H, E, A.
11	B	G	2		H, E.
12	F	D	1		H.

* Wij gebruiken hier de benaming *H* voor *B* (*naturel*), ten einde dezen toon, in navolging der Duitschers, naauwkeurig te onderscheiden van *B* (*mol*), en wij wenschen, dat deze benaming, waar het nog niet gefchied is, moge aangenomen worden; even als die van *Fis* voor *F* *kruis* enz.

D E R E D.

(†) Deze wijze van beteekenen liet zich, uit hoofde van de groote 6 en 7, op de *mol*-klankladders, in het opgaan, niet toepassen. Men kan daarin echter voorzien, door de neêrgeaande klankladder ook in het opgaan tot grondslag te leggen, en de evengenoemde intervallen eenen trap hooger te nemen; waarbij de leer van de intervallen des kleinen en grooten halven toons eene gemakkelijke toepassing vindt.

werp had; en mij het voornemen deed opvatten, om mijne geringe krachten te beproeven tot derzelver beantwoording, en om uit het ter dezer zaak te doen onderzoek, nuttige ontdekkingen, ter leering voor mij zelve, optesporen.

Dan, M. H.! snerpande omflandigheden hebben mij verhinderd, aan de begeerte van mijn hart te voldoen; ik betuig, aan de prijsvraag niet meer gedacht, veel min aan derzelver beantwoording gearbeid te hebben; zij was bij mij geheel vergeten, toen de opgaaf eener andere prijsvraag, door middel van de nieuwspapieren ter mijner kennis gekomen, mij dezelve wederom herinnerde.

Het was in de rotterdamfche courant van den 26ten November des jaars 1814, dat mij de laatstbedoelde prijsvraag onder het oog viel, maar ook gelijktijdig eene herinnering van wege de maatschappij, dat de antwoorden op dezelve, vóór of uiterlijk op den 1ften van Louwmaand 1815, moesten ingezonden worden. Dan, de korthed des tijds, van slechts even éene maand, welke toen nog maar overig was, gedoogde niet, met eenige hoop op goed gevolg aan de beantwoording dezer prijsstof te arbeiden; waarom ik dezelve ter zijde leide, tot dat mij de lust beving om, vóór de fluiting van de werkzaamheden dezer maatschappij, nog eene lezing te doen, waartoe mij de twee genoemde prijsvragen als zeer gefchikte onderwerpen ter behandeling voorkwamen.

G. C. G R O S H E I M S

T a b e l l e v a n M o d u l a t i e e n .

Wanneer men tusfchen twee verfchillende, confonerende drieklanken het feptimen-akkoord van de dominante plaatst $\left\{ \begin{array}{l} \text{de kleine} \quad 7 \\ \text{de volkom.} \quad 5 \\ \text{de groote} \quad 5 \end{array} \right\}$, dan noemt men dat: *van den eenen toonaard in den anderen overgaan — uitwijken — moduleren.*

Wil men de modulatie voor het oor aangenaam maken, dan is het dikwijls noodzakelijk, om den eerften drieklank te veranderen, is hij *dur* in *mol*, is hij daarentegen *mol*, in *dur* (zie beneden *A*). Daarna moet men acht geven op het voortgaan van den Bas (zie beneden *B*). De oplossing in den nieuwen toonaard volgt nu onmiddellijk (zie beneden *C*). Op deze wijze gefchiedt iedere modulatie, zoowel naar een' verre afgelegenen, als naar een' nabij liggenden toonaard, en met behulp der transpositieën leert men de modulatie *van* elken toonaard *naar* ieder' anderen, op de kortfte en gemaklijkfte wijze.

	A) Akkoord der tonika.	B) Septimen-akkoord der dominante.	C) Oplosfing.
	Hij moet zijn:	De bas is voortgegaan	in
	mol	eene groote terts	Klaaf 2
	dur	eene kleine terts	5
	mol	eene groote feconde	4
	dur	eene kleine feconde	5
	dur	in het geheel niet	6
	dur	eene kleine feconde	7
	dur	eene groote feconde	8
	mol	eene kleine terts	9
	dur	eene groote terts	10
	dur (ook mol)	eene volkomene kwart	11
	dur	in het geheel niet	12

Uit hoofde van de regelen des zuiveren flijls (*reiner Satz*) moet, bij de modulatie naar den 5den klaaf, de terts van het akkoord A boven liggen, en *al unifono* verdubbeld worden, terwijl bij het akkoord B de eene terts naar boven, de andere naar beneden gaan moet; de oktaaf van het akkoord A blijft weg. Bij het uitwijken naar den 12den klaaf moet de terts van het akkoord B, hetwelk, enharmonifch verwiffeld wordende, als een overvolkomen fekten-akkoord befchouwd wordt, eveneens boven liggen, en in de oktaaf verdubbeld worden, waarop dan bij de oplossing C de bovenfte terts naar beneden, en de onderfte naar boven gaat.

Nog moet ik aangemerken, dat men hier niet vraagt: „hoe moduleert men van C naar *Cis* of *Des*?” enz. maar: „hoe moduleert men van den eerften klaaf naar den tweeden?” enz. Hoevele met name aanteduiden modulatieën worden hierdoor niet gewonnen, daar onze 12 klaven 35 onderscheidene benamingen hebben!

De eerste dezer prijsvragen, in de algemeene vergadering der maatschappij, den 20sten van Wijnmaand 1810, opgegeven, was van den folgenden inhoud :

„ Heeft men genoegzamen grond, om aan de
„ muziek der ouden, bij eene veel grootere een-
„ voudigheid, tevens een' veel krachtiger in-
„ vloed op het gemoed en de hartstogten der
„ menschen toe te schrijven, dan aan de heden-
„ daagsche, bij eenen veel hoogerem trap van
„ ontwikkeling en volkomenheid? Zoo ja, aan
„ welke oorzaken heeft men dit toe te schrij-
„ ven? — of, is deze hoogere trap van versij-
„ ning en volmaking, mischien, uit den aart,
„ nadeelig aan hare uitwerking, en door welke
„ middelen zou dezelve, daaraan, als hare voor-
„ naamste bedoeling, dienstbaar kunnen worden
„ gemaakt? ”

De tweede prijsvraag, in de algemeene vergade-
ring der maatschappij van den jare 1813 uitgeschre-
ven, en in het jaar 1814 herinnerd, was deze :

„ Kan de toonkunst onder de beeldende
„ schoone kunsten gerangschikt worden? —
„ Zoo ja, welke zijn de voorwerpen harer na-
„ booting? — Zoo neen, waardoor onderscheidt
„ zij zich dan van die schoone kunsten, waarin
„ de navolging der natuur een onmisbaar ver-
„ eische is? ”

Ziet daar twee vragen, derzelve opzettelijk on-

derzoek en overweging dubbel waardig, en die der maatschappij, welke dezelve uitschreef tot eer ver-
 strekken! Maar, is het niet vermetel, dat ik de be-
 antwoording dier vragen onderneeme? en welke van
 die beide zal ik ten onderwerp mijner tegenwoordige
 verhandeling verkiesen? — Ziet hier wederom een
 tweetal vragen, die ik niet alleen aan mij zelve, maar
 ook aan U, M. H. ! moet beantwoorden.

Op de eerste zeg ik: het zoude mogelijk als vermetel-
 heid aangemerkt kunnen worden, de behandeling
 te ondernemen van onderwerpen, die als prijsvragen
 zijn uitgeschreven geweest, wanneer op dezelve ant-
 woorden ingekomen en met het eermetaal bekroond
 geworden waren; dan, daar dit het geval niet is,
 zie ik niet, waarom ik mij in dezen van vermetelheid
 zoude behoeven te beschuldigen, of vrezen, dat ande-
 ren mij van dezelve zouden verdenken.

Maar, welke van die beide zal ik ten grondslag
 mijner verhandeling leggen? — Natuurlijkerwijs de
 eerste; omdat het zoo even gezegd op het eerste
 onderwerp volkomen toepasselijk is, terwijl het nog
 onzeker is, of op de tweede prijsvraag antwoorden in-
 gekomen en bekroond zijn; naardien de bekendma-
 king hiervan, eerst na den afloop van de jaarlijk-
 sche algemeene vergadering der maatschappij, in de
 maand October dezes jaars, (1815) kan worden te
 gemoet gezien. (2)

Ziet

(2) Daar het mij, na verloop van meer dan twee
 ja-

Ziet daar mijn onderwerp bepaald. Hoort mij met uwe gewone luisterende aandacht; de stof is zulks overwaardig? en konde ik dezelve met die kunde en netheid behandelen, welke zoodanig onderwerp vereischt, dan zou ik voorzeker uwe aandacht aan mijne voordragt geboeid houden; dan, van mijne zwakheid en tekortkoming bewust, verzoek ik de vriendelijke toegevenheid dezer geheele vergadering.

Gaan wij nu tot de beschouwing der vraag over,
„ Heeft men genoegzamen grond, enz. ”

Om eenigermate orde te houden, zal ik, vooreerst, de muziek der ouden met de hedendaagfche vergelijken, en wanneer het blijkt, dat de eerste veel eenvoudiger is, dan de laatste, zullen wij onderzoeken, of er genoegzame grond zij, om aan de muziek der ouden, bij eene meerdere eenvoudigheid, een' veel krachtiger invloed op het gemoed en de hartstogten der menschen toe te schrijven, dan aan de hedendaagfche, bij een' veel hooger trap van ontwikkeling en volkomenheid? — Zoo ja, dan zullen wij de oorzaken trachten op te sporen, waaraan dit moet toegeschreven worden, en eindelijk bezien, of de hoogere trap

van

jaren, niet gebleken is, dat ook op deze Prijsvraag antwoorden zijn ingekomen, heb ik vrijheid en gevoele lust, zoo God mij leven en gezondheid geliefd te verleenen, om deze schoone vraag, even als de vorige, opzettelijk te behandelen.

van verfijning en befchaving der hedendaagfche muziek, op haren invloed, in vergelijking met dien der ouden, eene nadeelige uitwerking heeft. Dit een en ander zal het eerfte en voornaamfte gedeelte mijner tegenwoordige verhandeling uitmaken.

In het tweede gedeelte zal ik onderzoeken, door welke middelen de hedendaagfche muziek, aan het bewerken van dien invloed, als hare voornaamfte beoefening, zoude kunnen dienstbaar gemaakt worden.

Volgt mij met uwe gewone aandacht.

De snelle voortgangen der muziek, door welke dagelijks nieuwe gevoelens geboren werden, waren; omtrent het midden der laatstverloopene eeuw, de onderwerpen van eenen hevigen ftrijd, tusfchen geleerden van den eerften rang en bekende verdienften. Van de eene zijde wilde men met gronden bewijzen, dat wij in deze kunst eenen trap van volmaaktheid beklommen hadden, waartoe de ouden nimmer waren opgeflegen; terwijl men, van de andere zijde, met denzelfden ijver en geestdrift het tegenovergefelde poogde, aan te toonen en te verdedigen.

Zij, die het eerfte gevoel aankleefden, ftaafden hunne fteiling hierdoor: dat de ouden *het contrapunt*, of onze *harmonie van accoorden* of *zamenftemming* niet gekend hebben; terwijl de aanhangers van het tweede, al hunne geleerdheid ten toon fpreidden; om het tegendeel te bewijzen. Dan, het woord *harmonie*, bij de ouden eene meer uitgebreide beteekenis hebbende, dan bij ons, heeft de een zoowel, als de

andere, het eigenlijke en voornamelijk hoofdpunt der beschouwing voorbijgezien.

Het is hier noch mijne zaak, noch mijn voornemen, breedvoerig te onderzoeken, of de ouden de *harmonie der zamenklanken* niet gekend hebben, en of wij, dit verondersteld zijnde, in betrekking tot dit gedeelte, eenig voordeel boven hun bezitten? Maar, daar dit deel onzer muziek, aan de uitdrukken de navolging van zang of melodie, als de heerschende partij, onderworpen is, mag men den zang, als de hoofdzaak en het punt beschouwen, waaruit het verschil, eigenlijk, moet beflist worden.

Ik, voor mij, ben van gedachten, dat de ouden de *harmonie der zamenklanken* niet gekend hebben; omdat er geene kennelijke overblijffelen voorhanden zijn, waarop men zich kan gronden; omdat hunne klankladders, of zoogenoemde *moden*, niet geschikt waren voor *harmonie*; omdat zij geene *kruisen*, noch *mollen* hadden, waardoor, buiten tegenpraak, de muziek der ouden eenvoudiger was, dan de hedendaagsche. Meer zal ik hieromtrent niet aanvoeren, om voor de meesten mijner hoorders niet onverstaabaar te worden. Dit alleen moet ik nog doen opmerken, dat onze tegenwoordige *harmonie* haren oorsprong verschuldigd is aan zekeren DUNSTAN, eertijds monnik, en naderhand bisschop van Canterbury, welke omtrent den jare 940, volgens onze tijdrekening, geleefd heeft.

Laat ons, na deze aanmerking, nu vervolgens onder-

derzoeken, hoe het met het hoofdzakelijke, te weten, den *zang of de melodie*, gelegen is.

Wanneer wij, ten dezen aanzien, uit het geen ons van de muziek der ouden kenbaar is, het besluit mogen opmaken, zullen wij bevinden, dat dezelve veel eenvoudiger was, dan de onze, uit hoofde van de mindere verscheidenheid der middelen ter uitdrukking. B. v. in onze hedendaagfche muziek heeft men, van de gheele noot tot aan het honderd-achtentwintigfte gedeelte, of de *vijfstreepige noot*, eene verscheidenheid van acht onderscheiden lengten van noten ter uitdrukking, waarvan de ouden geene kennis hadden; naardien wij deze uitvinding verschuldigd zijn aan JEAN DE MURIS, Doctor der *Sorbonne* te Parys, in den jare 1552: — eene vinding, die, ten aanzien van zang- en speelmuziek, van ongemeene nuttigheid bevonden, en overal aangenomen en ingevoerd is.

Verder moeten wij, ten aanzien van de muziek der ouden, hierbij nog opmerken, dat de verschillende lengten ter uitdrukking, overeenkomstig de lange en korte lettergrepen der dichtkunst geregeld wierden; naardien in de vroegere en van ons zoo verwijderde tijden, de muziek- en dichtkunst altoos te zamengevoegd uitgeoefend wierden.

Dan, mogelijk zal men zeggen: „Indien bij de ouden de verschillende lengten, overeenkomstig de voetmaat der dichtkunst geregeld wierden, hoeveel verscheidenheid was dan hieruit voortvloeijend; den;

den, daar er, zelfs in de latijnsche dichtkunst, zulk een ruime voorraad ter uitdrukking aanwezig is?" Hierop zal ik, om genoegzame reden en zonder deze uitbreiding, alleen antwoorden, dat dit zijne betrekking had tot hetgeen men *rythmus* en *metrum* noemde.

Eer ik van dit onderwerp aftsap, zij het mij vergund, nog een paar aanmerkingen hier bij te voegen:

1. Wanneer men sommige melodiën of zangen der ouden met de onze vergelijkt, blijkt het ten klaarste, dat de eerste veel eenvoudiger zijn, dan de hedendaagsche, en dat wij, tegenwoordig, weinig smaak hebben zouden *in*, noch aandoening gevoelen zouden door de zoo eenvoudige muziek der ouden.

2. Wanneer wij de uitgestrektheid der toonen van onze hedendaagsche muziek met die der ouden vergelijken, winnen wij het verre, daar wij tegenwoordig zelfs in onze *Forte-Piano's*, eene ruimte van zes octaven (3) hebben, hetwelk een overtuigend bewijs is, dat, ook in dit opzigt, de muziek der ouden veel eenvoudiger was dan onze hedendaagsche.

Maar, nu volgt de vraag: „Is er genoegzame grond om aan de muziek der ouden, een' veel
kracht

(3) Een pianomaker te Groningen, heeft zelfs een stuk van zeven octaven verpaardigd; van zes en een half worden er veel gemaakt.

DE RED.

krachtiger invloed op het gemoed en de hartstogten der menschen toe te schrijven, dan aan de hedendaagsche, bij een' veel hooger trap van ontwikkeling en volkomenheid?"

Dit zal ik, in het vervolg mijner redevoering, eenigzins breedvoeriger, onderzoeken.

Ten einde ons onderwerp uit het regte oogpunt te beschouwen, zal het 1. noodig zijn, de bijzondere werking en den invloed van de muziek der ouden op de gemoederen der menschen voor te stellen, en dan; 2. daaromtrent de noodige aanmerkingen voor te dragen.

Bij gewijde en ongewijde schrijvers vinden wij verhalen van bijzondere uitwerkselen der muziek; en, wanneer wij de eerste raadplegen, vinden wij, vooreerst, de instorting der muren van Jericho.

Met betrekking tot de inneming dezer stad, door de Israëliten, vinden wij geboekt, dat zeven priesters, op zeven ramshoren of bazuinen, zeven dagen blazen, en dit op den zevenden dag, zevenmaal herhalen moesten, bij welke laatste herhaling de stadsmuur onder zich instortte.

Een tweede uitwerking der muziek zien wij in den israëlitischen koning SAUL. Even na dat deze, door SAMUEL, tot koning over Israël gezalfd was, ontmoette hij, op zijne terugreis, een' hoop profeten, met luiten, trommelen en pijpen profeterende, waardoor hij zoo gevoelig aangedaan werd, dat hij met hen profeteerde, dat is, den lof van God bezong:
want,

want, schoon deze profeten menschen waren, die, door aanvuring van Gods geest, JEHOVAN'S lof aanhieven, waren zij, in de gewone beteekenis des woords, geene profeten, die op dat tijdstip toekomstige dingen voorzeiden. Het woord *profeteren* zegt hier, zoo als op meer plaatsen in de H. Schrift, *Gods lof bezingen*. Zoo lezen wij, dat koning DAVID, AZAF, HEMAN, en JEDUTHUN voor het gezang afzonderde, welke met harpen, luiten en cymbalen *profeteren*, dat is, den lof van God bezingen zouden.

Van denzelfden koning SAUL, vinden wij nog een tweede geval. De vorst, verschrikt zijnde door een boozen geest Gods, denklijk eene hevige vlaag van *hypochondrie*, werd hem door zijne hovelingen geraden; eenen man te laten zoeken, die op de harp spelen konde; men vond DAVID, ongetwijfeld reeds bekend door zijn kunstig harpspelen, en zoo dra hij de snaren roerde, gevoelde de koning verandering, en de booze geest week van hem.

Nog een geval ontmoeten wij in de geschiedenis van den profet ELIZA. Toen JORAM en JOZAFAT, Koningen van Israël en Juda, met hunne heirlegers tegen MOAB optrokken, en gebrek aan water hadden, geraakte de Profet, bij de ontmoeting van JORAM, door eene vervoering van drift, in zulk eene goedsgesfeldheid, dat hij buiten staat werd, het woord Gods te kunnen ontvangen. In deze omstandigheid eischte hij eenen spelman, en zoo dra
de.

deze de snaren roerde, kwam de geest des Heeren op hem, en hij profeteerde.

Zie daar eenige gevallen door de gewijde schrijvers te boek gefield; laten wij dezelve een weinig nader befchouwen.

Ik ben er geheel niet voor, om de inftorting der muren van Jericho enkel en alleen aan de kracht der muzik toe te fchrijven, waarvan fommigen, al te overdreven, de mogelijkheid hebben trachten te bewijzen uit de bekende proef van het aan flukken breken der glazen, door middel van de muzik. Dan, dit is eene geheele andere zaak, uit natuurlijke oorzaken voortfpruitende. Trouwens, wanneer het glas breken zal, moet het juist denzelfden toon bevatten van de ftem of het instrument, waarmede de proef genomen wordt; in dit geval begint het glas te trillen, en aan de al te fterke trillingen geenen genoegzamen tegenftand kunnende bieden, berst of fpringt hetzelve aan flukken, terwijl het in een tegenovergefteld geval niet het minfte letfel ondergaan zal; ofschoon zelfs dit breken van glas in geene betrekking kan gebragt worden met het inftorten der muren van eene aanzienlijke grensftad. Ik voor mij, ben van gedachten, dat de muzik, tot nederploffing der muren van Jericho niets heeft toegebragt, maar alleen bevoelen werd, om pracht en luister bij te zetten aan de tegenwoordigheid der verbonds-ark, die het zichtbaar bewijs was, dat JEHOVA, als vorst van Israëls heirleger, aan deszelfs fpitfe optrok.

Met

Met betrekking tot de twee aangehaalde gebeurtenissen, uit de levensgeschiedenis van koning SAUL, meen ik, dat dezelve buiten twijfel voor uitwerkselen der muziek moeten gehouden worden: want, daar deze kunst boven alles geschikt is, om hare zoetvloeiende kracht op het menschelijk gemoed uit te oefenen, is het zeer natuurlijk, dat SAUL, een hoop muzijcerende personen ontmoetende, daardoor aangedaan, geroerd en aangedreven wierd, om deel aan hun gezang te nemen; en daar hij geen heel gevoelig man schijnt geweest te zijn, is hetgene hier bij hem plaats had, met des te meer grond van reden aan de uitwerking der muziek toe te schrijven, terwijl bij de *melancholische* toevallen van dezen koning, volgens het wel begrepen gevoelen zijner hovelingen, niets geschikter was tot derzelve verdrijving, dan eene wel aangebragte muziek, en hierin schijnt DAVID uitermate wel geslaagd te zijn.

Daar nu, aan de eene zijde, de muziek zeer geschikt is, om goede en deugdzame hartstogten in ons op te wekken, is zij, aan de andere zijde, niet minder geschikt, om de verkeerde neigingen en gemoedsdriften te verdooven. Dit zien wij in het laatst bijgebragte geval van den profeet ELIZA, en daar de toorn niet onder de beste hartstogten te rekenen is, ja ons dikwijls tot goede daden ongeschikt maakt, begreep de Godsman zeer wel, dat hij in zulk eene gemoedsgesteldheid niet bekwaam was, om JEHOVA's woord te ontvangen, en eischte eenen speelman,

ten

ten einde deze oploopende hartstogt te beteugelen, en, door middel der muziek, eene kalmeen bedaarde geestgesteldheid te herkrijgen, het welk ook volmaakt aan zijne verwachting beantwoordde.

Zie daar eenige uitwerkfelen der Muzijk, ons door gewijde Schrijvers medegedeeld; gaan wij nu over om te zien, welke muzikale uitwerkfelen op de menschelijke gemoederen, door ongewijde Schrijvers, zijn opgeteekend.

In de gefchiedenisfen van APOLLO, AMPHION, ORPHEUS en anderen, welken de ouden goddelijke eer bewezen, ontmoeten wij vele wonderbare uitwerkfelen der muziek. Van APOLLO vinden wij, dat hij, ten dienfte des menschelijken geflachts, de zang- en dichtkunst uitvond. De toonen zijner lier waren van zulk eene wonderbare kracht, dat de muren van Troije zich van zelve in orde fchikten, om de fterkte dier vermaarde ftad te voltoojen.

De vorst AMPHION, de lier van MERCURIUS ontvangende, bragt door haren zoeten klank te weeg, dat de fteenen zich in orde fchikten, om te kunnen dienen tot opbouwing der ftad Thebe, waarvan hij koning en flichter was.

Van ORPHEUS, niet minder vermaard dan de voorgaande, zegt HORATIUS: „de menfchen van zijnen tijd, fchuuw zijnde, leefden in bosfchen. Om PHEUS, priester en uitlegger van den wil der Goden, leerde hun het menfchenbloed te ontzien, en zich te onthouden van een voedsel, den mensch

„ geheel onwaardig.” Door zijn kunftig fpelen temde hij de wilde dicren, en ftremde zelfs den loop der ftroomen.

De fabelleer der ouden meldt ook van ARION, eenen zeer vermaarden zanger, uit het eiland Lesbos, welke bloeide in den tijd, toen PERIANDER over Corinthe heerschte. HERODOTUS deeld ons het volgende mede, als eene gebeurtenis, welke hem overgeleverd was: „ ARION, eenigen tijd aan het hof „ van PERIANDER doorgebracht hebbende, werd begeerig, om ook Italiën en Siciliën door te reizen. Door „ zijne kunst in deze landftreken veel gelds verzameld hebbende, fcheepte hij zich in, met oogmerk, om naar Corinthe terug te keeren, toen het „ fcheepsvolk, door zijnen rijkdom in verzoeking „ gebracht, het voornemen vormde, om hem in zee „ te werpen. ARION, van dit voornemen onder- „ rigt, en geen kans ziende, den dood te ontkomen, „ smeekte de gunst, om nog éénmaal een gezang, „ door zijne lier vergezeld, te mogen aanheffen. „ Dit hem toegestaan zijnde, vervaardigde hij een „ dithyrambifch gezang, uit dorifche, phrygifche „ en lydifche voetmaten zamengefteld, en zoodra „ hij aanhief, werd het fchip, door een menigte dol- „ phuijen omringd, welke door zijne muziek bekoord „ en aangelokt waren, en waarvan er een, toen „ ARION in zee fprong, hem op zijnen rug nam en „ behouden te Tenaris aan land bragt, voor welken „ dienst

„ dienft deze visch, volgens befluit der goden, on-
 „ der de fterren geplaatst is.”

Welk eenen invloed de muziek der ouden op de menfchelijke hartstogten te weeg bragt, zien wij al verder in de gefchiedenis van PENELOPE, gemalin van ULYSSES, koning van Ithaca. Deze vorst, Troije moettende helpen belegeren, felde zijne echtgenootte onder de bewaring van den muzikalen dichter PHEMIUS, welke de aanzoeken van PENELOPE'S minnaaren door zijne muziek verijdelde. Even zoo felde AGAMEMNON zijne gemalin onder het opzigt van den muzikalen zanger DEMODOEUS, die door zijne kunst de vorften onvatbaar maakte voor de verleidende aanzoeken van EGISTUS, welke ook zijne fchuldige oogmerken niet bereikte, dan, na dat hij den muzikalen dichter verbannen had. Ook ALEXANDER DE GROOTE, werd door de krijgshaftige muziek van ANTIGENIDES en TIMOTHEUS in eene verwoede drift gebragt, zoo dikwerf zij die voor hem deden hooren.

De hiftorie van den deenfchen koning ERICUS is bekend. Deze, zegt men, had aan zijn hof een' virtuoos, welke zich beroemde, door zijne muziek, de menfchen droevig of vrolijk, zachtmoedig of toornig te kunnen maken. De koning, dit vernomen hebbende, begeerde daarvan, in eigen perfoon, de proef te nemen; de kunstenaar begon en verwekte eerst droefheid, daarna blijdfchap, en eindelijk zulk eene

hoo-

hooge mate van granschap, dat de vorst als razende wierd, en in die drift sommigen zijner toefschietende lijfwachten om het leven bragt. Wederom tot zich zelven gekomen zijnde, betreurde hij zijne proefneming, en deed eene bedevaart naar Jerusaleem.

Hebben wij, in deze voorbeelden, de muziek der ouden, volgens de verhalen, hare werking op de gesmoederen der menschen zien uitoefenen, vergun mij nu, ten slotte en als in het voorbijgaan, nog een en ander voorbeeld bij te brengen, ten bewijze, dat ook de muziek in de geneeskunst met vrucht kan aangewend en gebezigd worden.

THALES, van Creta, genas door middel der muziek, schoon eenigzins ongelooflijk, op eene natuurlijke wijze, de pest.

De historie der tarantula is te over bekend, om ons daar bij lang stil te houden.

ISMENIAS, van Thebe, genas door zijn fluitspel het heupwee.

TERPANDER bevrijdde vele personen van krankheden, door muzikale gezangen en werd, door middel zijner muziek, de scheidsman in de twisten, welke te Athene plaats hadden.

XENOCRATES, poëet en muziekgeleerde, genas, door middel zijner kunst, razende personen.

Eindelijk verhaalt men van PYTHAGORAS, dat hij eenen jongeling, door minnedrift onzinnig geworden,

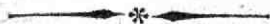
door middel der muziek, tot het gebruik zijner rede terug bragt.

Dit een en ander zal voldoende zijn, om de uitwerkingen van de muziek der ouden op de gemoederen en hartstogten der menschen aan te toonen; waarom wij nu zullen overgaan, om op de hier omtrent geboekte verhalen der ongewijde Schrijvers onze aanmerkingen mede te deelen, en daar na het besluit op te maken.

(Het vervolg in het 2de stuk.)

B R I E V E N

OVER HET LEVEN EN DE WERKEN VAN EENIGEN DER VOORNAAMSTE TOONDICHTERS IN DE ONDERSCHIEDENE VAKKEN VAN COMPOSITIE.

E E R S T E B R I E F.

Waarlijk geene kleinigheid, die gij van mij verdient! — Eene beschrijving van het leven, en eene karakteristiek van de werken der beste onder de toondichters, zoodanig gerangschikt, dat het resultaat daarvan tevens voor eene geschiedenis van den voortgang der volmaking der toonkunst zoude kunnen dienen!

nen! — Ik gevoel mij niet in staat, zoodanig werk ten uitvoer te brengen; althans zoude ik langen tijd en veelvuldige studie behoeven, voor en alear ik aan uw verlangen, op eene eenigzins waardige wijze, zouden kunnen voldoen.

Niettemin — *gij* weet mij zoo vleijend en met zoo fraaije woorden aantemoedigen, om handen aan het werk te slaan, dat ik veel minder voorkomend zoude moeten zijn, dan ik toch zelf geloof te wezen, om uw verzoek zoo maar kortaf te weigeren, en ik ben dan werkelijk ernstig bij mij zelven te rade gegaan, op welke wijze ik aan den wensch, dien *gij* uit, ten minsten eenigermate zoude kunnen voldoen. Het gevolg mijner beraadslagingen is geweest, dat ik voorgenomen heb, u te verhalen, wat eenige onzer grootste kunstenaars beleefd en verrigt hebben, met bijvoeging van eenige aanmerkingen, waarin ik de manier van ieder in het bijzonder zal trachten te ontwikkelen, en waardoor ik u tevens derzelve voornaamste werken zal pogen te leeren kennen; zonder dat ik mij evenwel zal houden aan eene volgorde, zoo als *gij* die verlangt. Ik zal veeleer ten opzichte der orde mijnaen eigenen zin opvolgen, en zoodanige orde kiezen, als de omstandigheden, of ook alleen de lust mij aan de hand zal geven; dat is, ik zal in het geheel geene orde in acht nemen.

Ten einde evenwel het hoofddoel, een overzigt der geschiedenis van de volmaking der toonkunst, niet ten eenemale te misfen, zal ik u, wanneer ik

mijne taak zal voltooid hebben, in eene tabelle zoodanig overzigt trachten te geven. — Deze wijze van behandeling zal voor mij veel gemaks opleveren, en mij daarenboven het genoegenschaffen, om veel spoediger aan uw verlangen te kunnen voldoen; terwijl gij zelve dat hoofddoel, het resultaat van mijnen arbeid, zonder al te groote inspanning zult kunnen bereiken. Bovendien kan ik u wel zeggen, dat iedere andere wijze van behandeling mijne krachten zoude te boven gaan.

Nog moet ik u verwittigen, dat mijne brieven niet zelden zullen prijken met nittrekfels uit de schriften; die aan dezelve ten grondslag zullen dienen; eensdeels, om mijnen arbeid, zoo veel mogelijk, verdienst bij te zetten; anderendeels ook, omdat het u onverschillig kan zijn, of ik zelve, dan wel een ander, de bron zij, uit welke gij al die geleerdheid zult putten, die gij mischien verwacht; mits gij slechts gaarne en niet zonder vrucht put. Van *plagiaten* zult gij mij niet kunnen beschuldigen, daar ik mijne handelwijze openhartig belijde, en u zelfs telkens de schriften zal opnoemen, welke ik gebruikt heb, offchoon ik niet; om u het onaangename daarvan te besparen, de juiste bladzijde enz. zal aanhalen.

„ Waartoe zoo veel gepraats, ” zegt gij mischien: „ ter zake, vriend, ter zake! ” — Geduld, geduld! Dat gaat zoo snel uit. Men moet toch ook een behoorlijk *berigt aan den lezer* schrijven, waarin men veel van zich, en weinig van anderen verhaalt. Hoe kan

kan anders een gefchrift belang inboezemen, of belangrijk zijn? en als zoodanig verzoek ik dan toch, dat mijne brieven door u befchouwd worden.

Ik zoude nu wel, in navolging van vele heeren romanfchrijvers, hier dezen brief kunnen eindigen; en uwe nieuwsgierigheid naar het vervolg fpannen; maar ik wil van uwen ijver geen misbruik maken; en terftond mijne gallerij openen met

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Te vergeeffch zoude ik ondernemen u, het leven van dezen buitengewonen man, en de karakteristiek zijner werken te fchilderen; indien niet het eerste reeds zoo dikwijls gefchied ware, dat ik volftaan kan, met u te verhalen, wat mij het zekerfte voorkomt; en indien niet, wat het laatste betreft, hetgeen alleen de taak kan zijn van hem, die de gelegenheid gehad heeft, om tot in de diepste fchuilhoeken der vruchten van MOZARTS geest door te dringen, en die de gaaf bezit, om alle die fchoonheden, welke hij dan ontmoet heeft, met klaarheid daar te ftellen; indien niet, zeg ik, ook hier verfehiedene mannen mij op eene voortreffelijke wijze voorgewerkt hadden.

Onder dezen bekleedt vooral de wijsgeerige

FRIEDRICH ROCHLITZ (4) de eerste plaats; Ook ERNST LUDWIG GERBER (5) is mij bijzonder van dienst geweest, en de regtvaardigheid eischt, dat ik u deze beide mannen opnoem, als uit wier werken ik, dikwijls zelfs woordelijk, zal overnemen, wat ik u over MOZART zal mededeelen.

Op den 27sten Januarij 1756, wierd MOZART te Salzburg geboren. Zijn vader, LEOPOLD, was aldaar tweede kapelmeester, een zeer verdienstelijk man, welke zich ook door verscheidene werken roem verworven heeft. (6) Reeds in zijne vroegste jeugd ontloek zijn bijzondere aanleg tot de muziek, daar

(4) *De hofraad ROCHLITZ, een priyaat geleerde te Leipzig, een man van de grootste verdiensten, vooral wat de aesthetika der kunst aangaat, heeft in de allgemeine musikalische Zeitung geschreven: verbürgte Anekdoten aus W. G. MOZARTS Leben, ein Beitrag zur richtigern Kenntnis dieses Mannes, als Mensch und Künstler.*

(5) *Hij verzamelde met een onvermoeid geduld een historisch-biographisches Lexicon der Tonkünstler enz., en naderhand nog een neues historisch-biographisches Lexicon der Tonkünstler epz., twee afzonderlijke werken, welke ieder vriend der muziek, vlijtig behoorde te gebruiken.*

(6) *De bekende slevewaart behoort onder de werken van dezen LEOPOLD, schoon niet onder de besten.*

daar hij, slechts drie jaren oud zijnde, dikwijls op het klavier zijner zuster met zijne kleine handjes terzen zocht. In zijn vierde jaar speelde hij de viool; in zijn zesde componeerde hij stukken, waarin men gedachten vond, welke zijne jaren verre te boven gingen. Zijne zuster verhaalt van hem de volgende anekdote: „Hij koesterde eene zoo tedere liefde voor zijne ouders, en voornamelijk voor zijnen vader, dat hij eene melodie dichtte, welke hij dagelijks, eer hij naar bed ging, zijnen vader, die hem daartoe op eenen stoel zetten moest, voorzong; terwijl deze dan altijd de tweede partij moest medezingen. Nadat deze plechtigheid, welke geen dag mogt verzuimd worden, was afgelopen, omhelsde hij zijnen vader met de innigste tederheid, en begaf zich dan met tevredenheid en rust naar bed. Deze aardigheid bleef hem tot in zijn tiende jaar bij.”

Toen hij zeven jaren oud was, ging zijn vader met hem en zijne zuster voor het eerst op reis; kwam te Munchen en vervolgens te Weenen aan. Bij gelegenheid dat hij zich in laatstgemelde plaats, voor de keizerlijke familie liet hooren, gaf hij reeds een bewijs, hoezeer hij overtuigd was, dat rang, glans en geboorte, aan niemand eenige waarde bij zetten; die zich niet door zijne hoedanigheden, als mensch; onderscheid. Eer hij begon te spelen, vroeg hij, namelijk: „is de heer WAGENSEIL (7) niet hier?

Die

(7) *Muzijkmeester van MARIA THERESIA, en van de k. k. aartshertoginnen, ook componist.*

Die heeft er verstand van." En toen hij werkelijk kwam, zeide de kleine tot hem: „ik speel een concert van u; gij moet voor mij omkeeren."

De gewone jeugdige lichtzinnigheid had hij niet met andere kinderen gemeen: hij zat tot diep in den nacht aan het klavier te studeren, en speelde in datzelfde jaar, te Parys en te London, op het gezigt, alles wat hem, zelfs van BACH's en HÄNDEL's werken, wierd voorgelegd. — In London mogt hij, uit hoofde eener gevaarlijke ziekte, waarin zijn vader gevallen was, geen klavier speelen. Om zijnen werkzamen geest echter niet ledig te laten, schreef hij toen zijne eerste symphonie, waarbij alle instrumenten, en vooral trompetten en pauken gebruikt wierden. Zijne zuster, welke ook dezen trek opgeteekend heeft, moest naast hem zitten en affchrijven, wat hij op het papier had gebracht. Terwijl hij componeerde, en zijne zuster affschreef, zeide hij tot deze: „Help mij er aan denken, dat ik aan het waldhoorn veel te doen geef!" Hij was toen zeven of acht jaren oud.

Na zijne terugkomst uit Frankryk, Engeland, en ook uit ons Vaderland, ging hij in 1768, twaalf jaren oud zijnde, met zijnen vader ten tweeden maale naar Weenen. Hij schreef hier de muziek ter inwijding van de kerk van het weeshuis, en dirigeerde het orkest bij de uitvoering. De keizer JOSEPH droeg hem op, om de muziek voor eene *opera buffa*, *la finta semplice* getiteld, te schrijven. Hij volvoerde dit werk, dat met den bijval onder anderen van HASSER

en METASTASIO bekroond, maar nooit ten tooneele gebracht wierd. Deze ondubbelzinnige bewijzen van zijn groot talent, verwierven hem de eer, dat zijn vorst, de aartsbisfchop van Salzburg, hem, den dertienjarigen knaap, bij zijne terugkomst tot concertmeester aanstelde. Hij maakte van den korten stilland, welke deze benoeming in zijne reizen te weeg bragt, gebruik, om de klavierwerken van BACH te bestuderen, en verwierf daardoor eene zoodanig groote vaardigheid zijner linke hand, dat men dezelve naderhand te Napels (*o servum pecus!*) aan de tooverkracht van zijnen ring zoolang toefchreef, tot dat hij, den ring van zijnen vinger getrokken hebbende, zijne toehoorders evenzeer deed verftomd staan.

De zoo even vermelde stilland in zijne reizen was echter van geen' langen duur, daar MOZART in December 1769, met zijnen vader naar Italiën op reis ging, en verscheidene steden bezocht. Hij wierd door den Paus tot *cavaliero di sprone d'oro* (ridder van den gouden spoor) verkozen, terwijl de philarmonische genootschappen te Bologna en Verona zich gelukkig achtten, hem onder hunne medeleden te tellen.

In Italiën, weet gij, is het gebruikelijk, dat de directiën der schouwburgen op vaste tijden nieuwe opera's ten tooneele voeren, bij voorbeeld, in de carnavals en bij dergelijke feesttijden. Zij zijn gewoon, eenen componist te *engageren*, om zoodanige

nieuwe opera te schrijven. Ook aan MOZART wêdervoor deze eer, in weerwil zijner jonge jaren.

In 1770, schreef hij voor het groote theater te Milaan eene opera, getijtd *Mitridate*, welke meer dan 20 malen achter een gegeven wierd. Hem wierd daareboven opgedragen, om voor den karneval van 1773, wederom eene opera te schrijven. Misfchien was dit *Lucio Silla*, opera seria, welke in 1772 aldaar 26 malen achter een gegeven wierd.

In 1771 wederom van zijne reis terug gekeerd, vond hij den last van den graaf VON FIRMIAN in Milaan, in den naam der keizerin MARIA THERESIA gegeven, om, ter verheerlijking van het huwelijk des aartshertogs FERDINAND, eene groote theatralifche ferenade te componeren. Hij schreef *Ascanio in Alba*. Tot hetzelfde feest had de beroemde HASSE eene opera gefchreven, en dit gaf aanleiding tot de merkwaardige verfchijning, dat het feest te Milaan door eene opera van den oudflen, en door eene ferenade van den jongflen componist verheerlijkt wierd.

In 1773, 1774 en 1775, hield hij zich afwisselend te Munchen, Weenen en Salzburg op. In laatstgemelde plaats schreef hij (1775) de opera: *il re pastore*, waarin zich de hooge genie voor het eerst begon te ontwikkelen, welke in zijne latere werken overal heerscht. In zijn twintigfte jaar was zijn roem nu voor altijd gevestigd.

Kort daarna reisde hij met zijne moeder wederom
naar

naar Parys, doch de parijzenaars fleegen niet in zijne agting. Zijn smaak gevormd zijnde, beviel hem de muziek in die hoofdstad niet. En hoe konde dit anders zijn? — De franfche muziek (gij zelve hebt zulks meer dan eens opgemerkt) werkt slechts op het verftand. MOZART'S werken zijn alle uit het hart gevloeid en fpreken tot het hart. De, naar den fchijn, onbeduidenfte noten, ademen gevoel, en MOZART vorderde dus met regt, dat alle muziek het hart zou roeren. Vele franfche opera's treffen misfchien, doch niet zoo zeer door hunnen eigenen aart: het roerende ontleenen zij meestal van de *fituatie*, van het spel des zangers of andere dergelijke toevallige omftandigheden. Ook de waarde der mozartfche opera's wordt, wel is waar, door zoodanige omftandigheden verhoogd, doch ook zonder dezelve, en zelfs zonder woorden is zijne muziek in zich zelve, buiten hare overige verdienften, ten hoogften treffend en waar, gelijk zulks uit het eerfte het beste zijner werken bewezen kan worden. — Doch dit alles behoort eigenlijk niet hier, en misfchien bied zich wel eene gelegenheid aan, dat ik u daarover eens breedvoeriger onderhoude.

MOZART hield het dan ook te Parys, waar hij zijne moeder verloor, niet lang uit, en keerde in 1778 naar Salzburg terug, van waar hij zich naar Munchen begaf. Hier leerde hij CONSTANCE WEBER, zuster van de beroemde zangeres mad. LANGE, kennen, en, na vele zwarigheden te hebben overwon-

nen;

nen, welke hem door de familie zijner geliefde wierden in den weg gelegd, en welke toe te schrijven waren aan den rang, welchen zij bekleedde, en aan de onzekere vooruitzichten van eenen jongen en ligtzinnigen kunstenaar, als MOZART was, had hij het geluk, haar tot echtgenote te verkrijgen. Hij schreef in dien tusschentijd den *Idomenco*. Over dit voortreffelijke werk meer, wanneer ik u over MOZART's werken onderhoude: genoeg zij het, hier te zeggen, dat de ongemeene bijval, waarmede deze opera be kroond, en de lof, welke hem in ruime mate toegeswaaid werd, hem, in den eigenlijken zin, de toestemming tot het huwelijk van de ouders zijner geliefde CONSTANCE verworven hebben.

Toen hij zijn 25ste jaar bereikt had, begaf hij zich naar Weenen, waar toen HAYDN bloeide. Gij kent de hooge verdiensten van dezen oudvader der toonkunst, en weet, dat hij vooral ook daarom de algemeene vereering waardig is, dewijl hij de eerste was, die de instrumentale muziek tot eenen aanmerkelijken trap van volmaaktheid heeft gebracht, op welchen gesteund de latere componisten, die eerste onder de muzieksoorten tot die hoogte verheven hebben, op welke zij thans roemen kan. Ook MOZART erkende dit, en stelde zich HAYDN als model voor. Ik moet u toch een staaltje van beider mannen wederkeerige vereering verhalen, en zal dit, met de eigene woorden van den oorspronkelijken verhalen (den hofraad ROCHLITZ) doen.

„Zekere toen eerst bekend wordende, niet onbekwame, vlijtige componist, die echter vrij arm aan genie was, viel MOZART dikwijls lastig, bragt hem symphoniën, quartetten enz. van HAYDN'S werk, welke hij in partitie uitgeschreven had, en toonde dan aan MOZART iedere kleine veronachtzaming in den stijl, die aan HAYDN, schoon zelden, ontglipt is. MOZART zocht aan het gesprek eene andere wending te geven, of brak het af. Maar eindelijk wierd het hem toch te erg: — „Mijnheer, riep hij hoogst toornig uit; indien men ons beiden in één smelt, dan komt er nog lang geen HAYDN voor den dag.”

„Toen MOZART'S *Don Giovanni* een of tweemaal te Weenen, waar dezelve in het eerst niet veel bijval vond, ten tooneele gevoerd was, had de kunstminnende vorst n. een talrijk gezelschap verzameld, onder het welk zich de meeste deskundigen van Weenen een ook JOSEPH HAYDN bevond. MOZART was er niet gekomen. Het nieuwste voortbrengfel zijner genie was het onderwerp van het gesprek. Nadat de schoone heeren en dames uitgepraat waren, namen ook eenige deskundigen het woord. Zij erkenden gezamentlijk, dat de *Don Juan* een onwaardebaar gewrocht eener rijke genie, eener onuitputtelijke phantafie was; doch de een vond het te vol, de andere te chaotisch, een derde niet melodius genoeg, een vierde meende, dat het ongelyk bewerkt was enz. Allen hadden nu gesproken, doch

HAYDN niet. Men drong op den bescheidenen kunstenaar aan, om ook zijn oordeel te zeggen. „Ik kan den strijd niet beslissen, zeide hij met zijne gewone voorzigtigheid; doch dat weet ik, voegde hij er met levendigheid bij, dat MOZART de grootste componist is, dien de wereld thans bezit.” Toen — zwegen de heeren en dames.

„Zoo als bekend is, droeg MOZART aan HAYDN zes quartetten op. Deze behooren tot het allervoortreffelijkste, niet slechts, wat MOZART geschreven heeft, maar in het algemeen, wat in deze soort, van wien hij ook zij, geschreven is. Zijne latere quartetten zijn galanter, meer concertant; doch in de boven vermelden is iedere noot gedacht, en zij moesten dan ook, om deze reden, nauwkeurig, zoo als zij geschreven zijn, uitgevoerd, geene figuur mag daarin veranderd worden. Zijne opdracht levert een schoon bewijs op van zijne bescheidenheid, en van de vereering, die hij den grooten HAYDN toedroeg.

„Dit was plicht, zeide hij daaromtrent, want van HAYDN heb ik het eerst geleerd, hoe men quartetten schrijven moet.”

Offchoon deze drie trekken voldoende zijn, om hetgeen ik boven voorgaf, te staven, kan ik evenwel niet voorbij, u eenige perioden uit eenen brief van HAYDN, aan eenen zijner vrienden in Praag neer te schrijven, zoo als dezelve ons door profesor FRANZ NIEMTSCHKE, in zijn *Leben des k. k. Kapellmeisters WOLFGANG GOTTLIEB MOZART*, is mede-

gedeeld: „Gij verlangt eene opera buffa van mij, schrijft HAYDN; maar om ze op het prager theater te geven, kan ik u niet van dienst zijn. Iets anders zoude het zijn, indien ik het geluk had, een geheel nieuw werk voor dat theater te componeren. Maar ook dan zoude ik veel wagen, daar de groote MOZART bezwaarlijk iemand anders aan zijne zijde kan hebben. Immers, indien ik iedereen vriend der muziek, maar voornamelijk den grooten, de onnavolgbare werken van MOZART, zoo diep en met dat muzikale verstand, en met dat groote gevoel in de ziel konde drukken, als ik zelve ze begrijp en gevoel, dan zouden de volkeren wedijveren, zulk een kleimood te bezitten. Praag moet den dierbaren man vasthouden, maar hem ook beloonen; want zonder dat, is de geschiedenis van groote geniën treurig, en geeft aan den nakomeling weinig aanmoediging tot verdere inspanning. — Weshalven, helaas! zoo menig veelbelovende geest aan den grond ligt. Mij doet het zeer leed, dat deze eenige MOZART nog niet bij een keizerlijk of koninglijk hof aangesteld is. — Vergeef mij, dat ik zoo van het spoor dwale: ik heb dien man te zeer lief. Ik ben enz.”

Dat is de waarlijk groote man, die zijnen even-grooten kunstgenoot, zijnen roem niet benijdt, maar zich over zijnen voorspoed verheugt, zijne rampen mede voelt, en hem in het rijk der phantasia broederlijk de hand reikt!

Nadat MOZART zijns voorgangers werken bestudeerd had, wende hij zijnen arbeidzamen geest op HÄNDELS kooren. De baron VAN SWIETEN, dezelfde, die den tekst tot de *schepping* en de *jaargetijden* geschreven heeft, gaf het eerst aan MOZART aanleiding tot de innige bekendheid met de werken van dien grooten meester. MOZART bewerkte voor de privaatkonzerten van den baron HÄNDELS voornaamste werken, als zijne *Acts* en *Galathea*, den *Messias*, de *Cecilia* en het *Alexanderfeest*. Ik zal u straks nader met dien arbeid bekend maken.

Intusschen hadden verscheidene andere steden van Duitschland, met name Praag, Leipzig en Berlyn de gelegenheid, om MOZART te leeren kennen. Ik zal u eenige voorvallen, welke hem op die reizen bejegend zijn, naar ROCHLITZ, verhalen, uit welke gij, schoon het slechts zoogenaamde kleinigheden zijn, MOZART'S karakter meer van nabij zult leeren kennen.

Te Leipzig bezocht hij de beroemde school van *St. Thomas*, of, zoo als zij meestal genoemd wordt, *Thomaschool*. Toen het koor ter zijner eer eenige achtstemmige motetten zong, bekende hij: „zulk een koor hebben wij te Weenen, en heeft men in Berlyn en in Praag niet.” Onder de menigte van ten minsten 40 zangers, bemerkte hij in 't bijzonder eenen baszanger, welke hem zeer beviel. Hij begon een klein gesprek met hem en, zonder dat iemand der aanwezige personen het zag, drukte hij den jongen man een

geschenk in de hand, dat voor dezen aanzienlijk was: — Een oude eerlijke klavierstemmer had eenige snaren gespannen op het instrument, dat MOZART ter leen had. „Goede oude, zeide MOZART, hoeveel ben ik u voor uwe moeite schuldig. Morgen vertrek ik” De oude man, die altijd verlegen was, wanneer hij met iemand sprak, stamelde: „Zijner keizerlijke majesteit, — ik wilde zeggen, zijner keizerlijke majesteit heer kapelmeester — ik ben, wel is waar, verscheiden reizen hier geweest — ik verzoek deswegens — eenen daler.” — „Eenen daler?” vroeg MOZART; „daarvoor zal zulk een goed man niet éénmaal bij mij komen;” en hij drukte hem eenige dukaten in de hand. „Zijner keizerlijke majesteit,” begon de verschrikte man. — „Adieu, lieve oude, adieu,” riep MOZART, en begaf zich snel in een ander vertrek.

Men had hem verzocht, in Leipzig een openlijk concert te geven, en hij was er toe bereid. Evenwel was de verzameling, zonder dat men weet waarom, niet talrijk, en zeker had de helfte der aanwezigen vrij-biljetten, want allen, die hem kenden, hadden vrije entrée. Daar hij geen koor liet uitvoeren, waren, zoo als naar gewoonte, de vrij talrijke koorzangers, van de vrije entrée uitgesloten. Verscheiden derzelve kwamen, en vroegen den buralist. — „Ik zal den heer kapelmeester vragen,” zeide deze. — „O laat toch alles binnen! alles binnen!

antwoorde MOZART: wie zal op zoo iets naauwkeurig toezien, of karig zijn!"

„ MOZART klaagde over niets meer, verhaalt ROCHLITZ verder, als over het verknoeijen zijner werken, wanneer dezelve openlijk uitgevoerd wierden, vooral door het tempo te snel te nemen. „„ Zij geloven, was hij gewoon te zeggen, daardoor vuur in het stuk te brengen; maar indien er geen vuur in is, wordt het er waarlijk door afjagen niet ingebracht.”” Bijzonder ontevreden was hij daaromtrent met de meeste nieuwere italiaanfché zangers. — „„ Zij jagen, zeide hij, of tremuleren en versieren onmatig, omdat zij niet fluderen, en geenen toon vasthouden kunnen.”” — Des avonds vóór de repetitie van het openlijk concert, dat hij te Leipzig gaf, hoorde ik hem juist over dit punt zeer levendig deklameren. Toen ik den volgenden dag de repetitie bijwoonde, bespeurde ik, tot mijne verwondering, dat hij het eerste stuk, het welk geprobeerd worden zoude — het allegro eener zijner symphonien — zeer, zeer schielijk inzette. Naauwlijks waren er twintig maten gespeeld, of het orchest — gelijk ligt voornit te zien was — hield het tempo terug en trok. MOZART hield op, zeide waarin men gefeild had, riep *ancora* en begon nog eens even zoo schielijk. Het gevolg was hetzelfde. Hij deed alles, om in het tempo te blijven, en slampte den maat eenige malen met den voet zoo sterk, dat eene zijner prachtig bewerkte stalen schoen-

schoengespen in stukken sprong; doch alles te vergeefs. Hij lachte over dat verlies, liet de stukken leggen, riep nog eens, *ancora*, en ving voor de derde reis in hetzelfde tempo aan. De muzikanten wierden wrevelig over het kleine doodbleeke manneken, dat hen zoo plaagde; streken er verbitterd op los, en nu ging het. Alle volgende stukken zette hij matig in. Ik beken, dat ik dit reeds voor eene kleine overijling hield, en dat hij, niet zoo zeer uit willekeur, om recht te hebben, als wel om zijn aanzien niet dadelijk in den beginne te krenken, stijf op zijn stuk bleef staan. Maar na de repetitie, zeide hij aan eenige kenners ter zijde: „verwondert u niet over mij: het was geene *caprice*: ik zag, dat de meeste muzikanten reeds bejaarde lieden zijn — er zoude geen einde aan het trekken geweest zijn, indien ik ze niet eerst in vuur gebragt en boos gemaakt had. Uit louter ergernis deden zij nu hun best.” — Daar MOZART dit orchest nog nimmer had hooren spelen, was dit ja wel geen klein bewijs van niet gemeene menschenkennis; en hij was dus wel niet in alles, wat geene muziek was, een kind — gelijk men zoo dikwijls zegt en schrijft. Nog meer: de brave man wilde nu ook de liefde van het orchest verwerven, zonder evenwel der goede uitwerking van zijnen ijver den bodem in te slaan. Hij prees daarom het orchest, en zeide: dat hij, indien de heeren zoo spelen konden, zijne concerten niet behoefde te proberen: want, voegde hij er bij, de partijen zijn juist geschreven; gijl.

speelt juist en ik ook; wat is er tot het accompagnement meer noodig! — En het orkest accompaneerde werkelijk zonder repetitie het aangekondigde hoogst zware en intrikate concert uit C dur, dat zijne echtgenoot na zijnen dood heeft uitgegeven; en dat wel volkomen juist — want het speelde met *eerbied* voor MOZART — en met de hoogst mogelijke *delicatesse* — want het speelde met *liefde* tot hem.

„ Te Leipzig — het is nog altijd ROCHLITZ, die verhaalt — te Leipzig was MOZART dikwijls, en zeer gaarn in het huis van den toenmaligen kantor aan de Thomaschool, FRIEDRICH DOLES, en van zijnen muzijkminnenden zoon. Hier ging hij geheel zijnen eigenen gang, en nam zich niets kwalijk; overtuigd, dat de aanwezige personen hem ook niets kwalijk zouden nemen. Hij zoude van Leipzig naar Dresden vertrekken, en was voornemens van daar voor eenige dagen terug te keeren. Des avonds vóór zijn vertrek, at hij bij DOLES, en was zeer vrolijk. Des te treuriger waren de gastheeren, toen MOZART opbreken wilde. „„Wie weet, of wij u ooit weder zien, zeiden zij; geef ons slechts ééne regel van uwe hand.”” MOZART, wiens geheele leven eene afwisseling van aankomen en afscheid nemen, en die daardoor voor het een en ander onverschillig geworden was, schertste over hun temen — zoo als hij het noemde, en wilde slapen, maar niet schrijven. Eindelijk zeide hij toch: „„Nu, papa,
geef

geef mij dan een stukje muzikpapier.”” Men gaf het hem; hij scheurde het in twee stukken, ging zitten, schreef — op zijn hoogst vijf of zes minuten, en gaf toen de eene helft aan den vader, de andere aan den zoon. Op het eerste blaadje stond een driestemmige kanon in lange noten, zonder woorden. Wij zongen de noten: de kanon was voortreffelijk en zeer weemoedig. Het tweede blaadje bevatte even eens een' driestemmigen kanon in achtels, ook zonder woorden. Wij zongen de noten: de kanon was ook voortreffelijk, maar zeer drollig. Nu bemerkte men eerst, dat beide kanons te zamen gezongen konden worden, en dus een zesstemmig geheel uitmaakten. Men verheugde zich. „Nu de woorden — zeide MOZART, en schreef onder de noten van het eerste blaadje: *Lebet wohl, wir sehen uns wieder!* en onder die van het tweede: *Heult noch gar, wie alte Weiber!* Zoo moesten wij ze nogmaals doorzingen, en het is niet te beschrijven, welk eene belagchelike en doch diep, bijna vergramd insnijdende — dus mischien wel verheven komieke uitwerking dit op ons allen had, en, zoo ik mij niet vergis, ook op hem zelve. Want met eene eenigzins wilde miene, riep hij plotsling: „„, adieu kinderen, ”” en was weg.

„ In hetzelfde huis, twistte men eens, nadat MOZART terug gekeerd was, over het verdienst van verscheiden nog levende componisten, en voornamelijk over eenen man, die zonder twijfel voor de opera veel talent heeft, doch als componist van ker-

kenmuziek aangefeld is. Vader DOLES, die in het algemeen, iets meer dan billijk, aan den geest der opera in de kerk gehecht was, nam de partij van dien componist tegen MOZART op, die gedurig zeide: „'t is ja alles niets.” — „En ik wed, viel DOLES hem levendig in de rede, gij hebt nog niet veel van hem gehoord.” — „Gij hebt gewonnen, antwoorde MOZART; maar dat is ook niet noodig: zoo iemand kan niets goeds van dien aard maken! Hij heeft daarvan geen denkbeeld. Mijnheer, indien de lieve God mij zoo in de kerk en voor zulk een orkest geplaatst hadde” enz. — „Nu, gij zult heden nog eene mis van hem zien, die u met hem verzoenen zal.” — MOZART nam het werk mede, en bragt het den volgenden avond terug — „„Nu, wat zegt gij van de mis van — — ?”” — „„Dat alles laat zich wel hooren, doch niet in de kerk. Gij zult het niet kwalijk nemen; ik heb er tot aan het *Credo* andere woorden onder geschreven; zoo zal het beter gaan. Neen, niemand moet ze vooraf lezen! Wij zullen het terstond uitvoeren.”” Hij plaatste zich aan het forte-piano, gaf de vier zangpartijen rond; wij moesten wel zijnen wil opvolgen, zongen, en hij accompaneerde. Potzierlijker is wel nimmer eene mis uitgevoerd. De hoofdpersonen — vader DOLES voor de altpartij, die hij, met onophoudelijk ernstig hoofdschudden over zulk een schandaal, toch zoo voortreffelijk zong; MOZART, altijd de tien vingers in de aan trompet- en pauk-pasfages zoo rijke muziek, eeuwig herhalend: „„Nu, gaat het

het zoo niet beter te zamen?" "En dan de erge en doch zoo heerlijk pāsfende woorden — bij voorbeeld, voor het brillante allegro van het *kyrie eleison: Hohl's der Geyer das geht flink!*" En tot slot de fuge, *cum sancto spiritu in gloria Dei patris: „Das ist gestohlen gut; ihr Herren, nehmt's nicht übel!"* —

Na aldus eenen blik in MOZART'S karakter geworpen te hebben, zullen wij de gebeurtenissen zijns levens verder voortzetten.

De reeds boven vermelde kleine reizen uitgezonderd, bleef hij tot aan zijnen dood te Weenen, waar hij uit bijzondere toegenegenheid voor den keizer JOSEPH gaarne was, en van welke liefde hij de sterkste bewijzen heeft gegeven. — Toen hij eens, in Berlyn zijnde, bij den koning FREDRIK WILHELM II. die bijzonder veel werk van hem maakte, allēn was, vroeg hem deze, wat hij omtrent de berlijner kapel dacht. MOZART, die van niets zoo zeer was, als van vleijerij, antwoordde: „Zij bezit de grootste verzameling virtuosen in de wereld, en quartetten heb in nergens zoo hooren uitvoeren, als hier; maar indien de heeren allen eensgezind waren, zoo konden zij het nog beter maken." De koning verhengde zich over zijne opregtheid; hij hernam glimlagchend: „Blijf gij bij mij — gij kunt het daarheen brengen, dat zij het nog beter maken. Ik bied u eene jaarwedde van 3000 delers aan", (ongeveer 6000 guldens).

„Zal ik mijnen *goeden* keizer dan geheel verlaten?“ zeide de brave MOZART, en zweeg geroerd en nadenkend. Bedenk hier, dat die *goede* keizer, dien MOZART niet verlaten wilde, hem toen nog gebrek liet lijden. — Ook de koning schein getroffen, en voegde er na eene poos nog bij: „Beraad u, overleg het — ik houde mijn woord, ook dan, wanneer gij eerst na jaar en dag zoudet komen!“ — Naar 's konings eigen verhaal aan MOZART's gade.

MOZART reisde nu vol van dezen voorflag naar Weenen terug. Hij wist, dat daar weder afgunst, kabalen van allerlei aard, onderdrukking, verkenning, en armoede op hem wachtten (want van den keizer genoot hij toen nog niets zekers) — zijne vrienden rieden hem zijn vertrek aan — hij begon te aarfelen. Eene zekere gebeurtenis, — die door ROCHLITZ, aan wien wij deze bijzonderheid te danken hebben, verzwegen wordt, om niemand zeer te doen, op wien MOZART zelve zich niet wreken wilde — eene zekere gebeurtenis deed hem eindelijk een besluit nemen. Hij ging naar den keizer en verzocht om zijn ontslag. JOSEPH, die de muziek en vooral de mozartfche muziek regt hartelijk beminde, liet hem uitspreken, en zeide toen: „lieve MOZART — gij weet, hoe ik omtrent de Italianen denk; en gij wilt mij evenwel verlaten?“ — MOZART zag hem in het sprekend aangezigt en antwoorde geroerd: „Uwe majesteit — ik — bevele mij in uwe genade — *ik blijf!*“ En hij ging naar huis. — „Maar MOZART, zeide hem

hem een vriend, dien hij daar vond, en dien hij het voorgevallene verhaalde, waarom trokt gij geene partij van dit oogenblik, en verlangdet ten minsten eene vaste jaarwedde." — „De duivel denke in zulk een oogenblik daaraan!" antwoorde MOZART onwillig. — O! welk een hart!

Doch de keizer zelf viel eindelijk op de gedachte, om MOZART, die tot nog toe niets bezat, dan aanspraak op voordeelige plaatsen en eenen titel, ten minsten eene ordentelijke jaarwedde toe te leggen, en won daaromtrent het gevoelen van eenen heer in; dien hij in dit geval voorzeker niet hadde moeten vragen. Op des keizers, — die, even als alle groote heeren, niet wist, wat tot het leven van een' burger vereischt wordt, en die eene nul meer of minder, voor niet meer, dan eene *nul* hield — op de vraag, hoeveel aan MOZART behoorde toegelegd te worden, droeg de even bedoelde heer, jaarlijks 800 guldens voor. De keizer was er mede te vreden, en de zaak was afgedaan. MOZART bekwam dan jaarlijks 800 guldens, en dat in *Weenen*, waar de huur van het huis, dat hij bewoonde, dezelfde som bedroeg. En evenwel bleef hij altijd bij JOSEPH, en herinnerde dezen nimmer aan zoodanige betrekkingen.

Gij voelt thans wel, dat MOZART's lot te *Weenen* waarlijk niet benijdenswaardig was. — Om met zijne familie te kunnen leven, was hij genoodzaakt, onderwijs te geven, en voor geld te componeren, en dit laatste zoo veel te vlijtiger, daar zijne hand-

fchriften, voor welke hij niet zeer veel zorg droeg; hem dikwijls ontfofen wierden. Het kan den keizer JOSEPH en dien onbekenden nimmer vergeven worden, dat MOZART niet rijker beloofd wierd. Want offchoon hij in 1790, tot kapelmeester in de St. Stephans-kerk wierd aangefield, kan zulks den keizer niet verfchoonen, daar het toen te laat was, en de dood reeds in MOZART's aderen woelde. — En heeft de kunst bij MOZART's onbegrijpelijke werkzaamheid gewonnen? geenszins. Immers daar MOZART, om te kunnen leven, voor geld moest componeren, konde hij eensdeels niet altijd zijne eigene neiging volgen, welke vrijheid men eenen kunstenaar, zal hij wat voortreffelijks leveren, altijd laten moet, en van de andere zijde, konde hij niet altijd het gunstige tijdflijp van werken afwagten. Het een zoowel, als het ander moest hem onaangenaam zijn, en matte hem onnoodig af. Van daar dan ook, dat niet alle zijne werken, 450 in getal, even voortreffelijk zijn, en dat men vooral onder zijne kleinere klavierwerken vele ftukken vindt van weinig waarde. — Wanneer wij, van een ander en hooger standpunt, de zaak befchouwen, dan is het zeker, dat deze onafgebrokene werkzaamheid zijnen vroegen dood veroorzaakt heeft. „Men kan MOZART, zegt GERBER, met de vroegrijpe vruchten vergelijken, wier bestaan gewoonlijk van korten duur is. In de teedere jeugd, wanneer de natuur nog aan het verzamelen der levenskrachten werkzaam is, verhin-
 der-

derde hij niet slechts hare verrigtingen door zijne zittende levenswijze, maar verteerde zelfs nog een gedeelte zijner levensgeesten door zijn aanhoudend componeren." Deze onafgebrokene noodzakelijkheid van werken deed hem allengskens zwakker worden, tot dat hij eindelijk onder den eenwigen druk bezweek. Waarlijk een kunstgewrocht te scheppen, is niet het werk van een vlugtig oogenblik: het vordert aanhoudende inspanning, waarop, wanneer deze, gelijk bij MOZART, nimmer ophoudt, eindelijk eene geheele afmatting — en wat is de dood anders? — noodzakelijk volgen moet. — Even zoo de vrijheer VON SONNENFELS: Met zijn zeventiende jaar ontwerpt hij zijn verheven *Donatoa, oder das Weltgericht*, voleind het met zijn vier-en twintigste jaar, en — sterft!

Indien de keizer dit ingezien had, zoude ons MOZART voorzeker geene 450 werken geschonken hebben, maar zonder twijfel niets dan voortreffelijke stukken, alle gelijk het *Requiem*, de *Don Juan* en zoo vele anderen. Of zoude wel KLOPSTOCK zijnen onsterfelijken *Messias* geschapen hebben, indien zijn koning hem niet, door eene vaste jaarwedde, van alle zorgen bevrijd hadde? — Ook MOZART zoude zijne genie den vrijen tengel hebben kunnen vieren, en die vrijheid zoude hem op geene dwaalwegen geveerd hebben.

Doch in dezen toestand van zaken konde het niet misfen, of de kunst moest MOZART spoedig verliezen. — Wien krimpt niet het hart van weemoed te

zamen, wanneer hij de geschiedenis van de laatste dagen zijns levens overdenkt? — Ik zal ze u met ROCHLITZ'S woorden verhalen.

(*Het vervolg in het 2de stuk.*)

B E R I G T E N.

a. BINNENLANDSCHE.

'S **G**RAVENHAGE. Wij openen onze berigten over de toonkunst met een stuk, het welk voor ons vaderlandsch-muzikaal publiek, wel niet anders als zeer belangrijk kan zijn, daar het ons meer omftandig bekend maakt met de talenten der beroemde klavierspeelster, mejufvrouw **G. VAN DEN BERG.** (Men verwisfele haar niet met de zangeres **D. VAN DEN BERG.**)

Deze voortreffelijke kunstenaress, welke (8) in Duitschland geboren en aldaar ook opgevoed is, wierd van de natuur met rijke gaven uitgedoscht. Zes jaren oud zijnde, ontving zij onderwijs op het fortepiano. Haar eerste leermeester, die, wel is waar, geen verheven licht was, maar echter tamelijk grondig

(8) *Zij is thans 24 jaren oud.*

dig en naauwkeurig onderwees, bragt zijne begaafde leerlinge, binnen eenige jaren, zoo ver, dat zij bereids niet weinige sonaten van HAYDN, MOZART, CLEMENTI en anderen, met veel vaardigheid en naauwkeurigheid voordragen konde, waarna hij dan ook zijne lesfen staakte.

Van nu af aan was onze jonge klavierspeelster, gedurende verscheiden jaren, uit gebrek aan eenen bekwamen leermeester, aan zich zelve overgelaten. Doch de ijver, om vorderingen te maken, welke gewoonlijk met de genie vereenigd is, en de liefde voor de kunst, namen zoodanig toe, dat zij onmogelijk slechts bij het reeds geleerde zoude hebben kunnen staan blijven. Integendeel hield zij zich bezig met de studie der kunstwerken van nieuweren tijd, welke haar van deskundigen aanbevolen wierden. Hare ouders, welke ook veel zin voor de toonkunst hadden, en der genie hunner dochter gaarne den vrijen loop wilden laten, stoorden haar in hare studiën niet. De vlijt der werkzame klavierspeelster wierd dan ook weldra beloond: FERDINAND RIEB, namelijk, een der grootste klavierspelers en componisten van onzen tijd, wierd haar leermeester. Alles wat men van het onderwijs van eenen zoo grooten en arbeidzamen meester, en van eene zoo leergierige en vlijtige leerlinge verwagten konde, wierd vervuld: zij wierd tot eene groote virtuose gevormd, zoodat men haar, reeds in dien tijd, in meer dan eene stad van Duitschland, waar zij zich met de voortreffelijke werken van

BEETHOVEN en EBERL openlijk liet hooren, onder de grootte klavierspelers rangschikte. De bijval, welken men haar van alle kanten toejuichte, was onbeschrijfelijk, en hadde eene nog zoo jonge kunstenaress ligtelijk tot laatsdukenheid en verachting van anderen kunnen vervoeren; maar haar goede inborst beschermde haar, en zij beschouwde de hulde, welke men haar in zoo ruime mate bewees, slechts als middelen, om haar tot verderen ijver aan te spooren; daar zij zelve zeer wel wist, wat haar nog over bleef te verrigten, om den naam van kunstenaress ten vollen waardig te worden.

Van nu af aan vestigde zij haren werkzamen geest op de studie der theorie, en genoot van den kapelmeeester BURGMULLER onderwijs in de regelen der compositie. Door goed onderwijs, vlijt en volharding bereikte zij ook hierin haar doel, en de vruchten van haren scheppenden geest wierden reeds toen in verscheiden voortreffelijke sonaten, variatiën en liederen bewonderd.

Met deze buitengemeene bekwaamheden uitgerust, begaf zij zich door hare ouders vergezeld, voor eenige jaren, naar Holland op reis, gaf in Amsterdam een concert, en koos 's Gravenhage tot hare verblijfplaats. Hier leefde zij nu verscheiden jaren zeer afgezonderd en stil, en besteedde hare vlijt aan het bestuderen der oude en hedendaagse klassieke werken. Zoo bewandelde zij het uitgestrekte veld der kunst: haar onderzoekende geest konde zich niet met
een

eene oppervlakkige kennis vergenoegen, maar drong tot op den bodem door. En met deze voortreffelijke eigenschappen gelukte het haar, dien trap van volmaaktheid te bereiken, waar zij met regt als kunstenaars verdient gekroond te worden.

Het zoude te veel van ons gevorderd zijn, indien men verlangde, dat wij de bijzondere verscheidenheid, welke men in haar spel kan opmerken, naauwkeurig zouden beschrijven. Immers hoort men haar een werk van **BEETHOVEN** uitvoeren, dan bespeurt men al aanstonds, hoe diep zij in den geest van dezen genialen toondichter doorgedrongen is, en hoezeer zij aan hare voordragt die oorspronkelijke wending weet te geven, welke de geest, die in het stuk zelf heerscht, vereischt. Even bewonderingswaardig is de wijze, waarop zij de werken van haren waardigen leermeester **RIES** uitvoert: van den eenen kant geeft haar diep gevoel, door een gebonden spel, aan het zangrijke gedeelte eenen hoogen graad van expressie; terwijl zij van de andere zijde de moeilijkste passages met de grootste duidelijkheid, kracht en zekerheid zoodanig doet uitkomen, dat zelfs den strengsten beoordeelaar niets meer te wenschen overblijft. De werken van **CRAMER**, **FIELD** en **KLENGEL**, van welke zij veel werks maakt, en welke zij bijzonder hoogacht, draagt zij onovertreffelijk voor. Van de oude klasieke werken speelt zij het liefst, **JOH. SEB. BACHS** fugen. Eigenlijke kunstenaars,

aan

aan welke alleen zij deze stukken laat hooren, prijzen hare bekwaamheid in derzelver uitvoering hoog.

Hare phantafie is vruchtbaar in gedachten, en weet, bij de voordragt, het eenvoudig fchoone met het bril- lante en ingewikkelde in de grootfte orde zamen te voegen.

De grootfte virtuofen van Duitschland, welke fe- dert verſcheiden jaren deze refidentie bezocht heb- ben, en de gelegenheid hadden, deze voortreffelijke kunſtenares te leeren kennen, wisten haar niet genoeg te prijzen. Zoofchepte **FRAENZL** erhet grootfte ver- maak in, dagen achter een met haar muzijk te ma- ken. **B. ROMBERG**, die hetzelfde deed, vergoode haar ſchier, en **SPOHR** en zijne echtgenoot, welke, tijdens hun verblijf alhier, haren omgang genooten, achten haar bijzonder hoog. Ook in de refidentie, waar men gelegenheid had, de menigvuldige bekwaam- heden dezer voortreffelijke kunſtenares te leeren ken- nen, wordt zij niet slechts bijzonder geëerd, maar men voelt zich gelukkig, zulk een ideaal als voorbeeld te bezitten.

's **GRAVENHAGE**. *November 1817*. Het beroem- de paar, de heer **LOUIS SPOHR** en zijne echge- noote, hebben ons in dezen winter het eerste genot der kunst verſchaft in een openlijk concert, het welk zij den 11den gaven.

Met eene ſymphonic van **ROMBERG** wierdhet concert
ge-

geopend. Daarop liet **SPORN** ons dat beroemde vioolconcert, in de manier van eene *scène* voor den zang geschreven, hooren, het welk hij eigenlijk voor Italiën heeft gecomponeerd, en waarmede hij zich, al aanstonds, als een gevoelvolle en onovertreffelijke speeler aankondigt. De toovertoon, welke hij, bij de voordragt van dit kunstwerk, door zijn diep gevoel en zijne heerschappij over arm en streck uit zijn instrument weet te lokken, sleepten alle toehoorders onwillekeurig mede; terwijl zijne compositie, welke zich evenzeer door verhevenheid, als door oorspronkelijkheid en goede instrumentering onderscheidt, den buitengewonen indruk zijner voordragt nog vermeerderde en versterkte.

Mejufvrouw **SCHUTTE**, eene liefhebster, zong eene italiaansche aria zeer goed. — De heer **DE GROOT** jr., volgde met een concert voor de clarinet van **KROMMER**; en offchoon deze jonge, bescheidene kunstenaar, wegens de tegenwoordigheid van den heer **SPORN**, een weinig angstig scheen te zijn, blies hij evenwel tot de grootste tevredenheid van dezen meester en van het publiek.

In de 2de afdeeling, hoorden wij eene door **SPORN** gecomponeerde koncerterende sonate voor de harp en de viool, waarmede mevrouw **SPORN** zich als kunstenaars op haar instrument deed kennen. De schoonheid van het *ensemble*, in de voordragt van dit stuk, ging de verwagting verre te boven, welke men daarvan gekoesterd had. Hetzelve was, name-

D

lijk,

lijk, niet van dien aart, dat het, zoo als bij veelen het geval is, slechts afspraak schein te zijn, om, door een *piano* of *forte*, of wel door een stooten of sleepen ter gelijker tijd gemaakt, effect te willen maken; maar hier wierd men overtuigd, hoe eene diep doorgedachte compositie slechts door waar gevoel leven ontvangt, en zoo aan den toehoorder als een geheel kan worden voorgedragen.

Daarop zong mejufvrouw SCHUTTE eene bravouraria, waarin zij ons, door hare voortreffelijke stem, op nieuw een heerlijk genoeg verschaftte.

Tot slot droeg SPONN een door hem gecomponeerd pot-pourri voor. Goed gekozene en op geene gewone wijze gevarieerde thema's, welke daarenboven door schoone modulatiën verbonden waren, leerden ons op nieuw in SPONN den denkenden kunstenaar kennen.

Groningen. Plaatsgebrek verhindert ons, de bij ons voorhandene berigten, over de muziek alhier, in dit nummer op te nemen. Wij moeten ze tot een volgend laten leggen.

Onze vaste correspondent te 's Gravenhage heeft ons, voor het 2de nummer van den Amphion, een omstandig berigt beloofd over het ensemble van de franche opera aldaar, en derzelve orchest, zoowel, als over de talenten der bijzondere personen, en tevens

een volledig berigt over de in die stad gegevene concerten. De belangrijkheid, waardoor deze beide stukken zonder twijfel zullen uitmunten, noopen ons, den lezer daarop bij voorraad opmerkzaam te maken. Nog meldt men ons uit diezelfde plaats, dat men reden heeft, zich aldaar geluk te wenschen in het bezit van den heer s. GANZ, aangefeld als eerste violist van de koninglijke franche opera: eenen man, welke, bij een uitstekend talent en groot genie, alle eigenschappen in zich vereenigt, welke den waren kunstenaar kenochetsen, en die, ook vooral daarom, zich de achting van al wat in de toonkunst eenigzins belang stelt, waardig maakt, daar hij zich beijvert, om deze schoone kunst in de hofplaats tot eenen hooger trap van volmaaktheid te brengen. Hij is de oprigter van een concert voor liefhebbers, het welk reeds verscheiden bijeenkomsten gehad heeft, in welke men het genoeg had, om werken van de beste componisten, zoo voor zang, als voor instrumenten, door de voornaamste liefhebbers zeer voldoende te hooren uitvoeren; terwijl men tevens gelegenheid had, om in het voortreffelijke spel van den heer GANZ, zoo bij obligaataccompagnement, als bij solo-stukken, deszelfs schoonen toon en krachtige en smaakvolle voordragt te bewonderen. — Hij was voorheen kapelmeester te Elberfeld.

b. BUITENLANDSCHE NIEUWS:

Het nieuwste kunstwerk, dat thans, meer dan ieder ander, de opmerkzaamheid van den kenner verdient, is *Abraham*, een bijbelsch drama met kooren, in vier bedrijven, gecomponeerd door den ridder von SEYFRIED, kapelmeester aan de kerk van St. Stephanus te Weenen. De *Allg. Mus. Zeitung* geeft van het muzikale gedeelte eene zeer omstandige beschrijving, welke, hoewel schoon geschreven, te lang is, om hier te worden ingelascht. Het zij genoeg, hier te melden, dat de muziek den algemeensten bijval van kenner zoowel, als van nietkenner verworven heeft; dat men haar zelfs nog boven de beste werken van dien toondichter, als zijnen *Saul*, zijnen *Mozes*, en zijnen *Faust* den voorkeur geeft. Eene wezenlijke voortreffelijkheid van dit stuk is de volstrekt edele, streng gehoudene, waarlijk religieuse stijl, en de getrouwe teekening van het karakter aller handelende personen. De eerwaardige patriarch, de minnende *Sara*, de onschuldige *Izaak*, de heerschzuchtige *Hagar*, haar vermetele zoon *Ismaël*, zijn met levendige, treffende kleuren geschildert, en de toonen zijn getrouwe tolken van de gewaarwordingen en harts-togten, waarvan zij doordrongen, of waardoor zij gellingerd worden.

In Weenen schijnt een zoogenaamd *Conservatorium* voor de muziek opgericht te zullen worden; althans genieten bereids 12 meisjes en 12 jongens van den hofkapelmeester SALIERI, dien eerwaardigen veteraan, *gratis* onderwijs in de zangkunst.

De klasse der schoone kunsten van het koninglijk Instituut te Parijs heeft BOYELDIEU, als opvolger van den overledenen MEHUL (van wien wij in een volgend nummer een kort levensbericht hoopen te geven) tot medelid gekozen. Daarover verwonderd zich niemand, die de verdiensten en de werken van BOYELDIEU, en van de overige sollicitanten kent; doch men verwondert zich, dat hij slechts twee stemmen boven dezen vooruit had.

In Koppenhagen heeft een, reeds door andere vernuftige uitvindingen beroemd man, de heer MARSTRAND, een instrument vervaardigd, dat, schoon in alles niet zoo sterk van toon, alle andere eigenschappen en voortreffelijkheden eener pedaalharp in zich vereenigt, en daarenboven gemakkelijker in de behandeling en veel goedkooper is. Het heeft de gedaante eener lyra-guitarre, en is niet aanmerkelijk veel grooter: het wordt overzulks even zoo vastgehouden en, uit hoofde der uiterlijke gedaante, juist

zoo behandeld. De omvang der toonen is even zoo uitgestrekt, als die der pedaalharp, en de klank bijna dezelfde; het werktuigelijke, waardoor de veranderingen en overgangen van toonen bewerkstelligd worden, is eenvoudig en ligter in werking te brengen; dan de pedalen der harp. De uitvinder noemt dit instrument *Harpinella*.

Het muzikaal publiek te Frankfort ^{2/m} is verrukt over de aanstelling van den beroemden *SPÖHR*, tot directeur der muziek, daar het thans de gegrondeste hoop mag voeden, dat deze kunstenaar, met kracht aan de verbetering van het theater zal werken, en hetzelfde tot dien graad van volmaaktheid zal verheffen, welken het orkest reeds bekleedt; en zulks met te meer grond, daar hij in zijne pogingen op het krachtdadigste ondersteund wordt door den heer *GEORG BRENTANO-LA-ROCHE*, koopman in die stad, en broeder van den dichter *CLEMENS BRENTANO*, eenen man, die met eenen helderen blik, eenen beschaafden geest paart, en aan verjaarde vooroordeelen geenszins verkleefd is.

MADAME CATALANI heeft het beheer der italiaansche opera te Parijs verloren. Zij schijnt voornemens te zijn, op nieuw eene reis door Duitschland te doen.

R E C E N S I E N

E N Z.

Volledige verzameling van Psalm-, Lof-, en Evangelische Gezangen, met voor- en tusfchen-fpelen, bij de Gereformeerden in Holland in gebruik, vierstemmig voor het orgel gezet door J. G. WERNER, cantor en muzikdirecteur te Höhenstein bij CHEMNITZ, in Saxon. Te Nijkerk, bij s. A. HEMPENIUS, organist en klokkenist. (Ook te bekomen bij den muzijkhandelaar WILLEM KEYZER, te Groningen.)

Zeer aangenaam moet den voorftander van het zoo belangrijke kerkgezag de verfchijning van een werk zijn, het welk, zoo het algemeen in ons vaderland wordt ingevoerd, algemeene verbetering van zang in hetzelve zal bevorderen.

Grooten dienst heeft de kundige organist s. A. HEMPENIUS aan het hervormde kerkgenootfchap bewezen, door den heer WERNER uit te noodigen tot eene onderneming, waarin deze zoo wel is geftaagd.

De heer HEMPENIUS namelijk (en de fteller van dit berigt oordeelt, het publiek geen ondiens te doen met eene korte opgave van de aanleiding tot

die onderneming) doordrongen van het befeft der noodzakelijkheid van een algemeen koraalboek voor de hervormden in Nederland, werd te rade, hierover in briefwifeling te treden met den heer WERNER, wiens *Orgelfchule*, in 1807 gedrukt, en bij HEMPENIUS bekend, een bewijs was voor zijne uitftekende gefchiktheid daar toe.

Deze briefwifeling had ten gevolge een contract tufchen WERNER en HEMPENIUS, waarbij de eerfte zich verbond tot het zamenftellen van een vierftemmig Evangelifch gezang- en pfalmboek, met voor- en tufchen-fpelen.

Dit moeilijk werk werd door den heer WERNER voleindigd in den jare 1814, en hetzelfde vervolgens gedrukt bij ANDRÉ, te Ofenbach.

Hetzelve bevat de melodien der pfalmen en gezangen, bij de hervormden in de Nederlanden in gebruik. Zij zijn vierftemmig, en wel met verftrooide harmonie gezet, en zeer gefchikt, om voor den zang te worden gebruikt. De keus der toonaarden is berekend op den koortoon.

Eene zaak van groot belang, maar die niet dikwijls genoeg, als zoodanig betracht wordt, is het tufchenfpel. Het doel van interludiums is, de zangers van het accoord, waarmede een regel fluit, te leiden tot dat, waarmede een volgende regel begint. Uitnemend beantwoorden WERNERS interludiums aan dit doel, daar dezen, geheel overeenkomftig de harmonie, het laafte accoord des voorgaanden regels aan het eerfte
des,

des volgenden binden. Ook zijn allen gestadige en gebondene gangen en, het zij eenig gezang tot eene vrolijke, het zij tot eene rustige, of treurige stemming moet voeren, in den echten kerkstijl gesteld. Sommigen zijn uit de melodie zelve ontleend, als in psalm 1, gezang 40 enz.

De voorfpelen, die met het koraal in eene naauwe betrekking moeten staan, zijn even doelmatig, want zij zijn eenvoudig, ernstig, en overeenkomstig met het gezang, tot welks inleiding zij moeten dienen.

In eenen tijd, waarin het koraal in ons vaderland meer en meer beoefend wordt, moest het werk van WERNER bijzonder welkom zijn. Evenwel schijnt hetzelfde tot nog toe minder, dan wenschelijk is, gebruikt te worden. Eenparigheid in het koraal heeft een groot nut; deze eenparigheid kan worden bevorderd door het algemeene gebruik van het werk van WERNER, zoo door organisten, als door zangers. Men zou alsdan de voorbeelden van de ergste disharmonie tusfchen organist en vierstemmig gezang veel zeldzamer vinden, dan thans, daar de stellers van vierstemmig gezang (soms tijds menschen, geheel van kennis aan de regelen des koraals ontbloot) dikwerf tegen de echte regelen der kunst zondigen, en een beter onderrigt organist, die dat gezang zal leiden, ten koste der kunst geene harmonie tusfchen spel en zang wil bevorderen.

Te wenschen ware het derhalve, dat de organisten in dit rijk, bij den Godsdienst bij de hervormden,

het werk van WERNER gebruiken, en dat ook het vierstemmig gezang naar zijne harmonie worde gezet.

Zal deze wensch vervuld worden, dan zouden in de eerste plaats de opzieners der kerk een exemplaar daarvan aan den organist ten zijnen gebruike bij den Godsdienst dienen te geven: immers eene uitgave van vijftien guldens (dit is de prijs van het werk) zou, bij de geringe bezoldiging van velen dezer, hen van het koopen affchrikken: in de tweede plaats zou een, daartoe bekwaam man, het vierstemmig gezang naar hetzelfde dienen te stellen: en in de derde plaats, zou hetzelfde tot leiddraad moeten dienen voor de kweekelingen op onze instituten, die tot onderwijzers der jeugd, en tevens tot organisten ten platten lande worden opgeleid.

EEN PAAR DICHTREGELN

TOT LOF DER

T O O N K U N S T ;

DOOR

Mr. B. H. L U L O F S ,

Hoogleeraar te Groningen. (9)

*By music minds an equal temper know,
Nor swell too high, nor sink too low.
If in the breast tumultuous joys arise,
Music her soft, assuasive voice applies;
Or, when the soul is press'd with cares,
Exalts her in enlivening airs.
Warriors she fires with animated sounds,
Pours balm into the bleeding lover's wounds.
Melancholy lifts her head;
Morpheus rouses from his bed;
Sloth unfolds her arms and wakes;
List'ning envy drops her snakes;
Intestine war no more our passions wage,
And giddy factions hear away their rage.*

POPE.

Vergun me, o Poëzij! o lust der sterfelingen!
Een' enklen zwakken toon tot lof der kunst te zingen,
Uw

(9) Door de Heeren uitgevers des *Amphions* aangezocht zijnde, om het eene of ander opstel in hun *Journal* te leveren, en gaarne, voor zoo veel zulks in mijn vermogen was, iets willende toebrengen tot bevordering van hunne allezins lof-

Uw' zuster (10), die, als Gij, en ziel en zinnen trefst,
 En als in hooger sfeer 't verruikt gemoed verheft; —
 Die dan eens 't bloed bedaard door de aderen doet vlieten,
 Dan met een rasfer vaart, al bruifend, voort doetschieten; —
 Die

loffelijke onderneming, heb ik niet gearzeld, om de bovenstaande weinige dichtregelen, reeds voor geruimen tijd door mij vervaardigd, hun hiertoe aan te bieden. — Ik verzoek echter ten vriendelijkste, dat men in dezelve geen volledig lofdicht op de Toonkunst zoeken wille. Het zijn slechts eenige bloemen uit den eerekrans, die men voor Polyhymnia zoude kunnen vlechten.

(10) *De Dicht- en Toonkunst (tegenwoordig, vooral hier te Lande, helaas! maar al te veel gescheiden) gingen bij de Ouden, inzonderheid bij de Grieken, meestal hand aan hand. „Nam quis ignorat” zegt QUINCTILIANUS, Infit. Orat. Lib. I. Cap. X: „Musice, (ut de hac primum loquar) tantum iam illis antiquis temporibus non studii modo, verum etiam venerationis habuisse, ut iidem musici, et vates et sapientes iudicarentur?” Men zie dit luisterrijke gezegde van QUINCTILIANUS, door een aantal van gelijkkluidende plaatsen uit de Ouden bevestigd in de noten van BURMAN. — Ik kan er mij niet van onthouden, om nog eenige regels uit het aangehaalde hoofdstuk van QUINCTILIANUS over te nemen. De Romeinsche Redekundige tracht te betoogen, dat de kennis der Toonkunst voor eenen Redenaar (dat wil zeggen eenen volmaakten Redenaar, „non, gelijk QUINCTILIANUS zegt: qui fit aut fuerit, sed perfectus ille, ex nulla parte cessans”) onontbeerlijk is, en daartoe weidt hij vooraf breedvoerig uit over de hooge waarde der muziek, welke, gelijk hij aantoonst, door de grootste Vernuft en wijsgeeren der oudheid beoefend*

Die beurtlings onzen geest tot dartle vreugde dwingt,
 Straks aan ons somber oog des weedoms traan ontwingt;
 Maar tevens door haar sterke en wondre tooverkrachten
 De diepstgeslagen wond des harten kan verzachten; --
 Die de allerstugste ziel tot mededoogen stemt,
 In hunne razernij soms Phalarisfen temt,

Ter-

fend is geworden. Zie hier, wat dit laatste betreft, zijne woorden! „Atque claros nomine sapientiae viros, nemo dubitaverit studiosos musices fuisse, quum PYTHAGORAS, atque eum secuti, acceptam sine dubio antiquitus opinionem, vulgaverint, mundum ipsum eius ratione esse compositum, quam postea lyra sit imitata. Nec illa modo contenti dissimilium concordia, quam vocant *harmonian*, sonum quoque his motibus dederunt (*de muziek der sferen, Lezer!*) Nam PLATO, tum in aliis quibusdam, tum praecipue in Timaeo, ne intelligi quidem nisi ab iis, qui hanc quoque disciplinae partem diligenter perceperint, potest. Quid de Philosophis loquor, quorum sors ipse SOCRATES, iam senex, institui lyra non erubescibat.... Non igitur frustra PLATO Civili viro, quem *politikon* vocant, necessariam musicen credidit..... Et LYCURGUS durissimarum Lacedaemoniis Legum auctor, musices disciplinam probavit.”—
Men zie al deze en meer andere gezegden in de noten van BURMAN op QUINCTILIANUS nader bevestigd. — Over het algemeen schijnen de Griekse Wijsen, en vooral ook PLATO, de muziek beschouwd te hebben als iets Goddelijks, hetwelk in de grondstof van al het geschapene, als het ware, was ingeweven, en met al het schoone in de kunsten en wetenschappen in het naauwste verband stond. Van daar het Griekse adctivum amoufos, letterlijk vertaald: muzikloos, Muzeloos, in de beteekenis van onbeschaafd, onwetend.

Terwijl zij 't laf gemoed, in weelde en lust verzonken,
 Tot mannelijke kracht en geestdrift kan ontvonken; —
 Die vaak den zwakken sterkt, die moed den bloodaard geeft,
 Zoo dat hij onverfaagd den dood in 't aanzigt streeft,
 En vreezend blank rapier, noch flikkerende speren,
 Den muil van 't gapend graf met fierheid durft trotseren,
 En, 't vlamvend oog gevest op de eerkroon, die hem blinkt,
 Den palm der zege plukt, of stervend nederzinkt. (11)

Ja, Toonkunst! Godentelg! U wijde ik thans mijn zangen;
 U, die de ziel vervult met nameloos verlangen,
 Wanneer uw klankenpel de luisterende ooren boeit,
 En 'k weet niet welk gevoel geheel het hart doorgloeit; —
 Als straks, bij 't eerst geruisch der fluisterende snaren,
 't Rumoer der driften zwijgt, (gelijk 't gewoel der baren,
 Wen Eolus den storm weer in zijn kerkers sluit;)
 Straks, bij een' grootfcher' val en jublender geluid,
 De ziel, schier de aard ontrukkt en boven 't stof verheven,
 Als in een' zuivrer kreits des Ethers schijnt te zweven,
 Dáár schier als in een' vloed van harmonijen baadt,
 En zich met hemelweelde en hemelvreugd verzaadt. (12)

Moog

(11) „Duces maximos et fidibus et tibiis cecinisse traditum,
 et exercitus Lacedaemoniorum musicis accensos modis. Quid
 autem aliud in nostris legionibus cornua ac tubae faciunt?
 quorum concentus quanto est vehementior, tanto Romana in
 bellis gloria ceteris praestat”. QUINCTIL. II. — „Verschrik-
 kelijk man"! zeide KLOPSTOCK tot den zamenssteller der
 muziek van (ik meen) den bekenden Marsiliaanschen marsch:
 „aan hoe velen mijner landgenooten hebt gij den dood berokkend”!

(12) „De maten van Cecilia” (beschermheilige der muziek)
 zingt POPE in zijne Ode op St. Cecilia's dag, verheffen de

ziel

Moog vrij de Schilderkunst op hare waarde bogen!
 Hef' zij 't omkranste hoofd met fierheid naar den hoogen,
 Wanneer een ZEUXIS, door haar heilige gunst bestraald,
 Met tooverend penfeel, o Helena! u maalt,
 En 't schoonste puikjuweel der allerfchoonste vrouwen,
 Verhoogd tot Ideaal, aan Hellas doet aanschouwen;
 Als ons in RAFAËLS Madonne- of Christusbeeld
 Een onbeschrijfbre gloor van godlijke onschuld streelt;
 Wanneer een RUYSDAEL 't groen van 's beekjes oeverzoomen,
 Het heldre kristalijn der murmelende froomen,
 Het golvend korenveld, met goud als overspreid,
 Den bloemenrijken beemd, waar 't rundvee vredig weidt,

Het

ziel ten hemel — de onsterfelijke Magten neigen bij den klank van het orgel en de koorzangen hare ooren. Het gemoed stijgt omhoog met de stijgende toonen. — Engelen luisteren van boven. Doch laat mij liever de eigene woorden des Engelschen dichters aanhalen!

When the full organ joins the tuneful quire,
 Th' immortal pow'rs incline their ear:
 Borne on the swelling notes our souls aspire,
 While solemn airs improve the sacred fire;
 And angels lean from heav'n to hear. —
 Of Orpheus now no more let poets tell,
 To bright Cecilia greater power is giv'n,
 His numbers rais'd a shade from hell,
 Her's lift the soul to heav'n.

Men vergelijkte met de gezegde Ode van POPE, de niet minder vermaarde Ode van DRYDEN, getiteld: Alexanders Feast, in welke ook de kracht der muziek wordt afgeschilderd.

Het hoog en statig woud, in rijken dos van lovren,
 Als leefde 't, op het doek begoochlend weet te toovren.

Dat vrij de Schilderkunst dan op haar waarde prijkt!
 Klink' vrij haar trotsche taal: wat kunst is mij gelijk?
 Wie kan zich op een magt, als ik bezit, verheffen?
 Wie kan zóó levendig, zóó sterker, de zinnen treffen?
 Wie stelt van al wat is, of eertijds is geweest,
 Het denkbeeld aan den mensch zóó duidelijk voor den geest?
 Wie voert zóó plotsling hem door vroeger eeuwen henen
 Naar Romes Kapitol, naar 't kunstenrijk Athenen?
 Wie zweeft, als ik, met hem geheel de wereld door?
 Stelt hem het treffendst beeld der verste volken voor?
 Klimt steilten met hem op, hoog steigrend in de wolken,
 Of daalt met hem ter neer in 's afgronds diepe kolken?
 Wie droogt, als ik, den traan, die in zijne oogen blinkt,
 Als gade of dierbaar kroost in 't stof der graven zinkt,
 Doch in de schilderij, door mijne hand gegeven,
 Op nieuws als ademhaalt, op nieuws als schijnt te leven?
 Wat minnaar roept mijn' lof niet in verrukking uit,
 Als, bij de beeldtenis van zijn geliefde bruid,
 Hij zich in zoeten waan aan hare zij mag droomen,
 Hoe ver verwijderd ook door landen en door stroomen?
 Ja, wie is mij gelijk? wie spant, als ik, de kroon?
 Wie scheidt, als 't ware, op nieuws der schepping godlijk schoon?
 Ja gaat, in 't Ideaal, dat schoone schier te boven,
 Zoodat de kunst Natuur den palm soms kan ontrooven?

Dus roem' de Schilderkunst op hare tooverkracht,
 Toch zwicht haar majesteit voor de onweerstaanbre magt
 Der hemelsche muziek. — Apelles! gij moogt slagen,
 In d' uiterlijken vorm der dingen voor te dragen!

Acht!

Ach! wilt gij verder gaan, zoo zinkt gij moedloos neer;
 't Penfeel ontvalt uw hand, geen verwen baten meer! (13)
 De Toonkunst slechts vermag hier d' eerepalm te plukken;
 Zij is 't alleen, die hier 't onstoflijke uit kan drukken;
 Zij is 't alleen, die hier wat diep in 't harte spruit,
 Voor 't meêgevoelend hart klaar en verstaanbaar uit,
 En waar de Schilder, ja de Dichter moet bezwijken,
 Blijft zij in majesteit en godenluister prijken;
 Daár, waar penfeel en tong geheel te korte schiet,
 Daár is haar eerevol, haar luisterrijk gebied;
 Daár weet ze een taal der ziel voor zielen uit te vinden;
 Daár weet zij ziel met ziel harmoniesch te verbinden;
 Daár schetst zij 't fijnst gevoel, dat spraak en woorden tart,
 En stort het anderen in 't diep getroffen hart;

Ja,

(13) *Men leide uit de vergelijking, die ik hier tusſchen de Schilderkunst en de Muzijk make, in geenen deele af, dat ik der eerstgenoemde hooge waarde eenigzins zoude trachten te verminderen. Beide kunsten, tegen over elkander gesteld, hebben hare voor- en nadeelige zijde. Dat ik der Muze des gezangs hier echter eenige korreltjes wierook meer toezwaaije, dan die der Schilderkunst, zal men mij, die op dit oogenblik de Lofdichter van de eerstgemelde ben, wel willen vergeven. Wil men beide Dames hare eigene zaak, tegen elkander, voor den regterſtoel van Apollo, hooren bepleiten, men leze dan: Ein Göttergespräch: ob Mahlerei oder Tonkunst eine grössere Wirkung gewähre? te vinden in HERDER's werken zur ſchönen Literatur und Kunst. XIII Th. pag. 57. Men vindt in dat Deel ook eenige zeer fraaije dichtregels tot lof der muzijk, uit het muzijkale Kunstmagazijn overgenomen. (Zie pag. 96.)*

Ja, POLYHYMNIA! U mag het slechts gelukken,
Het innigst van 't gemoed in klanken uit te drukken. (14)

En, o Godesse! hoe beheerscht gij dat gemoed!
Hoe weet uw Priestrenkoor, ontvonkt door uwen gloed,
Afwislend, toon met toon op 't liefelijkst te mengen,
Hun weeffel, als het ware, op 't kunstigst zaam te strenglen!
Nu vloeit het slepend lied met doffe galmen voort, (15)
Gelijk een stille beek, met struiken digt omboord,

Daar

(14)

Leben athme die bildende Kunst, Geist fodr' ich vom Dichter,
Aber die Seele spricht nur Polyhymnia aus.

SCHILLER.

(15) Häufig und vielfach
Wechselnde Weisen des Klangs wetteiferten, andre mit andern;
Viel gewandt, tief strömend ergoß sich der lebende Wohlklang:
Donnerte bald graunhaft, wie gestadanklimmende Brandung
Braust im Orkan, wann krachen die Kiel' und strandender
Männer
Nothschufs halt und Geschrei in den Wogentumult fern
hinstirbt;
Bald, wie gezwängt Bergfluth im Geklüft weint, weinte der
Tonfall
Unruhvoll, langsam Misklang' auflösend in Einklang;
Wallete dann, wie ein Bach, der über geplättere Kiesel
Rinnt durch blumiges Gras und Umschattungen, wo sich
die Hirtin,
Gerne zum Ausruhn legt und im Halbtraum horcht dem
Gemurmel.

*Deze plaats uit de Louise van VOSS, zweefde mij eeniger-
ma-*

Daar traaglijk henen kruipt, vaak heel in schaauw verdwenen,
 En schaars door 't blijde licht der gouden zon beschenen;—
 Of wel, als de avondwind, die bij den bleeken gloed
 Van 't stervend westerrood, zijn' adem fuizen doet,

Door

*mate voor den geest bij de keuze der vergelijkingen, in de
 bovenstaande regels voorkomende. — Bij geen Dichter ken
 ik eene schilderachtiger beschrijving van muziek, dan die,
 welke bij den gemelden beroemden vertaler van HOMERUS,
 in het tweede gedeelte der derde Idyl van de Louise voorkomt.
 Ik wil het er op wagen, dat men mij van eene schrikkelijke
 langwijligheid in mijne aantekeningen beschuldige, en hier
 nog eenige verzen uit het Hoogduitsche dichtstuk aanhalen.*

Als sich der Organist mit den feinen jezo gelabet

Theilt er die Stimmen umher; und auf einmal flossen
 harmonisch

Liebliche Saitentöne zu wollustathmender Flöten

Süßem Gefang', und dem Laute des sanft einhallenden
 Waldhorns.

Wie im blumigen Mai, wann die Abende heiter und lau sind
 Spät in die Nacht auf den Bänken am Eingang Männer und
 Weiber,

Lauschen den Zwillingsönen des Waldhorns, welche vom
 See her

Aus umschweifendem Kahn durch Silberwellen im Mondschein,
 Mit dem Geräusel des Sumpfs und bräutlichen Nachtigall-
 liedern,

Nah und entfernt anwehn, das leis' antwortet der Buchhain:
 Also lauschte mit Lust die Versammlung, den voll Anmuth
 Halleten unter dem Stimmengeräusch Wohlhlaute des Wald-
 horns

Lieb-

Door 't gras der graven fluit, en met een dof gefluister
 De doodſche ſtilte ſtoort van 't nederzinkend duister. —
 Nu stormt een forſcher klank, een heftiger geluid,
 Een dondrender gefchal 't weërgalmend ſpeeltuig uit;

De

Lieblig gedämpft von zween tonkundigen Söhnen des Jägers.
 Jezo gelt' auch Hoboengetön, als töneten Sängers
 Herzlichen Laut, abſchwächend, und bald anſchwellend den
 Athem
 Bis zum Triumphausruf; den gemessenen Gang der Emp-
 findung
 Führt das ernste Fagott, von rauschenden Saiten umjubelt.

*(De zoon van den Organist speelt vervolgens Obligaat op
 de viool:)*

Dieser entlockte gemach der Kremonageige melodisch
 Rieselndes Silbergetön, das oft in gezogener Seufzer.
 Weicheren Laut hinschmolz

(Straks valt weer het volle koor in.)

Wieder von Sait' und Hauche vereinigt scholl der Gesamtchor
 Sturmliches Halls, ein Jubel der Feierlichkeit und Entzückung:
 Als ob, wonebeseelt, durch keimende Schöpfungen zahllos
 Morgenstern' anhuben das Dreimalheilig im Chorpalm,
 Und in des strömenden Lichts Umkreis bis zum nachtenden
 Chaos

Rauscht' ätherischer Lüfte gesamt mitklingende Wallung
 Dreimalheilig! empor, Dreimal hochheilig! dem Urlicht!
 Dir, Almächtiger, dir, unerforschlicher Vater des Weltalls!—
 Smachtender dann im Lispel der Zärtlichkeit floss Melodie her:
 Gleich sanftwehendem Engelgesang, als Liebe zuerst ward,
 Als nur ahndete Liebe der Mann, und die bräutliche Männin
 Sich und die Rosen im Quell anlächelte.

De froom der toonen bruist, als de opgeruide vloed
 Des woesten Oceaans, wen ze op elkander woeden;
 Wen 't zwalpend noorderzout bij 't huilend windgeblaas,
 Zijn dompig loeijen paart aan 't buldrend luchtgeraas,
 En schuimt, en kookt, en ziedt, en met een dondrend klotfen
 De steile kruinen beukt van 's oevers dorre rotfen. —
 Nu dartelt weer 't muzijk met vrolijker gerucht;
 De toon verdringt den toon, als hupplend door de lucht;
 't Geluid snelt triplend voort, gelijk een froom, wiens water
 Van fchuinfche hoogten ruischt, met kabbelend geklater,
 Terwijl het eene golfje als over 't ander fchiet,
 Het ander als verdringt en ijlings verder vliet. —
 Zoo weet de Toonkunst fraks een' traan in 't oog te lokken,
 Straks onze ganfche ziel op 't hevigfte te fchokken,
 Straks stemt zij weer het hart tot dartle vrolijkheid;
 't Is al naar 't foort van fchoon, dat zij ten toon verspreidt;
 't Zij bij 't Adagio de klanken treurig fleepen,
 't Zij 't Presto ze in der ijl en stormend voort doet zwepen,
 't Zij bij 's Allegro's en des Rondo's vlugge maat,
 't Muzijk al dartelend en triplend voorwaarts gaat.

Ja Toonkunst! gij vermoogt de ganfche ziel te roeren!
 Uw maatgeluid kan haar als aan het ftof ontvoeren,
 Uw Harmonij fchenkt haar een' onuitspreekbren lust,
 Een onbefchrijfbaar zoet, een zachte hemelrust,
 Een bovenaardsch genot, een zalige Englenvreugde,
 Zoo als in Edens hof den eerften mensch verheugde.
 Getuigt het hier met mij, o gij die 't ondervondt!
 Als ge in een' lantenacht of zomervondftond

Bij 't kwijnend licht der maan door schommelende twijgen,
 Bij 't plegtig, en het heilige en eerbiedwekkend zwijgen
 Der sluimrende Natuur, in 't floers des nachts gehuld,
 Bij 't frisfche van de lucht, met balfemgeur vervuld,
 Als gij dan aan 't geruisch van zacht bewogen snaren,
 Een zuivre zilverftem op 't lieflijkst hoordet paren,
 Die nu eens rees, en stout omhoog fleeg in de lucht,
 Dan, trillend, daalde en daalde en wegtierf in een zucht;
 Getuigt het hier met mij, wat onbefchrijfbre weelde,
 Wat zoete mijmering uw dronken zinnen ftreeide,
 Hoe zich uw borst verhief, hoe alles om u heen
 Beftraald en als gedoopt in rozenglanfen fcheen,
 En Ge, op de vleugelen des lieds omhoog geheven,
 Als 't ware een' voorfmaak hadt van beter, zaalger leven!

En Gij, wie neergekromd in droefheids ijzren juk
 Deze aard' de woonplaats fcheen van eeuwig ongeluk,
 Die, als de vuist des doods u gade of kroost ontfcheurde,
 Met wanhoop in den blik op hunne grafzerk treurde,
 O roept het luidkeels uit, hoe vaak de tooverkracht
 Van POLYHYMNIA uw fmarten heeft verzacht!
 Hoe vaak, wanneer gij ftom, vertwijffend neergezeten,
 Door 't folterendfte leed de ziel van een gereten,
 (Terwijl geen enkele traan uw fmart verligting gaf)
 Niets wenschlijks vondt op aard, dan slechts het ftille graf;
 Hoe vaak de Toonkunst dan, als van omhoog gezonden,
 Een' zachten balfem goot in de u geflagen wonden,
 En lokkend eenen vloed van tranen uit uw oog,
 Der wanhoop nacht verdreef, die uwe ziel omtog,

U in der Almagt wil gelaten deed berusten,
En hoop van weérzien schonk aan 's Hemels blijde kusten. (16)

Ja sterk, sterk is de kracht der Toonkunst op 't gemoed! —
Gelijk het windgeblaas het zand verstuiven doet,
Gelijk de nevel vliedt, door 't zonnevuur beschenen,
Dus jaagt zij wanhoop, smart en woestheid voor zich henen. —
Waar is 't barbaarsche volk, dat niet, door haar bezielde,
Soms haar vermogen eert, en voor haar outers knielt?

De grijze Aloudheid in 't verdichten steeds bedreven,
Heeft menig voorbeeld ons in hare blaân gegeven
Van de onweerstaanbre magt, waardoor de Toonkunst boeit. —
Zij leert, hoe eens 't muziek, van ORPHEUS lier gevloeid,
Het wild gediert des wouds tot zachtheid wist te stemmen,
Zijn' wreed en aard bedwong, zijn woestheid wist te temmen.
De luipaard legt gedwee zijn' doelen moordlust af,
't Bloeddorstig tijgeroog vlamt minder gloënde en straf;
De koning van het woud houdt op met dondrend brullen,
In 't middernachtlijk uur de boschen te vervullen;

't Roof-

(16) Music the fiercest grief can charm
And fate's severest rage disarm;
Music can soften pain to ease,
And make despair and madness please:
Our joys below it can improve
And antedate the bliss above.

P O P E.

't Roofgierig wolvenbroed vervolgt het geitje niet;
 't Is alles slechts gehoor voor ORPHEUS godlijk lied!
 Ja, 't levenlooze zelfs krijgt door zijn Citer leven;
 Hij weet beweging aan de boomen zelfs te geven,
 Zij volgen hem, met zacht en klat'rend loofgefluis;
 De rotfen zelfs, geroerd door 't lieflijk harpgeruifch,
 Verlaten hare steé, van hooge geestdrift zwanger;
 Ze omringen luisterend den teérgevoel'gen zanger,
 Die ook bij 't fchimmenheer, aan 's norfchen *Pluto's* hof,
 't Barbaarsch en ftug gemoed diens Hellevorsten trof,
 En door zijn heerelijk en zielbetoovrend zingen,
 Aan'tnooit bevochtigd oog een'traanvermogt te ontwringen.(17)

Wie, fchoon hij in 't verhaal het fabelrijke ziet,
 Vindt in die fabelen den geest der waarheid niet?
 Wie kan in de oude Myth' de leering niet ontdekken,
 Dat de edele Muzijk het ftugst gemoed kan trekken?

O zoon van Ifaï, gij kendet deze kracht!
 Voor uw betoovrend fpel verdween de zwarte nacht

Van

(17) *Orpheus et Linus, quorum utrumque diis genitum, alterum vero, quod rudes quoque atque agrestes animos admiratione mulceret, non feras modo, fed fava etiam fylvasque duxisse posteritatis memoriae traditum est. QUINCTIL. Inffit. Orat. Lib. I. C. X. — VIRGILIUS onvergelykelyk fchoone befchrijving der nederdaling van Orpheus in het Schimmenrijk is genoeg bekend. GEORG. Lib. IV. vs. 467 feqq. POPE heeft in de aangehaalde Ode hier ook zeer fraaije verzen over.*

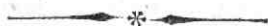
Van sombre mijmering, die Isrels vorst omhulde,
 En zijn geheele ziel met razernij vervulde.
 Naauw greep uw vlugge hand de liefelijke luit,
 Naauw ruischte een zachte galm des speeltuigs boezem uit,
 Of 's Konings norfche ziel werd door uw lied bewogen;
 Een minder woeste blik vlamt uit zijn donkere oogen;
 Een minder doodfche kleur bedekt zijn stroef gelaat;
 Een zucht ontglipt zijn borst, die zijn gevoel verraadt;
 Een zachte en kalme rust verovert zijne zinnen,
 En doet hem 't leven weer en 's levens vreugd beminne.

Doch waar voert mij de lof der edle Toonkunst heen!
 Helas! ik ben te zwak, mijn krachten zijn te klein,
 Om heel haar heerschappij en wonderen te zingen;
 Het past een' edler' geest naar dezen palm te dingen;
 Een meester in de kunst, wien Phebus lesfen gaf,
 Schets' al haar majesteit en Godenluister af!
 Hij leer', hoe HAYDEN ons de Godlijke tooneelen
 Van werelds Schepping maalde in zijne klanktafreenen,
 En, schildrend voor het oor met wondre tooverkracht,
 Den woesten Bajert ons, als 't waar', voor de oogen bragt,
 Den strijd ons hooren deed van vuur en lucht en golven,
 In dikke duisternis begraven en bedolven,
 En van het stormgewoel doorbulderd en doorbruiſt;
 Doch waar, als de adem Gods straks langs de warren fuist,
 En Almagts ſtemme klinkt, de dageraad zijn rozen
 Voor 't eerst in 't Oosten ſtrooit en liefelijk doet blozen,
 Terwijl met blij gejuich der Serafijnen floet
 Den Wereldſchepper prijst en 't jeugdig daglicht groet.

Hij ·

Hij leer, hoe ook Muzijk de dieren kunne streefen;
Hoe 't oor des Olifants verrukt wordt door het spelen;
Hoe rossen, bij 't geschal, en daven der klaroen,
Van rinnekend gesnuif de lucht weergalmen doen. —
Hij schetse ons, in één woord, met hartverrukkend zingen
Al hare wonderkracht, al haar betooveringen,
Voor mij, ik staak mijn' zang! Genoeg, zoo 't kunstloos lied
Van 't schoone der Muzijk slechts enkele trekken biedt!

A M P H I O N.

*Vergelijking der oude en hedendaagsche muziek
enz., door J. ROBBERS.*

*(Vervolg en slot van de afgebrokene redevoering
in het vorige stuk.)*

In de daad, welke pogingen men ter ontdekking der waarheid aangewend heeft, is het blijkbaar, dat men tot nog toe geene vaste sporen heeft kunnen vinden ter bepaling van de ware uitwerkselen der muziek op de menschelijke gemoederen; veel eer schijnt alles zamen te spannen, om ons van deze belangrijke gebeurtenissen af te trekken.

Wanneer wij, aan den eenen kant, een blind vertrouwen stellen in alles, wat ons, betrekkelijk de muziek, door de ouden is overgebracht, loopen wij gevaar, van omtedoolen in de duisternis der overleveringen, verwarrende, zoo als zij gedaan hebben, onverstaanbare *allegorien* of *bijspreuken* met zulke daadzaken, die door de geschiedkunde beves-

tigd zijn; terwijl wij, aan den anderen kant, ons zegel hechtende aan zoodanige, van alle waarfchijnlijkheid ontblootte, verhalen der latere fchrijvers, in de grootfte ongerijmdheden en ongerijmdte gevolgtrekkingen zullen vervallen.

Wij moeten de voornaamfte gevoelens over dit onderwerp tootfen, 1° aan *allegorien*, welke wij niet verftaan, of 2° aan latere begrippen, gegrond op gisfingen of veronderftellingen, welke hunne geboorte meer aan den geest der fchrijvers, dan aan de rede verfchuldigd zijn, en bij ernstig onderzoek, niets dan onwaarheden behelzen.

Hetgeen ons door de ouden, met betrekking tot de uitwerkingen der muziek, is overgebracht, wordt te onzekerder, naar mate wij tot vroegere eeuwen terugtreden; en fchoon de eenparige getuigeniften der oude fchrijvers ons verzekeren, dat de muziek alles toegebracht heeft, om woeste menfchen voor de zamenleving te vormen, te befchaven en te verlichten, blijft het echter voor ons nog een raadsel, op welk eene wijze en op welk eenen tijd zij zulk eene groote heerfchappij op de hartftogten en zeden der menfchen uitgeoefend heeft.

Met betrekking tot den tijd kunnen wij uit den leeftijd van eenige beroemde mannen der oudheid, als, ORPHEUS, MUSEUS en LINUS, wel eenige bepaling maken, daar zij gezegd worden *onder* of *ontrent* de heerfchappij van THESEUS geleefd en gebloeid hebben; en daar deze heerfchappij plaats

had

had in de vierde eeuw der *Attische* tijdrekening; overeenkomende met het 325de jaar der Atheensche regering, mogen wij deze wonderbare uitwerkingen der muziek onderstellen, als plaats gehad hebbende omtrent 242 jaren na de wetgeving op Sinai.

○ Het wonderbare, waarmede deze schrijvers hunne verhalen hebben opgeschikt, heeft de oude geschiedenis zoodanig voor ons verduisterd, dat zij, in plaats van onze twijfelingen op te heffen, het vertrouwen verzwakt heeft, dat wij, in andere gevallen, in dezelve stellen zouden, indien zij ons de verhalen, van alle wanfaltige en ongerijmde bijspreuken ontdaan, eenvoudig had overgebracht.

Uit dit gezegde zult gij reeds, bij voorraad, kunnen opmaken, hoedanig mijne gevoelens zijn over de muziek, in de geschiedenis van APOLLO, AMPHION en ORPHEUS, nevens die van MERCURIUS, ISIS, OSIRIS, BACCHUS en meer anderen onder de ouden, voorkomende. De geschiedenis dezer waarlijk groote en verlichte mannen biedt ons hedendaags niets anders dan moeilijk te verklaren *allegorien*, van welke zich niemand durft beroemen; den regten zin te verstaan; ondertusfchen is het zeker, dat zij, door het vermogen hunner *zang- en speelkunst*, woeste, in bosfchen omdwalende volken getemd, beschaafd, onderwezen, en voor de menschelijke zamenleving geschikt gemaakt hebben.

Wij mogen derhalve veilig veronderstellen, 1. dat deze fabelen, in haren oorsprong, mogelijk geene

andere bedoeling hadden , dan de weldaden door deze mannen aan het menschdom toegebracht , in het geheugen der nakomelingen te bewaren , ten einde hun eene altoosdurende achting voor dezelve en blijvenden eerbied voor hunne wetten in te boezemen. 2. Dat de genoemde fabelen ingekleedde waarheden behelzen; b. v. de uitwerkselen der muziek kunnen nimmer geweest , dat de muren van Troije en Thebe zich zelve in orde schikten; maar , zie hier de waarheid : de meergenoemde groote mannen beschaafden , door hunne muziek , hunne woeste volken en tijdgenooten , en maakten hen vatbaar voor eene gezellige zamenleving , zoodat zij steden bouwden en die , ter hunner beveiliging , met muren omringden. Voor het overige laat ik het aan meer verlichte mannen over , in dezen het ware van het fabelachtige te onderscheiden.

Wat nu de bijgebragte geschiedenisfen aangaat , zoo-wel die , welke tot den invloed der muziek op de aandoeningen en hartstogten betrekkelijk zijn , als die , welke derzelve genezing ten onderwerp hebben ; wij vinden in dezelve , niet alleen niets ongerijms , maar zelfs , daar alles voor hare echtheid pleit , durven wij gerust daaraan ons zegel hangen. In ons volgend tweede deel zullen wij gelegenheid verkrijgen , tot het opleveren van echte bewijzen , die wij bij heden-daagsche schrijvers aantreffen.

Maar nu is de vraag : „ Hebben wij genoegzamen „ grond , om aan de muziek der ouden , bij hare een-

„ voor-

„vondigheid, een' veel krachtiger' invloed op het
 „gemoed en de hartstogten der menschen toe te
 „schrijven, dan aan de hedendaagsche, bij een' veel
 „hooger' trap van ontwikkeling en volkomenheid?”

Hierop antwoord ik: JA! Maar nu ontstaat de
 vraag: „Welke zijn hiervan de oorzaken?” — Som-
 migen willen dezelve hierin zoeken, dat onze zenu-
 wen, door de dagelijksche gewoonte van muziek te
 hooren, slomp of onaandoenlijk voor dezelve gewor-
 den zijn; en dit is mogelijk niet onwaarfchijnlijk;
 naardien de dagelijksche gewoonte van iets te zien,
 te hooren of te genieten, zoo al niet deszelfs waard-
 e, zeker ten minste de eerste aandoening vermine-
 dert. De muziek was, in die ver van ons verwijder-
 de tijden, niet zoo algemeen; zij werd alleen maar
 beoefend door vorsten, priesters en rijksgrooten;
 flaven mogten dezelve geheel niet oefenen, om wel-
 ke reden zij dan ook den naam van *vrije kunst* ver-
 kregen heeft.

Ik wil niet zeggen, dat ik van dit gevoelen ben;
 integendeel ben ik van gedachten, dat de oorzaak
 hierin te zoeken is, dat, naar mate men getracht
 heeft de muziek te volmaken, men tevens, in die-
 zelfde mate, het wezenlijke grondbeginsel dezer
 kunst uit het oog verloor heeft; en wat is dit? —
De navolging der schoone natuur, door welluidend
maatgezag; want de uitdrukkende muziek is onver-
 anderlijk; zij sluimert niet, maar brengt nog dezelf-

de indrukfelen voort, welke zij door alle eeuwen, onveranderlijk heeft voortgebracht.

Eertijds wist een muzikus door zijne krachtige en nadrukkelijke zangen, den heldenmoed op het oorlogsveld op te wakkeren en de strijdenden aan te vuren; dan weder de ongeregelde driften te beteugelen, de wankelende dengd te onderschragen en jonge lieden te wederhouden, om tot uitersten van overdaad en onmatige verspilling van krachten en vermogens te vervallen.

Dan, hedendaags, daar de beoefening der muziek tot den hoogsten graad van volmaking schijnt geklommen te zijn, is zij nauwelijks bekwaam tot verdrijving van eenige verdrietige oogenblikken, veel min om onze aandacht op te wekken en gaande te houden. Dikwerf ziet men in onze opera's, hoedanig die dan ook zijn mogen, lieden die, den zanger den rug toegerende, over zaken, of over het nieuws van den dag elkander onderhouden! En wat zijn onze concerten? Niets anders, als ik mij zoo eens moge uitdrukken, dan praatpartijtjes en zamenkomsten, om zich met elkander bezig te houden, terwijl de kunstenaar, vruchteloos, al zijne talenten ten toon spreidt, om de aandacht tot zich te trekken.

Wat mag hiervan toch de reden zijn? — In de eerste plaats, dat men de moeilijkheden, welke overwonnen moeten worden, om tot eenige volkomen-

heid

heid in de muziek te geraken, niet genoegzaam kent, noch waardeert; maar ten anderen, en wel voornamelijk, moet de hoogere trap van verfijning en volmaking der edele muziek, wel degelijk als eene oorzaak aangemerkt worden, dat dezelve thans minder, dan bij de ouden, indruk maakt op het menschelijk gemoed.

Laten wij bij dit laatste een oogenblik stilstaan. Hoe worden de schoonheden eener kunst doorgaans niet gepijnd, door de gedurige pogingen des kunstenaars, die geene andere bedoeling heeft, dan te behagen en nittemanten? Hoe ver zijn wij niet afgeveken van het ware grondbeginsel, van die nadrukkelijke, die verhevene nabootsing der natuur, waardoor de ouden de gemoederen hunner hoorderen wisten te doorgronden, te leiden en optewekken tot edelmoedigheid en voorzigtigheid, zoowel als tot gehoorzaamheid en onderwerping aan de wetten der goden, met één woord, tot al die deugden, welke de menschen voor eene gelukkige samenleving geschikt maakten.

Thans moet ik vragen: wat doet onze hedendaagsche muziek? Zij verwondert ons in eenen hoogen graad, maar heeft bijna geenen invloed op onze zedelijke gewaarwordingen; om dat het thans meer smaak is, stukken uit te voeren met eene verwonderlijke snelheid, welke dezelve dikwijls onverstaanbaar maakt. Wij verwonderen ons over de vlugheid van

den kunstenaar, maar daarmee is het afgedaan; het stuk zelf roert of beweegt ons niet.

Hoe weinig smaak heeft men thans in zieltreffende adagio's, zoo uitnemend geschikt, om op onze hartstogten te werken? Men beschuldige mij niet, dat ik de snelle en vlugge beweging verachte! Verre van daar; ik wenschte alleen, dat men zoo wel het eene als het andere dienstbaar maakte aan het ware oogmerk der kunst; en welke groote uitwerkselen zouden wij dan niet te weeg brengen, bij zoo vele middelen, welke de muzijkunst ons aan de hand geeft, wanneer wij slechts van deze middelen het meest gepast gebruik maakten?

En nu koom ik aan het laatste gedeelte der vraag, te weten: „door welke middelen zou de muzijk „aan hare voornaamste bedoeling, den invloed op „het gemoed en de hartstogten der menschen, dienstbaar gemaakt kunnen worden?” — Dit zullen wij, in ons laatste gedeelte, onderzoeken; bij welk onderzoek ik, zoo veel mogelijk, zal trachten kort te zijn, daar mijne verhandeling, voor den beperkten tijd eener lezing reeds te ver is uitgelopen.

Ik zal dus, *in de eerste plaats*, als een algemeen maar voornam vereischte, ten grondslag leggen, dat waanneer de muzijk op het gemoed en de hartstogten hare werking zal uitoefenen, het vooral noodig is, het hart te doorgronden, waarin men die werking tracht te weeg te brengen, ten einde het-
zel-

zelve, als het ware, te kunnen overmeesteren. Zonder dit is het niet mogelijk, het oogmerk te bereiken. Dit wisten de ouden met zeer veel beleid en het gelukkigst gevolg te bewerkstelligen. Het zoude, b. v. zeer ongeschikt zijn, eenen *melancholicus* aanstonds met vrolijke en luppelende muziek te willen verbeteren; men moet hem alvorens door treurige toonen trachten te winnen, om hem naderhand, door meer vrolijke, in eenen beteren luim te brengen.

2. Men moet vooral onder het oog houden, dat *de muzikale melodij* hier *alleen* hare schoonheden ten toon spreiden moet, zonder dat eene diepzinnige *harmonij* haar vergezelle. Men beschouwe mij hier wederom niet, als geen smaak voedende voor geleerde en diepzinnige harmonij. Verre van daar! maar wij moeten nimmer vergeten, dat ongeoeffende ooren, voor harmonij weinig of geene vatbaarheid hebben; hetwelk door de dagelijkse onderzinking bevestigd wordt.

3. Men moet de muziek niet beschouwen, als eene kunst, die geen vast, geen zeker beginsel, geen voorbeeld ter navolging in de natuur heeft; als eene willekeurige kunst, die niets nabootst, maar enkel voor het oor geschikt is. Neen! zij moet beschouwd worden, als eene kunst, welke haar vermogen van de natuur ontleent, immers het is zeker, dat er in de muziek natuurlijke schoonheden bestaan geschikt, om aan alle volken te behagen, naardien het anders

niet mogelijk geweest ware, dat zij woeste volken beschaafd en tot de zamenleving bekwaam gemaakt kon hebben; want de onvervinding, die ons op dit punt kan inlichten, heeft menigmaal aan reizigers bewezen, dat onze Europeische muziek den Arabischen woestijnbewoner even zeer mishaagt, als de zijne ons onverdragelijk voorkomt.

Hier kan ik niet voorbij, u te doen opmerken, dat onze brave, zachtmoedige, muziklievende en nu zalige **VERSTER**, de muziek heeft willen dienstbaar maken, om de woeste heidenen tot de aanneming van de leer des Evangeliums voor te bereiden. Dikwijls heb ik met dezen mijnen hartenvriend over dit onderwerp gesproken; maar van het gelukken dezer onderneming nimmer iets vernomen. De zendingen waren en konden ook geene **ORPHEUSSEN** of **AMPHIONS** zijn!

Ik mag ook niet nalaten, u te herinneren, dat de ouden, ter bereiking van hun oogmerk, om de gemoederen der menschen te bewegen, de muziek met de dichtkunst vereenigd uitoefenden, en de laatste in eenen gelijken graad met de eerste beschouwden. Hoe schoon ware het niet, wanneer wij van deze beide kunsten een gepast gebruik maakten! Mogelijk zouden wij dan de onbeschaafde, de ongevoelige harten onzer landgenooten, welke de min aanzienlijke gedeelten onzer groote steden bewonen, veranderen, verteederen, meer vatbaar maken voor het ontvangen en betrachten der zaligmakende leer van

JEZUS, waaraan zij geene mindere behoefte hebben, dan de ver van ons verwijderde heidenen.

Dan, wordt de edele muzijkunst in ons vaderland, ter bereiking van zulk een voortreffelijk oogmerk, niet te gering geacht? Mijn hart is te gevoelig, om mij L. over breeder nit te laten; maar van verre ontdekt mijn oog eenen helderen lichtstraal. Mannen van kunde en doorzigt beginnen nu de muzijk uit geheel andere oogpunten te beschouwen: getuige hiervan de uitmuntende redevoering van Mr. M. C. VAN HALL, ter opening van de jaarlijkfche algemeene vergadering der Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, op den 12den van Oogstmaand 1817, betoogende de voltrekte noodzakelijkheid, om bij het volksonderwijs, een gepast gebruik te maken van de hulpmiddelen, die de fchoone kunsten en wetenfchappen aanbieden; en onder deze rangfchikt zijn Wel Edele de muzijk, als geene der minfte.

Laat ik mij, met betrekking tot zang- en dichtkunst van de woorden dezès edelen redenaars bedienen: „ de toon-, zang- en dichtkunst, zegt hij, „ behooren niet langer het uitfluitend eigendom harer weinige bevoorregte priesters of beminnaars, te zijn: neen! zij moeten ook de minfte levens-, landen, en elk, naar mate zijner vatbaarheid, in uren van rust en uitspanning kunnen vermaken, onderwijzen en veredelen. Mogt elk groot, elk vermaard man, elk toon- en dichtkunfenaar, „ hiertoe medewerken, dan zouden deze edele kunsten,

„ harten , die ongevoelig zijn , ongetwijfeld voor „ deugd en goede zeden meer vatbaar doen worden. ”

De loffelijke maatschappij , *tot nut van 't algemeen* , schijnt ook daar benen te willen , daar zij , ter bereiking van dit oogmerk , uitmuntende zangen uitgegeven heeft ; schoon dezelve niet op de daartoe meest geschikte wijzen gebragt waren. Zij heeft ook , reeds lang geleden eene prijsvraag opgegeven , ter verbetering van ons nationaal gezang , welke beantwoord en met den gouden eerprijs bekroond is , doch waaromtrent ik liefst een niet beledigend stilzwijgen wil in acht nemen. — Mogelijk is het , dat ik , bij leven en gezondheid , in deze maatschappij , in eene opzettelijke lezing , ons waarlijk beklagenswaardig nationaal gezang , eenigzins breedvoeriger behandelen zal.

Onze muziek , op deze twee grondstellingen gevestigd , en met de dichtkunst vereenigd , zou , even als die der andere volken , wonderen voortbrengen en ziekten uit zielsongesteldheid voortkomende kunnen genezen. En heeft zij dit ook in onzen tijd niet gedaan ? Hebben bekwame geneesheeren dit niet sedert langen tijd ontdekt en er gebruik van weten te maken ? Getuigen hier van zijn de heer ROEER , geneesheer aan de universiteit van Montpellier , dr. EERDMAN , profesfor te Wittenberg en meer anderen , welke over dit onderwerp doorwrochte werken hebben in het licht gebragt. Vele voorbeelden hiervan bij te brengen , zou mij te langwijlig doen worden , daar ik mij haaste , om het einde te

be-

bereiken. Een paar voorbeelden zullen voldoende zijn.

Profesfor EERDMAN, zoo even genoemd, verhaalt van een' jongeling, welke zijn einde voelende naderen, verzocht, dat men hem het lied van den grooten KLOPSTOCK, *de opstanding*, nog eens wilde doen hooren. Dit stuk met de forte-piano geaccompagneerd wordende, floot eene zachte sluimering de oogen van den zwakken lijder; dezelve weder openende betuigde hij met een vrolijk gelaat, dat hij als tot een nieuw leven was ingesluimerd: zoo bragt de indruk der muziek, in deze crisis, de aangenaamste werking voort.

Nog een voorbeeld: eene aanzienlijke dame, door wederinstorting hevig ijrende, werd door het geluid van een forte piano verscheiden malen tot bedaren gebragt. Opmerkenswaardig was de indruk bij herhaalde proeven, daar de ijlingen naar den verschillenden gang en de bewegingen der muziek bedaarden en verdreven wierden. En nu kunnen wij immers de voorheen bijgebragte geschiedenissen van de uitwerking der muziek bij SAUL en ELIZA; gerust als waarheid aannemen en gelooven.

Na al het gezegde mogen wij veilig het besluit opmaken, dat de Almagtige eene ware, eene zekere gemeenschap heeft daargesteld, tusfchen de muziek en het menschelijke hart, en zoo wij dezelve met verstand en voorzorg besturen, kunnen wij door hare zoete, krachtige, ja goddelijke toonen, den droef-

gees-

geestigen bemoedigen, den vermoelden verkwikken,
den bedwelmden opwekken, den schijndooden in het
leven terug roepen; dan — en dit is meer, ja de
wensch van mijn hart — dan zal de muziek ons voor-
bereiden en rijp maken, om eenmaal, voor den troon
van God, met al de gezaligden, de nooitgehoorde
tooncn aantehcffen tot lof van H E M, die alles in
allen is!

Ik eindig, met de volgende dichtregelen van
SCHUBART:

Godd'lijke toonkunst! op purperen wieken;
Kwaamt gij van Sion, voor menschen, op aard';
Leerdet gij hen fluiten en spelen en zingen,
Vattet gij de harp die God u eerst gaf.
Gij vingt aan te spelen
Voor een' door smart verftomd;
Toen zachte tranen leekten
En gaven 't hart weer lucht.

Nu hief de Godes zich tot het koor
Der feestelingen, in Gods tempel, omhoog;
En vatte, met fiksche hand, het orgelspel.
Zoo bruist de oceaen met zijne golven,
En *haleluja* galmt het koor
In Fuga's ten hemel omhoog.

L O S S E S T E L L I N G E N .

De toonkunst is geene beeldende kunst; zij is geene navolging van de schoone natuur. Hoe waar zingt de onsterfelijke SCHILLER:

*Leben athme die bildende Kunst; Geist fodre ich vom Dichter;
Aber die Seele spricht nur Polyhymnia aus.*

De hooge voortreffelijkheid der muziek bestaat daarin, dat zij het onbepaald oneindige en het oneindig onbepaalde uitdrukt, en dit vermogen heeft zij boven alle andere schoone kunsten vooruit. De muziek verwekt dat onbepaald oneindige gevoel, aan hetwelk nog niemand eenen naam heeft weten te geven, juist omdat het onbepaald en oneindig is.

In oude tijden temde DAVID den boozen geest van SAUL; thans hoort men niet, dat vorsten hunnen boozen geest temmen laten. Zoude de kunst het vermogen verloren hebben, om de oproerige hartstogten der menschen weder tot bedaren te brengen? — Neen! de kunst oefent dit vermogen nog altijd uit; doch in

eenen veel hooger en, veel edeleren zin. De spreuk van *Horatius* is nog altijd waar:

Didicisse fideliter artes

Emollit mores, nec sinit esse feros.

De muziek heeft dit met de zeden gemeen, dat vele menschen den ouden tijd terugwenschen. De muziek, zeggen zij, maakt thans veel minder indruk op het gemoed, dan voorheen, en de oorzaak daarvan is in de meerdere versijning en volmaking der kunst gelegen. Hoezeer dwalen deze menschen! — De werking, de invloed der muziek is niet *minder*, dat is, *zwakker* geworden, schoon zij misschien wel *minder algemeen* is, dan voorheen. De oorzaak van den *minder* algemeen invloed der kunst kan echter nimmer aan derzelve versijning en volmaking toegeschreven worden; zij moet gezocht worden in den geest der tijden, in de onverschilligheid der menschen voor het goede en schoone, in hunne veranderlijkheid, en misschien zelfs in de verminderde zedelijkheid. — Eertijds waren de tempels vol aandachtige aanbidders der Godheid; is dit thans ook nog zoo! En evenwel zal niemand beweeren, dat de verminderde eerbied en aandacht bij de godsdienstoefeningen aan de reformatie of in het algemeen aan den Christelijken godsdienst toe te schrijven is.

Het is niet de schuld der kunst, dat de menschen groetendeels liever eene partij *Whist* of *Boston* spelen, dan dat zij *Mozarts* goddelijk *Requiem* aanhooren.

Wie

Wie dat beweert, houdt tevens de ongerijmdste aller stellingen staande, namelijk: dat het kaartspel eene edelere kunst zij, dan de muziek.

Hoe hooger de kunst in volmaking slijgt, des te beschaafder, des te geoefender moet ook het publiek zijn, om het ware genot der kunst te smaken. Men moet daarom bekwaam gemaakt worden, om te kunnen genieten. Dit geschiedt echter zelden. Men is evenzeer overtuigd, dat de vatbaarheid voor het genot met de gelegenheid, om te genieten, van zelve komt, als dat men met het ambt ook het verstand krijgt. Geniet men nu niet, dan wordt de schuld daarvan op den uitvoerenden kunstenaar, op den componist, ja, wat meer is, op de kunst zelve geworpen. Welk een verbazend *egoismus!* — Wie het ware genot der kunst hebben wil, moet vooraf de kunst *studeren*. Mogten doch alle menschen deze woorden van den grooten *Fichte* ter harte nemen: „damit das Kunstwerk auch nur an uns komme, und wir mit demselben in Berührung treten, muß es vorläufig verstanden werden; das heißt, wir müssen die Absicht des Meisters, und was eigentlich er durch sein Werk habe liefern wollen, vollkommen begreifen, und diese Absicht, als den Geist des Ganzen, aus allen Theilen des Werks, und diese wieder aus jenem, heraus zu construiren vermögen. Immer ist dies noch nicht das Kunstwerk selbst, sondern

nur der profaische Theil davon; erst das, was uns, beij der Ansicht des Werks aus diesem Standpunkte, gewaltig erfassen und ergreifen wird, ist das Wahre der Kunst: aber doch müssen wir jenen Theil, das Durchdringen des Werks in seiner organischen Einheit, erst an uns gebracht haben, um feines Genusses fähig zu seijn."

SS.

(Kan vervolgd worden. (18))

B R I E V E N

OVER HET LEVEN EN DE WERKEN VAN
EENIGE DER VOORNAAMSTE TOON-
DICHTERS ENZ.

(*Vervolg van den in het vorige stuk afgebrokenen
eersten brief.*)

„ In den laatsten tijd zijns levens, toen hij reeds aan een ziekelijk ligchaam en vooral aan eené ten
ui-

(18) *Wij verzoeken het.*

Wij hebben deze stellingen, uit hoofde van het verschil in oordeelvellingen, voorbedachtelijk op de redevoering van den heer ROBBERS onmiddelijk doen volgen, ten einde de vergelijking der beschouwingen van beide schrijvers gemakkelijker te maken.

DE RED.

uiterflen ligte irritabiliteit der zenuwen leed; werd hij, die — hetgeen zich, mijns bedunkens, psychologisch ligt verklaren laat — in het algemeen zeer vreesachtig was, zeer dikwijls door gedachten aan zijnen dood verontrust. Nu werkte hij zoo veel, zoo snel, en daarom somtijds ook wel eens zoo vlugtig, dat het schijnt, als of hij zichzelf voor het beangstigende der wezenlijke wereld in de scheppingen van zijnen geest verbergen wilde. Hij was daarbij meestal zoo gespannen, dat hij niet alleen de geheele wereld en al wat hem omringde vergat, maar ook dikwijls geheel afgemat achterover zeeg, en ter rust moest gebracht worden. Een ieder zag in, dat hij zich op deze wijze zeer spoedig te gronde zou rigten. Alle toespraak van zijne echtgenooten en van zijne vrienden hielp niets; alle pogingen om hem te verstrooijen even weinig. Hij deed wat zijne geliefden verlangden, om hen vermaak te doen, reed met hun uit enz., maar eigenlijk nam hij aan niets meer deel en leefde altijd door in zijne phantasiën, uit welke hem alleen van tijd tot tijd eene koude huivering voor den dood, die zich reeds om zijn gebeen begon te winden, deed ontwaken. Zijne vrouw ontbood dikwijls personen, die hij lief had, heimelijk bij hem; zij moesten schijnen hem te overvallen, wanneer hij weder te diep en te aanhoudend in zijn werk verzonken was: hij verheugde zich, maar bleef zitten werken. Dan moesten zij veel spreken, zijne vrouw hief met hun aan — hij hoor-

de niets; men wendde het gesprek regtuit tot hem: hij werd niet toornig, antwoordde eenige woorden, maar schreef altijd voort. ”

„ In dezen tijd schreef hij zijne *Zauberflöte*, zijne *Clemenza di Tito*, zijn goddelijk *Requiem*, en vele kleinere stukken, die minder of in het geheel niet bekend geworden zijn. Reeds toen hij aan de eerste dier opera's werkte, verzonk hij, als in den dag en den nacht geen onderscheid makende, wanneer slechts de genius hem toeriep, meer dan eens, in afmatting en minuten lang in halfonmagtige bewusteloosheid. Hij beminde de muziek van deze opera regt zeer, offchoon hij over sommige stukken, en juist over die, welke met den algemeensten bijval bekroond werden, lagchen moest. Zij werd, gelijk bekend is, te Weenen onafgebroken schier even zoo dikwijls gegeven, als eertijds BEAUMARCHAIS's *Mariage de Figaro* te Parijs. MOZARTS ziekelijkheid kreeg echter zoodanig de overhand, dat hij de uitvoering der *Zauberflöte* slechts ongeveer tienmalen zelve dirigeren konde. Als het hem dan onmogelijk was, in den schouwburg te gaan, legde hij, hoogst treurig, zijn horologie naast zich neder en hoorde de muziek in zijnen geest —

„ „ Nu is het eerste bedrijf uit — nu komt de paslage: *dir, grofse Königin der Nacht* ” — enz.

zeide hij. Dan voer hem het denkbeeld door de ziel; dat

dat dit alles weldra voor hem verloren zoude zijn en hij rilde van schrik."

Op zekeren dag dat zijn geest wederom in zulke zwaarmoedige phantasiën verzonken was, hield er een rijtuig voor zijne woning stil, en een vreemdeeling liet zich aandienen. Hij nam hem aan. Een reeds eenigzins bejaard, ernstig,forsch man, met een eerwaardig voorkomen, die zoo wel aan hem als aan zijne echtgenooten onbekend was, trad binnen. De man hief aan:

„ „ Ik koom als afgezant van een zeer voornaam man tot u. ” ”

„ „ Van wien komt gij? ” ” vroegde MOZART.

„ „ De man wenscht niet gekend te worden. ” ” —

„ „ Goed — wat verlangt hij van mij? ” ” —

„ „ De dood heeft hem een wezen ontrukkt, dat hem zeer dierbaar is en eeuwig blijven zal: hij wenscht jaarlijks deszelfs sterfdag stil, doch op eene waardige wijze te vieren, en verzoekt u, daartoe het *Requiem* in muziek te brengen. ” ”

„ MOZART was door deze woorden, door het duistere, waarmede de geheele zaak bekleed was, door den plegtigen toon, waarop de man sprak, bij de gemoedsgefeltenis, waarin hij zich bevondt, reeds innig getroffen, en beloofde, het verlangde te zullen doen.

De man voer voort:

„ „ Werk met alle mogelijke vlijt: de man is een kenner. ” ”

„ „ Des te beter. ” ” —

„ „ Gij wordt door geene tijdsbepaling beperkt. ” ” —

„ „ Voortreffelijk. ” ”

„ „ Hoe veel tijds bepaalt gij ongeveer ? ” ”

„ MOZART, die tijd en geld zelden pleeg te berekenen, antwoordde:

„ „ Ongeveer vier weken. ” ” —

„ „ Dan koom ik over vier weken terug en verlang de partitie. Welk *honorarium* verlangt gij ? ” ”

MOZART zeide zonder zich te bedenken „ „ honderd dukaten. ” ” —

„ „ Hier zijn ze ” ” — zeide de man; legde de rol op de tafel en vertrok.

MOZART verzonk op nieuw in een diepgepeins, hoorden niet naar al hetgeen zijne vrouw tot hem sprak, en vorderde eindelijk papier, pen en inkt. Hij ving terstond aan, aan het verlangde te werken. Met iederen maat scheen zijne belangstelling in de zaak te vermeerderen; hij schreef dag en nacht. Zijn ligchaam konde die groote inspanning niet uithouden: hij viel onder het werken eenige malen in onmagt. Alle pogingen, om hem tot matigheid in het werken te bewegen, liepen vrugteloos af. Eerst na eenige dagen vermogt zijne vrouw zooveel over hem, dat hij met haar in het rijtuig een togtje naar den *Prater* deed. Hij zat altijd stil en in zich gekeerd. Eindelijk kwam hij er voor uit, dat hij geloofde, dat al dit duk voor de viering van zijnen eigenen dood schreef. Van dit denkbeeld was hij niet aftebrengen, werk-

werkte alzoo, even als НАРНАËL aan zijne transubstantiatie, steeds in het gevoel van zijnen naderenden dood, en leverde, even als deze, zijne eigene verheerlijking. Ja, hij uitte zelfs over de zonderlinge verschijning en bestelling van den onbekenden man zeer zeldzame gedachten. Trachtte men, hem te wederleggen, dan zweeg hij, doch was geenszins overtuigd.

„ Intuschen naderde de tijd van het vertrek des keizers LEOPOLD naar Praag, om aldaar gekroond te worden. De direktie der opera, welke er eerst laat aan dacht, om de overvloedige plegtigheden en feesten, ook nog met eene nieuwe opera te overladden, wendde zich deswegens aan MOZART. Dit voorstel was aan zijne echtgenooten en aan zijne vrienden bijzonder aangenaam, daar het hem tot anderen arbeid en tot versprooiingen dwong. Op derzelve aanraden, en omdat dit voorstel voor zijn gevoel van eer vleijend was, nam hij de compositie der voorgeslagene opera, *la Clemenza di Tito* van METASTASIO, op zich. De tekst was door de Boheemsche Stenden uitgekozen. De tijd was zoo kort, dat hij de recitativen zonder accompagnement niet zelf schrijven konde, en ieder stuk, zoodra het gereed was, terstond moest laten uitschrijven, zoodat hij buiten staat was, het geheel natezien. (19) . .

. . . :

„Zeer

(19) Hier volgen eenige aanmerkingen over deze

„ Zeer ziekelijk was hij naar Praag vertrokken. Doch de menigte werks had de kracht van zijnen geest nog eens opgewakkerd en op één punt te zamengeperst; de vele verstrooiingen hadden zijnen moed doen herleven, en zijn gemoed tot aan eene lustige vrolijkheid opgebeurd — het lampje flikkerde nog eens regt helder vóór het eindelijke uitgaan: maar door die inspanning nog meer afgemat, keerde hij nog zieker naar Weenen terug, en viel nu, walgende van het gewoel der pracht en verkwisting, met hevige drift op het voortzetten van den afgebrokenen arbeid aan zijn Requiem aan. De door hem zelven bepaalde vier weken waren inmiddels verlopen, en naauwelijks was hij teruggekeerd, toen de vreemde man weder verscheen.

„ „ Ik heb mijn woord niet houden kunnen ” „
zeide MOZART.

„ „ Ik weet het ” „
was het antwoord:

„ „ Gij hebt er wel aan gedaan, u niet voor verbonden te houden. Hoe veel tijd bepaalt gij nu? ” „

„ „ Nog vier weken — het werk is mij zelven gedurig belangrijker geworden; ik breide het veel verder uit, dan ik eerst voornemens was. ” „

„ „ Braaf — maar juist daarom moet gij ook rijke-
opera, die ik u bij nadere gelegenheid, als ik over
MOZARTS opera's handel, zal mededeelen.

kelijker beloond worden. Hier zijn nog honderd dukaten. ” ” —

„ „ Mijnheer — wie zend u? ” ”

„ „ De man wil onbekend blijven. ” ”

„ „ Wie zijt *gij*? ” ”

„ „ Dat doet nog minder ter zake — na vier weken ben ik weder bij u ” ” — en hij vertrok.

„ Men liet nasporen, waarheen hij ging; doch de nagezondene lieden waren of te langzaam, of zij werden op dwaalwegen geleid — kortom, zij werden niets gewaar. Nu was MOZART vast overtuigd (ik wil het maar bekennen) dat de man met zulk een edel voorkomen een zeer ongewoon mensch was, die met de andere wereld in naauwere verbintenisfen stond, of misfchien wel aan hem afgezonden was, om hem zijn einde aantekondigen. Hij nam zich nu nog ernstiger voor, om aan zijnen naam een waardig gedenkstuk te sichten. Met zulke denkbeelden bezield werkte hij voort, en zoo is het dan wel niet te verwonderen, dat hij zulk een volkomen werk daarsfelde. Onder het werken viel hij dikwijls geheel afgemat in slaauwte, werd gedurig zwakker en eindelijk bedlegerig. Nog op den 5 den December 1791, den dag, waarop hij stierf, liet hij zich de partitie van het Requiem op zijn bed brengen, zag het geheel nog eens met oogen vol tranen opmerkzaam over, en riep zijne vrouw toe: „ *heb ik u niet voorzegd, dat ik dit Requiem voor mij zelf schreef.* ” — —

Nog vóór het einde der vier weken , was hij gereed , maar ook — ontslapen!

Hier houde ik op voor ditmaal; mijne ziel is te zeer doordrongen van het treurigst gevoel over den vroegtijdigen dood van zulk een' man: ik kan niet zoo spoedig tot iets anders overgaan. Doe gij hetzelfde en wijd met mij eene traan der weemoed aan de nagedachtenis van den man , wiens groote geest ons zoo dikwijls de borst heeft doen zwellen van het hemelsch gevoel der kunst en ons oog zoo dikwijls heeft gevuld met tranen der weemoedigste wellust, het hoogste genot dat de kunst schenkt!!

(*Den tweeden brief in het volgende stuk.*)

L U T H E R.

In deze dagen, waarin men zoo veel over den grooten LUTHER gehoord en gelezen heeft, en waarin zijne hooge verdiensten als Christen, als geleerde en als hervormer op nieuw, en meer dan ooit vroeger, in herinnering zijn gebragt, kan het mijns inziens, niet onbelangrijk zijn, dien grooten man ook van eene andere, in ons vaderland wel niet zoo algemeen bekende, zijde te leeren kennen, namelijk, als eenen

man van zijnen smaak, welke als vriend en voorstander der edele toonkunst, en zelfs als componist, onder zijne tijdgenooten niet weinig uitblonk, en wiens werken ook thans nog, en te regt, onder de voortreffelijkste in hunne soort geteld worden.

Te Eisleben, waar, gelijk bekend is, LUTHER geboren werd, oefende hij zich vlijtig in het zingen. Te Eisenach was hij altist in het zangkoor der school aldaar, en onderscheidde zich zoodanig door zijne schoone stem en door zijn hartelijk gezang, dat hij bij de wed. COTTA, welke hem, uit hoofde van dit talent, bijzonder genegen was, vrije woning en onderhoud verwierf, Arm gelijk hij was, moedigde deze verbetering in zijn lot hem natuurlijk ten sterksten aan, om eene kunst aantekweken, welke hij buitengemeen beminde, en welke hem reeds toen zoo nuttig geweest was. En zoo bragt het dan zijn onvermoede ijver en zijne vlijt zoo ver, dat hij onder de grootste toonkunstenaars van zijnen tijd geteld werd, even als onder de grootste geleerden en onder de braafste mannen. — JOHANN WALTHER, kapelmeester te Torgau, en naderhand te Dresden, een man, welke, vooral door zijne verbetering van het koraalgezag, grooten roem verworven heeft — en LUDWIG SENFL, kapelmeester te Munchen, een groot componist, van wiens werken de koninklijke bibliotheek aldaar eene aanzienlijke verzameling bezit, hebben LUTHER als vriend bijzonder bemind en als componist zeer hoog geschat, en zelfs de on-

fles-

sterfelijke HÄNDEL heeft erkend, dat hij LUTHERS werken befludeerd heeft en aan dezelve zijne voornamefte vorderingen in de kunst van compositie verschuldigd is; terwijl КЛОРСТОК, de groote dichter der *Messade*, in de voorrede zijner geestelijke liederen aan de melodiën van LUTHERS liederen verre den voorkeur geeft boven de meeste anderen.

Als vriend en voorstander der toonkunst komt ons LUTHER voor in zijnen huisfelijken kring. Bijna iederen avond werd in zijn huis muziek gemaakt. Hij zelf blies de fluit, maar vooral had hij het op de luit zeer ver gebragt. Hij verzamelde dan gewoonlijk allen die hem lief en dierbaar waren, en zelfs MELANCHTHON, welke wegens een gebrek der organen niet eens duidelijk spreken konde, moest mede instemmen. Een groot liefhebber van Canons zijnde, onderhield hij een quartet van vier zangstemmen in zijn huis, waarbij hij zelf de tenorpartij zong. Buiten deze oefeningen, welke meer privaat waren, heeft hij ook aan het algemeen groot nut bewezen, daar men aan hem grootendeels moet toefchrijven de navolgingswaardige oprigting der zangkooren in de scholen: eene instelling, welke de oorzaak is, dat het kerkgezang in Duitschland zoo veel zuiverder, hartelijker is, dan in ons vaderland, welke diensvolgens eenen zeer grooten invloed op de aandacht bij de godsdienstoefeningen en bijgevolg op de zedelijkheid zelve heeft, en welke buitendien de liefde voor de toonkunst ook bij de geringere volksklasse zoo algemeen

meen gemaakt heeft, en dus ook van dezen kant de beschaving en veredeling van dit aanzienlijk gedeelte van den staat buitengewoon bevordert. — Ook hebben de zinkenisten, of stads-muzikanten hun aanzijn oorspronkelijk aan LUTHER te danken, daar hij het eerst de aanstelling van zoodanige menschen bewerkt heeft.

Als componist heeft hij niet minder, noch geringere verdiensten, dan als voorstander der toonkunst. Hij gaf niet alleen aan den reeds bovengenoemden WALTHER aanleiding, om zich ernstig op de verbetering van het kerkelijk gezang toe te leggen, maar ook zelf werkte hij daaraan; ten welken einde hij WALTHER en eenen anderen sakkischen kapelmeester, CONRAD RUMPF, bij zich te Wittenberg onthoud, en met deze beide mannen gezamentlijk den grond legde tot het thans nog bij de Luthersehe godsdienstoefeningen in zwang zijnde gezangboek. Zestien der daarin voorhandene liederen worden gemeenlijk aan hem toegeschreven, offchoon niet alle met volkomenen grond van waarheid. Zeker is het echter, dat hij de melodiën van de volgende liederen gemaakt heeft:

- 1.) Wir glauben all' an Einen Gott enz.
- 2.) Jesaja dem Profeten das geschah enz.
- 3.) Ein' feste Burg ist unser Gott enz.
- 4.) Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort enz.
- 5.) Es woll' uns Gott genädig seijn enz.
- 6.) Ach, Gott, vom Himmel sieh darein enz.

De andere tien zijn echter reeds vóór LUTHERS tijd

gecomponeerd, en hij heeft dezelve uit het latijn in het duitsch overgebracht en waarschijnlijk hier en daar verbeterd.

Onder LUTHERS eigene liederen zijn bovenal voortreffelijk de melodiën n°. 1 en 2, welke WALTER bijzonder roemt, en melodie n°. 3, welke hij vervaardigde toen hij naar Worms ter verantwoording zijner religieuse gevoelens reisde, en waarin de heldhaftige standvastigheid, welke hem bezielde, zoo klaarblijkelijk doorsraalt. — Merkwaardig is het, dat de kapelmeester van den paus BENEDICTUS XIV hem, wegens dit lied, voor den grootsten toonkunstenaar van dien tijd verklaarde en daarbij voegden: „mocht ik toch zoo treffend en hartroerend componeren kunnen, als deze groote man!”

Buiten deze liederen heeft LUTHER nog een aanzienlijk aantal motetten gecomponeerd. Op de koninklijke bibliotheek te Munchen bevindt zich daarvan eene verzameling, gedrukt Wittenberg 1538 in 4°, en het is waarschijnlijk, dat er nog hier en daar van zijne werken voorhanden zijn; althans HÄNDEL bezat niet weinige stukken; terwijl eene familie in Zwaben nog voor korten tijd berigt heeft, dat zij een van LUTHERS werken bezit en als eenen schat van onbeschrijfelijke waarde in eere houdt.

Ook in zijne schriften heeft LUTHER zich beijverd, de liefde en de achting voor de toonkunst algemeen te verspreiden, en zelfs heeft hij in 1538 eene kleine lofrede op de toonkunst geschreven, wel-

ke onder het opschrift *encomion Musices* te vinden is in FORKEL'S *algemeine Geschichte der Musik*, 2de deel bl. 76. Zoo wel dit stuk als vele andere plaatfen nit zijne zoogenaamde *Tischreden* dragen den onverkenbaren stempel van zijne juiste begrippen en bevatten zeer rigtige oordeelvellingen. Ik zal eenige dezer plaatfen uitkippen, en, zoo goed mogelijk, in onze taal trachten overtebrengen.

„ Wat zal ik wel zeggen van de stem des menschen, welke veel voortreffelijker is, dan ieder ander gezang, toon en geluid. GOD heeft den mensch eene zoo schoone muziek geschonken, dat reeds alleen in dit geschenk zijne onuitputtelijke en onbegrijpelijke wijsheid ons begrip te boven gaat. Wijsgeeren, namelijk, en geleerden hebben zich, wel is waar, zeer bevligtigd, om het wonderbaarlijke werk en de kunst der menschenstem te onderzoeken, en te doorgronden, waardoor bewerkt wordt, dat eene zoo kleine en geringe beweging der tong, en eene nog geringere beweging van keel of hals, de lucht doet van zich geven woorden, geluid, gezang en klank; zoedat iedere klank duidelijk en zelfs verre af niet alleen gehoord, maar ook vernomen en verstaan wordt; — en zulks wel op zoo verschillende manieren en wijzen, naar mate het gemoed het verlangt en bestuurt, en dus ook met kracht en geweld. Deze lieden hebben dat alles wel onderzocht, doch niet kunnen ontdekken. Er is ook nog niemand opgestaan, die zoude kunnen zeggen en aantoonen, waaruit het

lag-

lagchen der menſchen ontſtaat (want van het weenen wil ik niets zeggen) en hoe het komt, dat de menſch lagcht ; men verwondert zich wel daarover , maar daarbij blijft het , en men heeft het nog niet kunnen ontdekken. ” (*Encomion muſices*).

„ Nu zoude ik ook nog over het nut dezer edele kunst moeten ſpreken ; doch dit nut is zoo groot , dat niemand , hoe welſprekend hij ook zijn moge , dit voldoende ontwikkelen kan. Dit alleen kan ik aanſlippen , hetgeen ook door de ondervinding bevestigd wordt , dat , alleen het heilige woord *sons* uitgezonderd , niets met zoo veel regt en zoo hoog kan genoemd en geprezen worden , als juist de muziek , uit dien hoofde , namelijk , dat zij , als beheerſcheres van alle bewegingen van het menſchelijke hart , welke anders dikwijls de menſchen regeren en onder het juk brengen , deze bewegingen in hare magt heeft en dezelve onderdrukt of gaande maakt. ” (*ibidem*)

„ De muziek is eene ſchoone , heerlijke gave *sons* en komt der godgeleerdheid in waarde zeer nabij. (*est altera theologia.*) Ik zoude niet om alles in de wereld van mijne geringe kennis in de muziek afstand willen doen. Men moest de jeugd gewennen , om deze kunst uitte oefenen , want zij beſchaaft en veredelt den menſch. ” (*Tiſchreden.*)

„ Indien ik kinderen had , en het uitvoeren konde zoude ik hen onderwijs doen geven niet alleen in de talen en de geſchiedeniſſen , maar ook in het zingen , in de muziek en in de wiſkunde. Immers dit

dit is het spel, waarbij de Grieken hunne kinderen opgevoed hebben, en deze kinderen zijn naderhand tot verwonderlijke mannen opgewaasfen, welke tot alles bekwaam waren." (*ibid.*)

„ Eenige edellieden en tafelfchuimers hebben voor mijnen vorst jaarlijks 3000 guldens uitgewonnen, door het affchaffen van de muzijk, en nu worden er, in plaats van dat, wel 30,000 guldens op eene nuttelooze wijze verdaan. *Koningen, vorsten en groote heeren moeten de muzijk onderhouden en bevorderen; want het is de pligt van groote potentaten en regenten, om voor de bevordering van goede, vrije kunsten, en voor de handhaving der wetten naauwkeurig zorg te dragen.*" (*ibid.*)

„ Van daar dat men in den Bijbel leest, dat *vroome koningen zangers en zangeressen aangesield, onderhouden en bezoldigd hebben.*" (*ibid.*)

Tot slot wil ik hier nog den brief opnemen, welchen LUTHER uit Coburg op den 4 den October 1530 aan den voortreffelijken Beijerschen kapelmeester, LUDWIG SENFL, (dien wij reeds boven als zijner boezemvriend hebben leeren kennen), geschreven heeft, en welke zoo vele klaarblijkelijke en oorspronkelijke kenteekenen draagt van zijne liefde voor kunst en kunstenaars. Deze brief is oorspronkelijk in het latijn geschreven, en als zoodanig te vinden op bl. 213 van de *collectio nova epistolarum LUTHERI*, cura J. F. BUDDI.

„ Aan den muzikus LODEWYK SENEZ, genade
„ en vrede in Christus.”

„ Offchoon mijn naam zoo zeer gehaat wordt, dat ik vreezen moet, beste LODEWYK, dat gij dezen mijnen brief niet zeker genoeg ontvangen en lezen zult, zoo wordt evenwel mijne bezorgdheid door mijne liefde voor de muziek overwonnen, waarmede ik weet, dat mijn God u eveneens beweldadigd en verlierd heeft. Deze zelfde liefde doet mij ook hopen, dat het u niet in gevaar storten zal, wanneer ik u brieven zende.

Wie toch, en ware het ook in Turkijen, zoude daardoor eenig nadeel kunnen ondergaan, dat men de kunst bemint, en den kunstenaar prijst. Ik prijs immers regt krachtig zelfs uwe Beijersche hertogen, zoo vijandig zij mij behandelen, en vereer dezelve boven vele anderen, juist om dat zij de muziek vereeren en bevorderen. Er is wel geen twijfel aan, of in de harten, welke door muziek bewogen worden, ligt de wortel van vele schoone deugden. Het hart, dat daardoor niet aangedaan wordt, schijnt mij niet veel beter te zijn, dan een hout- of steenblok. De booze geesten kunnen ook geene muziek verdragen. Ik oordeel ronduit en maak geene de minste zwaarigheid, om staande te houden, dat er geene kunst is, de theologie alleen uitgezonderd, welke met de muziek kan gelijk gesteld worden. Immers zij alleen bewerkt datzelfde, wat ook eene
uit-

mitwerking van de theologie is; namelijk; rust der ziel en vrolijkheid des gemoeds; hetgeen ten klaarsten daaruit blijkt, dat de duivel, de oorzaak van treurige zorgen en angstige bekommernis, voor den klank der muziek schier even zoo snel de vlugt neemt, als voor het woord *coors*. Daarvan komt het ook, dat de profeten geene kunst zoo ijverig uitgeoefend hebben, als de muziek: immers hebben zij hunne theologie niet in geometrie, ook niet in astronomie, maar in muziek ingekleed, zoodat zij theologie en muziek op het naauwst verbonden, en de waarheid in psalmen en gezangen verkondigden. — Doch waartoe de muziek hier geprezen! hoe kan ik het beproeven, om op zulk een klein blaadje eene zoo groote zaak te schilderen, of, liever, te ontscieren? Evenwel mijn hart is zoo vol van de muziek, dat het overloopt, omdat deze kunst mij zoo dikwijls verkwikt en van groote lasten en onaangenaamheden bevrijd heeft.

Ik koom thans op u terug. Wanneer gij een afschrift van het lied *in guten Frieden* bezit, zoo verzoeke ik u, dat lied voor mij te doen afschrijven en het mij te zenden. De melodie van dit lied heeft mij, reeds van mijne jeugd af aan, vreugde verschaft, en doet het nu nog des te meer, nu ik ook den tekst versta. Ik ken het nog niet voor meer zangstemmen gezet. Evenwel wil ik niet van u vergen, dat gij het eerst zóó voor mij zult componeren, maar ik veronderstel, dat zulks wel reeds vroeger zal ge-

schied zijn. — Waarlijk ik geloof, dat ik weldra sterven zal. De wereld haat mij, en wil mij niet langer dulden; van den anderen kant heb ik ook eenen tegenzin in de wereld. Zoo neme dan de goede en getrouwe verzorger mijne ziel tot zich. Daarbij is mij juist weder dat liedje te binnen geschoten, en daarom wenschte ik het, behoorlijk uitgewerkt, te hooren. Daar gij het mischien niet bezit, of wel niet eens kent, voeg ik het in noten geschreven hiernevens; sterf ik, dan kunt gij het tot mijne begravenis uitwerken. — De heer J E Z U S zij met u in eeuwigheid. Amen.

Verontschuldig mijne zwakheid en omflagtigheid.
Groet alle uwe muzikanten met eerbied.

N E K R O L O O G.

(Overgenomen uit de *allgemeine musikalische Zeitung*.)

Den 14den Mei stierf te Hildburghausen de regerende hertogin, CHARLOTTE, geboren hertogin van Meklenburg-Strelitz, in het 48ste jaar van haar leven. De aankondiging van haren dood behoort wel degelijk tot de attributen van dit blad. Wij kunnen hier,

hier, wel is waar, niet ontwikkelen, wat zij, in het algemeen, als vorstin voor haar land geweest is, en naauwelijks zonden wij kunnen gewagen, dat de toonkunst in haar eene ware vriendin verloren heeft; want wie zoude dit bij eene vorstin van zoo zeer buitengewone beschaving niet van zelve onderstellen? Doch het is plicht aantemerkten, dat zij deze kunst, als zangeres, in eenen hoogen graad van volkomenheid, uitoefende. Zij behoorde onder de diletanten, welke in het wezen der kunst waarlijk doorgedrongen zijn, en welke, in de uitvoering, hun voor het schoone vatbaar gemoed en irritabel gevoel naar dat wezen der kunst wijzigen; en geenszins onder de zoodanigen, welke de muziek enkel tot tijdverdrijf oefenen, en slechts uit welvoegelijkheid voorgeven of beweren deze kunst te waarden.

De natuur had haar, zoo wel als eene edele, schoone gestalte, zoo ook eene zilverreine, voltoerende en zeer buigzame stem geschonken. Haar uitstekende aanleg werd het eerst door eenen Italiaanschen zangmeester in Hannover, gevormd; zoo veel ons bekend is, door GIULIANI. Na hare verbintenis met den thans regerenden hertog van Saksen-Hildburghausen, zette zij door echt gevoel voor kunst gedreven, hare oefeningen in het zingen ijverig voort, en bereikte met hulp van andere, het voetspoor van den eersten volgende, onderwijzers, en door eigen streven naar eene edele, zeer beschaafde voordragt, eindelijk eenen hoogen graad van

volmaaktheid. Met deze uitstekende gaven verrukte zij dan ook altijd allen, die haar omringden, en zij was steeds zoo geheel zonder *pretensien*, dat zij altijd gereed was te zingen, bijaldien slechts hare toehoorders voor het gevoel der kunst vatbaar waren.

In vroegere jaren vond zij er veel vermaak in, om in de concerten van het hof aria's, duetten enz. te zingen, waarbij haar doorluchtige gemaal haar gewoonlijk op de viool accompagneerde. Voor iederen kunstenaar was het een vreugde gevende aanblik, dit regentenpaar de kunst zoo sterk te zien beminnen en vereeren. Een adagio zong zij met de grootste lieflijkheid en nauwkeurigheid, en met de smaakvolle versieringen, terwijl de ligtheid en zuiverheid, waarmede zij passages en coloraturen in een allegro uitvoerde, evenzeer bewonderingswaardig waren. Zoo zong zij in vroegeren tijd verscheidene aria's van SARTI (met bijzondere vreugde herinneren wij ons deze: *la tu vedrai* enz.) van MARTINI, PAISIELLO, CIMAROSA, ook de aria's uit MOZARTS *Entführung aus dem Serail* zoo voortreffelijk, dat men twijfelde, wat men meer bewonderen moest, het hooge gevoel, waarmede zij deze stukken voordroeg, of hare *bravoure* in de rouladen. Naderhand zong zij de aria's uit MOZARTS *Clemenza di Tito* bijzonder gaarne, ook die uit *Ginevra* van SIMON MAYER, en, buiten vele anderen, de verschillende groote Scenen van RICHINI, waarlijk met volkomene voordragt. De beide, haar vooruitgegane meesters, REI-

CHARDT en RICHINI, met welke zij in Berlijn dikwijls zong, wanneer zij zich aan het hof van hare, nu wederom met haar vereenigde, koninklijke zuster ophield, lieten haar ten vollen regt weder-
varen. De eerste meende, onder anderen, dat zij al-
leen eene MARCHETTI kon doen vergeten, en be-
leed zijn oordeel over haar openlijk in zijne wer-
ken. — Hare zegepraal, als waarbij zich haar verhe-
ven gevoel op het reinste uitte, was *der Tod Jesu*
van GRAUN. Treffender en met meer waarheid van
expresfie zijn de recitativen en aria's van dat werk
wel nimmer en van niemand voorgedragen, dan van
haar. Met iederen toon scheen zij het verhevene ge-
voel, waarvan zij doordrongen was, aan hare toe-
hoorders inteboezemen, en geen toon kwam als een
ledige en nietsbeteekenende klank te voorschijn: alle
toonon drongen met derzelve zilvere reinheid, als
eene taal van hoogere wezens tot in het hart door,
en verwekten in den daarvoor vatbaren toehoorder
datzelfde verhevene gevoel, dat haar zelve bezielde.
Wie haar ooit in dit werk heeft hooren zingen, her-
innere zich slechts aan de recitativen: *Gethsemane!*
wen hören deine Mauern — Ach! mein Immanuel!
da liegt er — en aan de aria: *Singt dem göttlichen*
Propheten, en nog thans zullen de hemelfche toonen
der doorluchtige vrouw in zijne ziel weërgalmen. —
ROMBERG'S compositie voor SCHILLERS *Lied von*
der Glocke was het laatste muzikstuk, in hetwelk
zij voor het publiek zong, dat telkens, zoo veel de

welvoegelijkheid het toeliet, tot de concerten van het hof toegang had. Tranen vloeiden, zoo dikwijls zij de woorden zong: *ach, die Gattin ist's, die theure; ach, es ist die theure Mutter* enz. Zij zelve was immers voor velen eene zoo dierbare moeder, en wordt nu reeds zelve zoo hartelijk beweent!

In den laatsten tijd hares levens verloor zij, wegens ligchamelijke ziekelijkheid en uiterlijke betrekkingen, den moed, om grootere stukken te zingen: zij bepaalde zich bij kleinere gezangen aan het fortepiano. Ook dan zong zij met leven en ziel. Nimmer bleef een lied, dat zij zong, zonder uitwerking op het gemoed harer toehoorders; maar ook nimmer zong zij een weinig beteekenend lied, of een lied, dat niet met geest en ten minsten met een vonkje ware kunst geschreven was. Hare keus was altijd zeer juist. De gezangen, welke zij verwierp, konden wel eenige waarde hebben, vooral voor anderen; maar wat zij uitzocht, behoorde zeker tot het beste. Zij maakte vooral veel werk van verscheidene liederen van REICHARDT, en van twee verzamelingen Italiaansche arietten van RICHI NI.

Hare laatste toonen verdwenen, versmolten met de zoo zeer verwante heerlijke toonen van HERMSTÄDT, die hare laatste gezangen met zijne klarinet accompaneerde, wiens groote verdiensten, als kunstenaar, zij ten vollen waardeerde, en wiens toonen in het algemeen tot de laatste behoorden, welke haar oor vernomen en haar hart gevoeld heeft.

En

En dit verhevene gemoed moest zoo vroeg voor de toevallige gebreken van het aardfche hulfel onderdoen, zoo vroeg aan de onveranderlijke wetten der natuur gehoorzamen! Zij, die aan zoo velen met hare fchoone talenten gelukkige uren verfhafte, die met de middelen, waarover zij kon befchikken, zoo velen troostte, moest nog lang en zwaar lijden, eer zij in het land der verheerlijking, dat zij in hare zielvolle toonen zoo dikwijls deed gevoelen, ingaan konde! Zij ruste zacht! In de betere wereld zal zich hare ziel met hemelfche vreugde tot een nog hooger gevoel, tot nog grootere volkomenheid verheffen!

Gn.

Op den 11^{den} April 1818 ftierf te Meiningen aan een verval van krachten, een gevolg van aanhoudende borstkrampen, de kamermuzikus aldaar, de heer C. A. GÖPFERT, die, als een uitftekend virtuoos op de klarinet en als fmaakvolle componist voor dit inftrument, met roem bekend geworden is, en die met deze zeldzame talenten het beste karakter vereenigde; zoodat de kunst in hem evenzeer eenen harer lievelingen betreurt, als zijne bekenden eenen

getrouwen vriend, en zijne achtergelatene familie eenen teederen echtgenoot en zorgenden huisvader in hem beweent.

De volgende weinige aanteekeningen zullen mischien aan zijnen toekomenden levensbeschrijver niet onaangenaam zijn, terwijl den vereerer zijner werken de bijgevoegde lijst zijner nagelatene handschriften veelligt welkom zijn zal.

CARL ANDREAS GÖPFERT is den 16^{den} Januarij 1768 te Rimpar, nabij Wurzburg, geboren, alwaar zijn vader ambtsheermeester was. Van zijne vroegste jeugd af aan, tot aan het elfde jaar zijns levens, ontving hij van den schoolonderwijzer aldaar onderrigt in het klavier- en orgelspel, alsmede in het zingen. Dan spoedig ontwikkelde zich in hem eene bijzondere neiging voor de klarinet, welke naderhand zijn hoofdinstrument werd, en op welke hij tot aan zijn zestiende jaar grondig onderwijs ontving van den toenmaals, in Wurzburg levenden, bekwamen kamermuzikus MEISSNER. Onder dezen vormde hij zich tot eenen kunstenaar, welke reeds toen de algemeene bewondering gaande maakte.

Van dien tijd af aan maakte zich GÖPFERT bekend met de kunst van compositie, en in 1788 werd hij tot kamermuzikus en eersten klarinettist in de kapel te Meiningen aangesteld. In 1798 werd hem een eervol beroep naar Weenen aangeboden; doch hij konde van zijn hof geen verlof bekomen, om daarheen te gaan, evenmin als zijn afscheid, waar-

waarop hij naderhand aandrong. Men schieen hem integendeel hoop te geven, om als kapelmeester in Meiningen aangesteld te worden, terwijl hij voorheen slechts de (zoogenaamde) harmonie en militaire muziek gedirigeerd had. Bij zijn zachtmoedig karakter op niets sterk kunnende aandringen, bekwam hij weinig gelegenheid, om zich, ook buitenlands, als uitoefenend kunstenaar bekend te maken, zonder welk ongeval zijn spel buiten twijfel met evenveel bijval zoude beloond geworden zijn, als zijne werken, welke overal zeer geacht zijn.

Verscheidene derzelve zijn in Leipzig, Offenbach en Bonn uitgegeven, en de navolgenden nog als handschriften onder zijne familie in Meiningen berustende: 3 quartetten voor de klarinet, de viool; de alt en het violoncel; 1 pot-pourri voor de klarinet met orkest; 1 koncert voor de oboe; 2 koncertanten voor drie horens; 1 koncert voor het horen; 1 quartet voor vier horens; 1 quartet voor het horen, de viool, de alt en het violoncel; verscheidene trio's voor drie horens; 3 duetten voor twee horens en verscheidene kleine duetten; 1 koncert voor twee fagotten; 1 koncert voor de trompet; 2 sonaten voor het piano-forte en het horen; 48 liederen met accompagnement van het piano-forte; verscheidene dansen voor hetzelfde instrument; 6 avond- en morgengezangen met piano-forte; 12 liederen met de guitar, de fluit en de klarinet; verscheidene andere liederen met de guitar; 1 ouvertüre voor het orkest;

ver-

verscheidene stukken voor vier waldhorens, twee trompetten, ééne bazuin en één horen. Buiten alle deze werken heeft GÖFFERT navolgende opera's en oratorium's voor de zoogenaamde harmoniemuzijk ingerigt, namelijk, (MOZARTS) *Zauberflöte*, (WINTERS) *unterbrochenes Opferfest*, (WEIGLS) *Schweizerfamilie*, (PAERS) *Sargino*, (CHERUBINIS) *hôtellerie Portugaise*, (MEHULS) *trésor supposé* en *Jacob en Egypte*, (HAYDN) *Schöpfung*, alsmede verscheidene symphoniën en ouvertures van MOZART, HAYDN, WINTER, CHERUBINI en anderen. Eindelijk is hij nog in het vak der muzijk voor het theater bekend geworden door de compositie van eene opera, *der bedeutfame Stern im Norden*, van den heer doktor IHLING.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

GRONINGEN. Voor en alcer wij beginnen *en detail* verflag te geven van hetgeen er opzigtelijk de toonkunst in deze stad voorvalt, achten wij het noodig, om een paar woorden te zeggen over den toestand dier kunst in het algemeen, ten einde den lezer den maatflaf in handen te geven, waarnaar hij de gebeurtenissen zelve kunne beoordeelen; zonder dezen maat-

maatſtaf immers, zullen zijne oordeelvellingen nimmer regtvaardig kunnen zijn.

Sedert vele jaren heeft men in deze ſtad, gelijk in vele andere plaatſen, de muziek beſchouwd als een middel, om den tijd aangenaam door te brengen, en ſommigen zijn in hunne verlichting zelfs zoó ver gegaan, dat zij zich overtuigd hebben, dat het tijdverdrijf der muziek niet van nut ontbloomt is, in zoo verre, namelijk, als de liefhebber der muziek niet zoo ligt zich aan de buitensporigheden van ſpel enz. zal overgeven. Ook thans beſchouwt men, in het algemeen, de muziek nog alleen van deze zijde. Ofſchoon men daarin geen ongelijk heeft, zoo zal toch een ieder, welke meer van nabij de kunst kent, gaarne met mij ſtaande houden, dat deze beſchouwing van het doel der muziek voor de kunst zelve hoogſt nadeelig is, althans wanneer men niet tevens met derzelve hoogere bedoelingen bekend is. Zonder deze hoogere bedoelingen hier te willen ontwikkelen, — waartoe eene bijzondere verhandeling vereiſcht zoude worden, — moet ik evenwel, in het voorbijgaan, aanſtippen, dat de hier bedoelde beſchouwing der kunst den leerling ligtelijk verhindert, om die vorderingen te maken, waardoor hij tot het onwaardeerbaar genot geraken kan, hetwelk de *kunst*, in den waren zin genomen, ſchenkt, — en daar ik niet van het gevoelen ben, hetwelk de groote ГОРТНЕ, (*Wilk. Meisters Lehrjahre 8tes Buch 5tes Kap.*) aan den wonderlijken JANNÓ in den mond legt, dat, namelijk, alleen

leen hij eene kunst moct uitoefenen, die derzelver hoogste hoogte kan bereiken (20), zoo houde ik, reeds alleen om de zoo even vermelde redenen, de beschouwing der muziek, enkel als een aangenaam en nuttig tijdverdrijf, voor zeer nadeelig.

Men vindt hier wel eenige menschen, welke eenig duister begrip hebben van een hooger genot der kunst, dan dat van tijdverdrijf, doch deze zijn, gelijk ook op vele andere plaatsen, dun gezaaid, en zij die dit duister begrip nog gevoelen, blijven gerust bij deze duisterheid, zonder dezelve in dat heldere licht te veranderen, hetwelk alleen een gevolg van philosophische studie kan zijn, veronderfeld, dat de vereischte *natuurlijke* vatbaarheid in hun aanwezig zij; terwijl eindelijk het getal der uitgelezenen in den hof Sions ten uitersten onaanzienlijk is.

Het resultaat van deze daarstelling zal waarschijnlijk bij den verstandigen lezer zijn: *c'est tout comme chez nous.*

Wat

20) De plaats luidt aldus:

„*Man soll sich vor einem Talente hüten, das man in Vollkommenheit auszuüben nicht Hoffnung hat. Man mag es darin so weit bringen als man will, so wird man doch immer zuletzt, wenn uns einmal das Verdienst des Meisters klar wird, den Verlust von Zeit und Kräften, die man auf eine solche Pflucherei gewendet hat, schmerzlich bedauern.*”

Wat echter misfchien niet is *tout comme chez nous*, is eene welwillendheid, welke men zoo bij bijzondere personen, als bij het algemeen kan befpeuren, om nammelijk het betere te volgen, wanneer het slechts wordt aangewezen, en deze goede wil is reeds de eerfte flap tot het affchaffen der vooroordeelen, dat is, tot verlichting. Deze welwillendheid heeft dan ook reeds die gelukkige uitwerking gehad, dat men, voor de muzikale uitvoeringen, althans naar den uiterlijken fchijn, meer achting betoont, dan voorheen, en daar men, gelijk bekend is, in datgeen, wat men acht, belang ftelt, en dat, waarin men belang ftelt, tracht te leeren kennen, zoo hebben wij de hoop, dat men hier misfchien vroeger, dan elders, de kunst van eene betere zijde zal leeren befchouwen, vooral wanneer de ijver tot het aanwenden der daartoe ftrekkende middelen niet verflaauwt, maar veeleer van dag tot dag toeneemt. — Onder deze middelen rangfchikken wij onder anderen de vlijtige bewerking en lezing van dit tijdfchrift, en ook de muzikale inrigtingen.

Van het eerfte kan hier de rede niet zijn, doch van het tweede willen wij fpreken.

De inrigtingen betrekkelijk de muziek in deze ftad zijn van onderfcheidenen aart. Inde eerfte plaat geeft ons het aanwezen eener hoogeschool de gelegenheid, om in den daarbij aangefelden onderwijzer in de toonkunst eenen man te bezitten, die ons het fijnere dezer kunst behoort te kunnen leeren kennen. Terwijl er, van den eenen kant, onder onze akade-

mie-

mie-burgers misfchien weinig jonge lieden zouden te vinden zijn, welke een collegie over de theorie, de geschiedenis, de aesthetika der toonkunst enz. met lust en vrucht zouden kunnen bijwonen, zoo zoude het, van de andere zijde, ook wel zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk zijn, om in ons vaderland (niemand te na gesproken), tot het geven van lesfen in die vakken, eenen man te vinden, als de federt kort overledene FORKEL te Göttingen; daar de geschiedenis en de aesthetika der toonkunst in ons vaderland, misfchien meer dan overal elders, fchandelijk veronachtzaamd wordt, terwijl de Duitfchers zich op beide deze hoogftbelangrijke vakken met navolingswaardigen ijver toelleggen. Ten einde lust voor deze vakken optewekken en derzelve beoefening te bevorderen, ware het te wenfchen, dat op alle onze hoogeschoolen systematifch onderwijs in de muzijk, als wetenfchap, konde gegeven worden, en wij houden ons overtuigd, dat het Gouvernement, door het benoemen van eigenlijke hoogleeraren in de hier bedoelde vakken, aan de muzijk als kunst, en als wetenfchap, eenen onberekenbaren dienst zoude bewijzen.

Wij hebben aan onze hoogeschool eenen onderwijzer der toonkunst, welke door zijne praktifche uitvoeringen reeds zeer veel tot de verbetering van den fmaak van velen onzer ftadgenooten heeft toegebracht, en die overzulks onze volkomene achting verdient en bezit. Deze bekwame man, WILLEM KEYZER genaamd, vereenigt met een

rig-

juist gevoel veel smaak en talent als vioolspeler; hetwelk zich daardoor bevestigt, dat hij, bij voorkeur, de werken van den onvergelykelijken *SPHON* voordraagt.

Eene andere nuttige inrigting is de, sedert jaren hier bestaan hebbende, aanstelling en bezoldiging van vier stadsmuzikanten. Hoe gering ook deze bezoldiging is, (voorheen bedroeg zij 300, doch thans slechts 200 guldens) wij kunnen evenwel, door middel van dezelve, de gelegenheid vinden, om bekwamere mannen te trekken, dan wij zonder zoodanige aanmoediging, welke dan toch altijd hare waarde heeft, zouden kunnen hopen.

De gewone winterconcerten eindelijk zijn ook niet weinig geschikt tot verbetering der inzigten van de liefhebbers en tot opwekking van den lust, om zich met meer ijver op de beoefening der toonkunst toe te leggen. Offchoon wij niet willen en niet kunnen beweren, dat dezelve in allen opzigte volkomen ingerigt zijn, zoo vleijen wij ons echter, dat men, ook zonder *FORKELS* werk *über die beste Einrichtung der öffentlichen Concerte* te kennen, zoodanige volkomenheid tracht nabij te komen. Althans blijkt het duidelyk, dat men de groote instrumentale muziek, inderdaad, voor het hoogste in de kunst houdt, en als zoodanig vereert. Men laat ons de synphoniën inderzelve geheel hooren, en te regt; daar het even zoo ongerijmd is, om eene synphonie bij stukken en brokken en andere werken tuschen beide te geven, als

II, STUK.

I

om

om, in het midden eener predikatie over het vertrouwen op GOD, GELLERTS fabelen of iets diergelijks, voor te lezen. — Behalve de synphonie laat men ons nog telkens drie ouverturen hooren; zoodat, wanneer wij op deze inrigting eene aanmerking wilden maken, dezelve eer het *te veel*, dan het *te weinig* zoude betreffen. Eene andere aanmerking moeten wij evenwel nog vermelden, dat, namelijk, alle deze stukken, schoon dezelve meestal niet slecht uitgevoerd worden, veelvuldiger behoorden gerepeteerd en naauwkeuriger ingespeeld te worden, ten einde de volkomenheid van uitvoering, zoo veel mogelijk, te naderen.

Voor het overige werden de obligate en de zangstukken niet vergeten. Ook ten dezen opzigte kunnen wij het loffelijk getuigenis niet verzwijgen, dat men altijd eene verstandige keus doet; daar wij meestal stukken hooren, welke niet blotelijk dankbaar zijn voor den uitvoerder, maar die zich ook door derzelver innerlijke waarde aangenaam aanbevelen. Van tijd tot tijd hooren wij zelfs wel eens fraaije stukken van de compositie des heeren KEYZER. — Daar wij de bescheidenheid der liefhebbers, welke zich, zoo onder de dames, als zangeressen, als ook onder de heeren, als obligatisten en zangers, met bijzondere welwillendheid beijveren, om aan onze concerten luister bijtezetten, niet te na willen treden, zoo bepalen wij ons, om als obligatisten, welke zich onderscheiden, optenoemen den heer KEYZER als vioolspeler, den
heer

heer W. G. HAUFF, organist van de Martinikerk, welke ons van tijd tot tijd eene zoogenaamde phantafie op het forte-piano laat hooren, en eindelijk den heer D. MULLER, onderwijzer in de danskunst aan onze hoogeschool, welke, schoon hij de muziek enkel als liefhebber, dat is, niet *ex professo* uitoefent, ons door zijnen aangename toon en keurige voordragt op de klarinet te veel genoegelijke oogeblikken heeft verschafte, dan dat wij ons niet zouden gedrongen gevoelen, om ons daarvoor, zelfs openlijk, dankbaar te betoonen; hoezeer wij anders de uitvoeringen onzer liefhebbers, uit bovenvermelden hoofde, niet hebben beoordeeld, en ook in het vervolg niet zullen beoordeelen.

Eer wij dit ons berigt fluiten, moeten wij nog van een ander concert melding maken. De stadsmuzikanten, namelijk, geven eenige concerten of liever concertoefeningen, daar dezelve meer bepaaldelijk schijnen ingerigt te zijn, om aan hunne leerlingen de gelegenheid te geven, zich in het spelen van symphonien en in het voordragen van kleine obligate stukken te oefenen. Hoezeer men diensvolgens in deze concerten geene volkomenheid van uitvoering verwachten kan, zoo is evenwel de onderneming zelve zeer lofwaardig, en wij raden onze jonge lezers ten ernstigsten aan, om met ijver en oplettendheid deze oefeningen bij te wonen; terwijl wij de ondernemers zelve bij dezen willen aangemoedigd hebben, om hunnen ijver hoe langer hoe meer te

verdubbelen, en vooral, om bij de maatregelen, welke zij nemen, telkens er op uit te zijn, om deze oefeningen hunner leerlingen, zoowel als alle anderen, op de doelmatigste wijze interigten.

Hetgeen wij tot dusverre berigt hebben, zal, onzes inziens, voldoende zijn, om den toestand der muziek in het algemeen te leeren kennen, en wij zullen dan in het vervolg de uitvoeringen meer bepaaldelijk doorloopen.

— e —

GRONINGEN in *Mei*. — Hoe zeldzamer ons het genot te beurt valt, om vreemde kunstenaars van groote verdiensten te hooren, des te gelukkiger gevoelden wij ons, en zulks zekerlijk met alle regt, in het bezoek van den heer CARL MÜHLENFELDT, welke op den 19^{den} der afgeloopene maand in den grooten schouwburg een concert gaf. Na de drie eerste stukken van BEETHOVENS heerlijke synphonie uit C dur, droeg de heer MÜHLENFELDT, een concert van JOHN FIELD voor (as dur). De keuze van den concertgever verschafte ons een dubbel genot door de voortreffelijke uitvoering, namelijk, en door de heerlijke muziek tevens, te meer, daar de werken van FIELD bij ons weinig bekend zijn. Daarna speelde een vriend van den heer MÜHLENFELDT en van den ref., de heer DURÈGE, een koopman van Dantzig, welke toevallig den avond

vond vóór het concert hier aankwam, op de violoncel, RODE's uitmuntende variatiën in G dur voor de viool geschreven. De heer DURÉCK kwam de groote moeilijkheden van dit stuk, vooral voor de violoncel, niet alleen mannelijk te boven, maar verrukte ons buitendien door zijne nette en smaakvolle voordragt. Onzen hartelijken dank, en die van het geheel auditorium heeft hij door zijne vriendelijke hulp, om aan het concert van den heer MÜHLENFELDT luister bijtezetten, in de ruimste mate verdiend en verworven.

Het finale van de zoo even gemelde symphonie sloot de eerste afdeeling. De ouverture van S. MAYERS *Adelaide* opende de tweede. Daarop speelde de heer MÜHLENFELDT een concert op de viool van KROMMER, uit D kleine terz. Vervolgens blies de heer D. MULLER een concert voor de clarinet van CRUSSELL (Es dur), met veel netheid en expresfie en met eenen aangenaamen toon. Daar hij altijd zeer gaarne gehoord wordt, en hij waarlijk schoon blies, zoo konde het wel niet anders zijn, of hij moest veel bijval vinden; ook de beide vreemdelingen schepten groot behagen in zijn spel. Tot slot speelde de concertgever nog een rondo capriccioso van zijne eigene compositie op het fortepiano.

Wat nu de kunst van den heer MÜHLENFELDT betreft, hebben wij in de eerste plaats moeten bewonderen, dat zijne virtuositeit zich tot twee instrumenten uitstrekt. Het fortepiano beheerscht hij

zoo volkomen, dat hij, in vlugheid en in het uitvoeren van moeilijke passages, wel door niemand ligt zal overtroffen worden. Offchoon dit veel, zeer veel is, zoude het echter weinig beteekenen, indien hij met deze kunstvaardigheid niet tevens vereenigde eene zeer groote juistheid en duidelijkheid in de uitvoering; welk een en ander gepaard met eene nadrukkelijke voordragt, hem voorzeker tot den rang van eenen der eerste kunstenaars verheft. Als vioolspeler hebben wij, buiten zijne vaardigheid, vooral zijn volkomen zuiver spel in hem te roemen, waardoor hij zich als een zeer bekwaam speler kenmerkt. Als componist eindelijk, hebben wij in het openbaar niets anders gehoord, dan het bovengenoemd rondo, hetgeen eigenlijk wel als een zoogenaamd *effect*-stuk moet aangemerkt worden, offchoon ook daarin menige schoone gedachte voorkomt, en het heeft ons, ook om deze reden, des te meer gegrief, dat het reeds aangekondigde tweede concert, door tusfchen beiden gekomene omftandigheden, geenen voortgang konde hebben. De heer MÜHLENFELDT zoude, namelijk, daarin verfcheidene stukken van zijne compositie gespeeld hebben. In private gezelfchappen echter hebben wij de gelegenheid gehad, om, ten minsten eenigermate, daarover te kunnen oordeelen, daar wij het een en ander van zijne concerten (fchoon zonder accompagnement) hebben gehoord. Hij werkt, naar ons is voorgekomen, met klaarheid en duidelijkheid; zijne gedachten zijn
 fchoon

ſchoon en nieuw, zonder gekunsteld noch gezocht te zijn. Evenwel ware het te wenschen, dat zijne werken niet zoo buitengemeen moeilijk voor de uitvoering waren.

In deze private partijen hebben wij ook meer bijzonder de gelegenheid gehad, den heer MÜHLENFELDT, als kunstenaar en als mensch, te leeren kennen. Daar heeft hij ons, als kunstenaar, door de voordragt van uitstekende werken, als van MOZART, BEETHOVEN, den prins LOUIS van Pruissen, en, als mensch, door zijne bescheidenheid, door zijnen beschaafden omgang, zijne menigvuldige kennis en zijn aangenaam onderhoud, menig ons onvergetelijk genot verschaft. Onze oprechte vereering en de vriendschappelijke wensch, dat het hem steeds wel moge gaan, vergezellen hem op zijnen weg, welken hij van voornemens is naar Parijs en London te rigten.

— e —

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

PARYS over de maand Mei. — (21) Zoo rijk de
ze-

(21) *Wij meenen, onze lezers met het overnemen van dit berigt uit de algemeine musikalische Zeitung*

zegen van de vruchtbaarheid der moederaarde, in deze maand geweest is, even zoo onvruchtbaar was zij in het opvoeren van muzikale dramatische kunstwerken. De nachtegaal, *par excellence*, mevrouw CATALANI, is uitgevlogen: haar alleen zoude het mogelijk geweest zijn, om aan hare zanggenooten in het groen den toeloop te verweren.

Het *italiaansche theater* — *tacet*. Desniettemin kan ik niet voorbij, mijne lezers over hetzelfde een oogenblik te onderhouden. Immers, men spreekt juist dan het meest over het geliefde voorwerp, wanneer het van ons verwijderd is. In dit geval nu bevind ik mij, en met mij zekerlijk al de vrienden der muziek in deze stad, onder welke men, wel is waar, de eigenlijke Parijzenaars, dat is, de zulken, welke Frankrijk en Parijs nooit verlaten hebben, niet tellen moet. Buiten de meer of mindere muzikale *apathie*, welke aan deze Parijzenaars, als de meest franche Franfchen in geheel Frankrijk eigen is, zijn de bewoners van Parijs, eigenlijk voor geen genoeg en regt vatbaar, juist dewijl zij de gelegenheid hebben, om alle genoegens te genieten. Wanneer men hen van alle genot beroofde, dan eerst zouden zij beginnen te genieten, even gelijk de

(1818 n°. 28) *geenen ondienst te doen, als behelzende hetzelfde een vrij volledig overzigt over den toestand der onderscheidene opera's in Parijs.*

de molenaar het vervaarde geraas eener draaijende molen eerst dan bespeuren kan, wanneer de molen stil staat. Dus niet de echte Parijzenaar, maar de vreemdeling, en dan ook, min of meer, die Franschen, welke Italië of Duitschland bezocht hebben, ontberen het italiaansche theater niet dan met leedwezen. Wat mij betreft: ik beken gaarne, dat het gezigt dezer prachtige zuilengangen mij met een weemoedig gevoel vervult, waartegen ik mij tot nog toe niet wel verzetten kan. — Het is niet tegengespreken, dat de voortbrengfelen van dit theater, vooral sedert den tijd van twee en een half jaar, gedurende welke mevrouw CATALANI het bestuur van hetzelfde in handen gehad heeft, niet altijd van dien aard geweest zijn, dat dezelve den kenner konden te vreden stellen, en niet altijd met de waarde van een lievelings-theater van de beschaafde, weelderigste en schitterendste stad des aardbodems slookten; het is evenmin te ontkennen, dat mevrouw CATALANI, uit onkunde, of ('t geen op hetzelfde neerkomt) uit overdrevene eigenliefde, in het bestuur van haar theater mislagen van aanbelang begaan heeft: doch, van den anderen kant, is het ook buiten tegenspraak waar, dat het verwonderlijke talent dezer vrouw eene soort van toverij over hare inrigtingen verspreidde, welke het publiek, als het ware, met magische kracht tot zich lokte, en het zoo ver wist te brengen, dat het publiek gaarne het gebrekke der voorstellingen over het hoofd zag, wan-

meer daarin slechts de toonen der zangeres van alle zangeressen gehoord werden. Zelfs de oogenblikkelijke en aangeborene gebreken dezer merkwaardige vrouw (onder de eersten tel ik de valscheit harer intonatie, en onder de laatsten hare, zoo te zeggen, plastisch-slijve, volstrekt gevoelloze voordragt) worden, daar dezelve steeds met hare verbazende vaardigheid en met den krachtig gevormden metaaltoon harer stem gepaard gingen, door het publiek niet eens meer bemerkt, of ten minsten gevoelt zich de toehoorder, weggesleept door de bovendienzende zeldzame en groote voortreffelijkheden dezer zangeres, genegen, met *MOLIÈRES misantropie* uitteeroepen:

*J'ai beau voir ses défauts, et j'ai beau l'en blâmer,
En dépit qu'on en ait, elle se fait aimer.*

De vraag, of er binnen kort wederom een italiaansch theater zal worden opgerigt, kan zoo goed als in het geheel niet beslist worden.

Een eenigzins gemeen, maar desniettemin zeer waarachtig spreekwoord zegt: het hemd is ons nader, dan de rok. Onder het *hemd* versta ik hier de toneelspelers van het *théâtre Odéon*, welke, gelijk algemeen bekend is, oneigenlijk reeds sedert veele jaren, en nu voor eenige maanden inderdaad afgebrand zijn. Het lot dezer toneelspelers gaat natuurlijk der regering veel meer ter harte, dan dat eener italiaansche operatroep. De ongelukkige afgebranden schreeuwen om brood; de voorstad St.

Ger-

Germain om het weder opbouwen dier schouwburg; en zij, welke allen gaarne zouden verhooren; om de vereischt wordende fondsen. Voor het tegenwoordige heeft men aan de tooneelspelers van *Odéon de Italiaanfche schouwburg* (het *théâtre Favart*) afgeflaan. Uitwendig zijn zij dus geborgen; doch inwendig ziet het er des te flimmer uit. — Bijna al de leden van het Italiaansch gezelfchap hebben Parijs verlaten. Mevrouw *Féron* is naar de zuidelijke provinciën gereisd, om aldaar concert te geven. Ik wenschte wel, dat zij naar Duitschland ging: menige Duitfche zeer beroemde zangeres zoude van deze voortreffelijke vrouw, welke in 't geheel niet beroemd is, veel goeds leeren kunnen, maar misfchien niet willen.

Over de groote opera (*académis royale de musique*) valt eigenlijk wederom niets te zeggen. Wanneer deze infelling aan het werken is, dan gevoelen gewoonlijk eenige honderden van menfchen dit werken in alle hunne ledematen (de ooren van het publiek nog daar buiten gerekend). Is zij echter in rust, dan heeft deze rust iets fchrikverwekkends, ongeveer gelijk de flap van eenen reusachtigen olifant. Zal men kunnen geloven, dat dit theater, federt het vertoonen van *Zéloïde ou les fleurs enchantées*, of federt meer dan drie maanden, zoo goed als niets nieuws, dat is, een enkel ballet, *le seducteur au village*, ten tooneele gevoerd heeft? De muzijk van dit ballet is

wederom van eenen Duitfcher, den heer SCHNEITZEN-HÖFER, denzelfden, welke ook het ballet *Proserpine* gecomponceerd heeft. Het is prijsfelijk, dat een ieder zich niet hooger plaatst, dan hij waardig is.

Het *théâtre Feydeau* bevindt zich, even als de groote opera, in het vagevuur der groote hitte van het weder en der ijskoude van deszelfs tooneelfpelers en *répertoire*. *La sérénade* (waarvan de muzijk onder den naam van mevrouw GAIL doorgaat) *le frère Philippe*, met muzijk van eenen jongen man, met name DOURLLEN, en eindelijk *la promesse de mariage ou le retour au hameau* van BENINCORI, hebben, schoon alle deze werken min of meer goeds bevatten, evenwel slechts een voorbijgaand belang kunnen opwekken, en zijn thans reeds vergeten, niettegenstaande zij wekelijks een paar malen over het tooneel wandelen. De lens, of liever, de noodkreet van dit theater is dan ook op nieuw: *Joconde et le nouveau seigneur, le nouveau seigneur et Joconde*, gelijk de *Satyr* van het Vaudeville het eens heeft uitgedrukt. In dezen angst des harten wordt dan nu *le chaperon-rouge* geprobeerd met zoo veel ijver, als of dit stuk eerstdaags zoude gegeven worden; en evenwel is het waarschijnlijki, dat de voorstelling zelve nog altijd, en misfehien zelfs tot aan het begin van den winter afgekeerd zal worden. (22) Wanneer dit kapje

foms

(22) Volgens de jongste berigten is dit stuk dan toch nu reeds ten tooneele gevoerd.

foms niet van bijzonder goede stof mogt zijn, dan konde het publick, ongeduldig over de gedurige vertraging, wel eens voor het eerst een streng gerigt over den heer BOVELDIEU kunnen houden.

G. L. P. Sievers.

Frankrijk heeft op nieuw een aanmerkelijk verlies ondergaan door den dood van NICOLLO ISOUARD, den componist van *Cendrillon*, *Joconde* ou *les coureurs d'avanture*, en meer andere opera's; hij is op den 23sten Maart ll. te Parijs overleden. Wanneer hij ook al niet van vlugtigheid in het werken vrij te pleiten is, zoo kan men hem evenwel veel talent en vooral eene zekere romantische vlugt niet betwisten, door welke laatste hij zich van velen der franche componisten onderscheidt. — Daar verscheidene zijner werken ook in ons land zeer bekend zijn, hoopen wij eerlang in staat gesteld te worden, om eenige bijzonderheden uit zijn leven aan onze lezers mede te deelen.

Grooter, ja onherstelbaar is het verlies, dat de toonkunst ondergaat door den dood van JOHANN NIKOLAUS FORKEL, hoogleeraar der muzikale wetenschappen te Göttingen, welke op den 17^{den} Maart ll. overleden is, en, vooral door zijne *algemeine Geschichte der Musik*, eenen onsterfelijken roem achtergelaten heeft. Wij zullen ons beijveren, om onze lezers, zoo spoedig mogelijk, met de hooge verdiensten

sten van dezen grooten geleerden meer in het breede bekend te maken.

Onze Correspondent te 's Gravenhage, door eene bedenkelijke ziekte verhinderd zijnde, om het, op deszelfs verzoek, reeds in ons vorig nummer aangekondigd, berigt over de franche opera aldaar, in tijds aan ons intezenden, zijn wij buiten staat, dat stuk in dit nummer te leveren. Wij verblijden ons buitengemeen, dat wij, door deszelfs gelukkig herstel, weldra onze belofte zullen kunnen vervullen, en dat wij in hem eenen bekwamen en ijverigen medearbeider hebben mogen behouden, van wien wij voorzeker nog menige belangrijke bijdrage te wachten hebben.

D E R E D.

M E N G E L I N G E N.

De muzikale pijnbank van den kapelmeester

JOHANNES KREISLER. (23)

Goddank! zijn zijn weg! — Ik had het juist ook wel aan het sifsen, scharrelen, hoesten en brommen door alle

(23) *Deze uitboezeming van eenen, door muzikale affectatie op het hoogste toppunt van verbolgenheid gedre-*

le toonen heen, bemerken kunnen; het was even als wanneer de bijen van den korf uitvliegen, om te zwermen. GOTTLIEB heeft nieuwe kaarfen opgestoken, en eene flesch bourgonje-wijn op mijn forte-piano gesteld. Spelen kan ik niet meer, want ik ben geheel afgemat; dat is de schuld van mijn' ouden, onsterfelijken vriend hier op den muziklesenaar, die mij alwederom, even als MÉRISTOPHELES op zijnen mantel den doktor FAUSTUS, door de lucht gedragen heeft, en zoo hoog, dat ik de menschjes onder mij niet

drevenen, waren kunstenaar, is overgenomen uit de Fantasiestücke in Callots Manier. Blätter aus dem Tagebuche eines reisenden Enthufiasten, van HOFFMANN, voorheen muzikdirecteur in Dresden, thans raad in het Kammergericht te Berlijn; eenen man, welke beide als dichter en als componist, en tevens als staatsdienaar, buitengewone verdiensten bezit.

Misfchien is het tot de verstaanbaarheid van dit stuk noodzakelijk, met een woord te vermelden, dat hetzelfde een gedeelte uitmaakt van de, in het evengenoemde werk voorkomende, Kreisleriana, kleine humoristische geschriften, welke verondersteld worden, door KREISLER, in gunstige oogenblikken, achter op de witte bladen van onderscheidene muzikwerken geschreven, en onder deszel/s nalatenschap gevonden te zijn.

niet zag, noch bespeurde, niettegenstaande zij genoeg geraas mogen gemaakt hebben. — Een hondsvotfche, verbeuzelde avond! Maar nu ben ik wel te moede. Ik heb immers onder het spelen mijn potlood voor den dag gekregen, en op bladz. 63, onder den laatsten balk, met de regterhand, eenige goede modulatiën in cijffers aangeteekend, terwijl de linker in den stroom der toonen voortwerkte! Achter op het witte blad vaar ik voort te schrijven. Ik verlaat cijffers en toonen, en, even als de onlangs genezene kranke niet ophouden kan te verhalen, wat hij al heeft uitgestaan, even zoo teeken ik hier, met een waar genoegen, omstandig de heltsche kwellingen aan, van het *thee*, dat ik heden moest bijwonen. Doch niet voor mij alleen, maar ook voor allen, die soms door mijn exemplaar van JOHANN SEBASTIAAN BACHS variatiën voor het klavier (in 't licht gekomen bij NÄGELI in Zurich) in verrukking mogten komen, bij het slot der 30ste variatie mijne cijffers zien, en nieuwsgierig geworden door het groote latijnsche VERTE (ik zal het dadelijk hier neêr schrijven, zoodra mijne klaagliederen ten einde zullen zijn) het blad omkeeren en lezen. Deze gissen terstond den zamenhang; zij weten, dat de geheimraad RÖDERLEIN alhier een zeer charmant huis ophoudt en twee dochters heeft, van welke de geheele elegante wereld met geestdrift beweert, dat zij fransch spreken als engeltjes, dansen als godinnen, en spelen, zingen en teekenen als de Muzen. De geheimraad RÖ-

BERLEIN is zeer rijk; bij de dinó's, welke hij, om de drie maanden, geeft, schenkt hij de fijnste wijnen en discht de uitgezochteste spijzen op; alles is op den elegantsten voet ingerigt, en wie zich op zijne thee's niet goddelijk amuseert, heeft geen' *ton*, geen' geest, en vooral geen' zin voor de kunst. Op deze wordt het, namelijk, ook aangelegd: behalve thee, punch, wijn, ijs enz. wordt er telkens ook een weinig muzijk gepresenteerd, welke door de schoone wereld met even weinig nadenken, als de vermelde dranken, wordt tot zich genomen. De inrigting is deze: nadat ieder gast tijd genoeg gehad heeft, om zoo vele kopjes thee te drinken, als hij goedvindt, en nadat er tweemaal punch en ijs gepresenteerd is, zotten de bedienden de speeltafeltjes te regt voor het oudere, meer solide gedeelte van het gezelschap, hetwelk, boven het toonenspel, den voorkeur geeft aan het kaartspel, dat ook waarlijk niet zoo veel nutteloos geraas veroorzaakt, en waarbij slechts eenige dukaten klinken. Op dit teeken schiet het jongere gedeelte van het gezelschap op de freules RÖDERLEIN toe; er ontstaat eene oproerige beweging, in welke men de woorden onderscheiden kan: „schoone freule! ont- „trek ons toch niet het genot van uw goddelijk ta- „lent — o zing iets, mijne beste! — onmogelijk! — ver- „koudheid — het laatste bal — niets gestudeerd — wij „bidden — wij smeeken, enz.” GOTTLIEB heeft intusfchen het staartstuk opengemaakt en het welbe-

II. STUK; K ken-

kende muziekboek op den lesfenaar gelegd. De genadige mama, aan de speeltafel, roept: *chantez donc, mes enfans!* Dit is het kommandowoord, waarop mijne rol begint; ik plaats mij bij het klavier, en in zegepraal worden de freules naar het stuk heen geleid. Er ontstaat eene nieuwe woordenwisseling: geene der freules wil het eerst zingen. „Gij weet, lieve NANNETTE, hoe ontzaggelijk heeschik ben.” — „Ben ik het dan minder, lieve MARTA?” — „Ik zing zoo slecht.” — „O, mijne beste! begin maar, enz.” Mijn inval, (ik heb dien telken reize!) dat beide met een duo mogen beginnen, wordt geweldig geëmplaudisfeerd, het boek doorgebladerd, het zorgvuldig ingeslagen blad eindelijk gevonden, en nu gaat het er op los! *dolce dell'anima* enz. — Talent hebben de freules RÖDERLEIN toch waarlijk niet het minste. Sedert vijf jaren ben ik hier, en sedert drie en een half jaar leermeester in het Röderleinsche huis. In dezen korten tijd heeft freule NANNETTE het reeds zoo ver gebragt, dat zij eene melodie, die zij maar tienmaal in de opera gehoord, en dan, aan het klavier, op het hoogst, nog tienmaal geprobeerd heeft, zoo maar weg zingt, dat men terstond weet, wat het zijn zal. Freule MARIE kan dit reeds met acht malen, en wanneer zij ook al een kwart ton lager zingt, dan het piano staat, zoo wil dat toch bij zulk een pikant stompneusje jaist niet veel zeggen. — Het duët is uit — algemeen koor

koor van handgeklap! Nu wisselen ariëttinnen met duëttinos gestadig af, en ik, ik moet het, wel duizendmaal afgezaagd, accompagnement nog eens opdreunen!

Onder het zingen heeft mevrouw EBERSTEIN, de gemalin van den raad van financiën, door te hoesten en zachtkens mede te zingen, te kennen gegeven: ik zing ook. Freule NANNETTE spreekt: „maar lieve EBERSTEIN! nu moet gij ons ook uwe goddelijke stem laten hooren.” Er ontstaat een nieuw oproer. Zij heeft het op de keel — zij kan niets van buiten! — GOTTLIEB sleept twee armen vol muziek voor den dag: er wordt gebladerd en weer gebladerd. Eerst wil zij zingen: *der Hölle Rache kocht in meinem Herzen* enz.; dan *Hebe, steh* enz.; nu wederom *ach ich liebte* enz. In den angst mijns harten sta ik voor: *ein Veilchen auf der Wiese* enz. Maar zij houdt zich aan het groote genre; zij wil brillieren; zij kiest de *Constance*. — O! schreeuw maar, kwak, miaauw, gorgel, steen, kras, tremuleer, kwinkeleer gij maar toe! ik heb de dempers opgeheven en orgel mij doof. — O Satan, Satan! wie uwer helsche geesten is in deze keel gebannen, die alle toonen knijpt, en trekt en scheurt! Er zijn reeds vier snaren gesprongen, en één hamer is al invalide. Mijne ooren suizen, mijn hoofd dreunt, mijne zenuwen trillen! Zijn dan alle onzuivere toonen van schreeuwende hansworste-trompetten in dezen kleinen gorgel opgefloten! — Dat heeft mij aangegrepen —

ik drink een glas bourgonje! — Men applaudisfeerde geweldig, en er was iemand, die de aanmerking maakte, dat mevrouw EBERSTEIN en MOZART mij zeer in vuur gebragt hadden. Ik grimlagchte — een weinig dom, vrees ik.

Thans eerst worden alle talenten, welke voorheen slechts in het verborgene bloeiden, wakker, en schieten onstuimig voor den dag; er worden muzikale buitenporigheden besloten; er zullen *ensemble*-stukken, finales, koorën, en de hemel weet wat niet al! uitgevoerd worden. De kanunnik KRATZER heeft, gelijk bekend is, eene goddelijke *basfe taille*, zoo als het Titushoofd, daar achter mij, aanmerkt; terwijl hij met vele bescheidenheid er bij voegt, dat hij, wel is waar, eigenlijk slechts een tweede tenorist, maar desniettemin medelid van verscheidene zang-akademies is. In één oogenblik wordt alles voor het eerste koor nit *Titus* georganiseerd. Dat ging uitmuntend! De kanunnik, welke digt achter mij stond, donderde zijne basstem over mijn hoofd heen, als of hij met obligate pauken en trompetten in de domkerk zong. Hij trof de nooten excellent; jammer maar, dat hij, in den haast, het tempo bijna eens te langzaam inzette. Evenwel bleef hij zich ten minsten in zoo verre gelijk, dat hij, door het geheele stuk heen, altijd een' halven maat te laat kwam. De overigen lieten eene buitengemeene gehechtheid aan de antieke, griekfche muzijk blijken, die,

gelijk bekend is, de harmonie niet kende, en altijd *al unifono* ging: zij zongen allen de bovenste partij, met kleine varianten van toevallige verhoogingen en verlagingen, van ongeveer eenen kwart toon.

Deze niet weinig gedruisch makende uitvoering bragt eene algemeene tragieke spanning te weeg, namelijk, eenige ijzing, zelfs aan de speeltafels, die in dit oogenblik, niet als voorheen, melodramatisch konden medewerken, door de muzijk met uitroepingen te doorspekken: bij voorbeeld, *ach ich liebte — acht - en - veertig — war so glücklich — ik pas — kannte nicht — Whist! — der liebe Schmerz — in de kleur! enz.* Het deed eene allerliefste uitwerking. — (Ik schonk mij in).

Dat was het hoogste toppunt der muzikale tentoonstelling van heden: nu is het gedaan! Zoo dacht ik, sloeg het boek toe en stond op. Maar, o wee! daar treedt de baron, mijn antieke tenorist, naar mij toe en zegt: „o beste heer kapelmeester! men zegt mij „dat gij zoo goddelijk phantaseert: o wees toch zoo „goed en phantaseer een weinigje voor ons! slechts een „klein weinigje! ik bid u!” — Ik hernam heel droogjes, dat mijne phantasie heden volstrekt versloopt was; en terwijl wij nog daarover spreken, heeft een duivel, in de gedaante van eenen elegant met twee vesten, onder mijnen hoed de variatien van *BACH* uitgespionneerd; deze denkt, dat het van die soort van variatien zijn, als op *nel cor mi non più sento*, —

Ah vous dirai-je, maman enz., en verlangt, dat ik ze voor speel. Ik weiger het; doch zij vallen allen op mij aan. „Nu, zoo hoort dan, en berst uit verveling!” denk ik, en sta er op los. Bij n°. 3 verwijderen zich verscheidene dames, gevolgd door Tituskoppen. De RÖDERLEINS hielden het, dewijl haar meester speelde, doch niet zonder kwelling, uit, tot aan n°. 12. N°. 15 joeg den twee-vestenman op de vlugt. Uit zeer overdrevene beleefdheid bleef de baron tot aan n° 30 zitten en deed niets dan punch drinken, dien GOTTLIB voor mij op het piano gezet had. Ik had mijne taak gelukkig voltooid; maar dit 30^e nummer!... het thema sleepte mij onwillekeurig weg. De kwartoblazen rekten zich uit tot groot-folio, waar duizend imitatieën en uitwerkingen van het thema geschreven stonden, die ik afspelen moest. De nooten werden levendig en flikkerden en huppelden rond om mij heen — elektrick vuur stroomde uit de toppen mijner vingers in de klaves — de geest, uit wien dit alles stroomde, overvleugelde de gedachten — de geheele zaal was vol dikken damp, waarin de kaarfen al duisterder en duisterder brandden — van tijd tot tijd keek er eene neus uit, somtijds een paar oogen; doch zij verdweenen terstond weder. Zoo kwam het, dat ik alleen bleef zitten met mijnen SEBASTIAN BACH, en van GOTTLIB, als van een' *spiritus familiaris*, bediend werd! — Ik drink!

Is het wel geoorloofd, om eerlijke muzikanten zoo te kwellen met muziek, als ik heden gekweld ben en zoo dikwijls gekweld worde? Waarlijk! van geene kunst wordt zulk een helsch misbruik gemaakt, als van de heilige, goddelijke *Musika*, wier teeder schoon toch zoo ligt ontreinigd wordt! Hebt gij waartalent, echten zin voor de kunst, wel nu! leert dan muziek, brengt iets voort der kunst waardig, en reikt den gewijden uw talent toe in vollen mate. Wilt gij ook zonder talent kwinkeleren, zoo doet het voor u zelve, en onder uws gelijken; maar kwelt daarmee niet den kapelmeester *KREISLER* en anderen.

Nu zoude ik kunnen naar huis gaan en mijne nieuwe sonate voor het klavier voltooijen: maar het is nog geen elf uren, en een schoone zomernacht. Ik wed, dat naast mij, bij den opperjagermeester, de meisjes aan het opene vengster zitten en met schreeuwende, gillende, doorborende stemmen de lucht in krijfchen: *Wenn mir dein Auge strahlet* — twintigmaal, en telkens slechts het eerste couplet. Schuins tegen mij over pijnigt iemand de fluit met longen, als die van den neef van *RAMEAU*; terwijl buurman de hoornist in lange toonen akustische proeven maakt. De talrijke honden in mijne buurt worden onrustig, en de kater van mijne hospita, aangemoedigd door het evengenoemd verliefd duet, doet, digt bij mijn vengster (het spreekt van zelve, dat mijn muzikaal-poëtisch laboratorium op

de vliering is) aan buurmans katje, waarop hij sedert Maart verliefd is, de chromatifche klankladder al naar boven jammerend, teedere bekentenisfen. Na elf uren wordt het rustiger: tot zoo lang blijf ik zitten, daar er buitendien nog wit papier en bourgonje voorhanden is, van welken ik terflond iets gebruik.

Er beftaat, zoo als ik heb hooren zeggen, eene oude wet, welke aan gedruifch makende handwerkslieden verbiedt, om naast geleerden te wonen. Zouden dan arme, in 't naauw gebragte componiften, die, nog bovendien uit hunne geestvervoering goud moeten flaan, om hunnen levensdraad te fpijnen, die wet niet op zich zelven mogen toepaffen en de fchreuwens en vedelaars uit hunne nabijheid verbannen kunnen? — Wat zoude wel de kunftfchilder zeggen, dien men, bezig zijnde een ideaal van fchoonheid te fchilderen, louter heterogene fratsengezigten voorhouden wilde? Sluit hij de oogen, dan kan hij het beeld ten minfte in zijne phantafie voltooijen. — Boomwol in de ooren, helpt niets; men hoort evenwel het vervoerde geraas: en dan het denkbeeld, alleen maar het denkbeeld: nu zingen zij! — nu komt het horen, enz.! En — weg zijn de verhevenfte gedachten!

Het blad is juist volgefchreven: op de van den titel overgeblevene witte ftreepen, wil ik flechts nog even aanflippen, waarom ik mij honderdmaal voor-

genomen heb, om mij niet meer bij den geheimraad te laten kwellen, en waarom ik even zoo dikwijls mijn befluit liet varen. — Het is immers RÖDERLEINSONvergelijkelijke nicht, welke mij met banden aan dat huis keetent, die de kunst geknoopt heeft. Wie eens zoo gelukkig was, van freule AMALIA te hooren zingen de slot-scène van GLUCKS *Armida*, of de groote scène van Donna *Anna* in MOZARTS *Don Giovanni*, die zal kunnen bevroeden, dat een uur, met zulk een' engel aan het piano doorgebracht, hemelfchen balfem giet in de wonden, welke alle valsche toonen van den geheelen dag mij, geplaagden muzijkmeester, hebben toegebracht. RÖDERLEIN, welke even min aan de onsterfelijkheid der ziel, als aan den maat geloëft, houdt haar voor geheel onbruikbaar tot het hooger bestaan in de theegezelschappen, vermits zij in deze volfrekt niet zingen wil, en dan toch wederom voor zeer gemeene lieden, bij voorbeeld, simpele muzijkanten, met groote inspanning zingt, die haar zelfs nadeelig is: want de lang aangehoudenne, al aangroeijende harmonica-toonen, welke mij tot in den hemel verheffen, heeft zij, gelijk RÖDERLEIN meent, zonder twijfel van den nachtegaal afgehuisterd, welke toch een redeloos schefsel is, slechts in boschen leeft, en van den mensch, den met rede begaafden heer der schepping, niet mag nagebootst worden. Zij gaat in hare inconsequentie zoo ver, dat zij zich zelfs van GOTTLIEB op de viool laat

accompagneren; wanneer zij sonaten van BEETHOVEN of MOZART, uit welke geen theebezoeker, noch kaartspeler wijs worden kan, op het piano speelt.

Dat was het laatste glas bourgonje! — GOTTLIEB snuit mijne kaarsen, en schijnt zich te verwonderen over mijn ijverig schrijven.

Men heeft volkomen gelijk, wanneer men dezen GOTTLIEB voor niet ouder aanziet, dan zestien jaren. Dat is een heerlijk, dieptalent. Maar waarom moest ook zijn vader, de poortier, zoo vroeg sterven! en moest dan de voogd den jongen volstrekt de liverci aantrekken! — Toen RODE hier was, luisterde GOTTLIEB in de voorkamer, het oor aan de zaal deur drukkende, en speelde dan geheele nachten door; des daags ging hij peinzende en droomende rond, en de roode vlek aan zijne linker wang is een getrouw afdrukfel van den *folitair* aan den vinger van RÖDERLEINS hand, welke, — zoo als men, door zacht te strijken den slaapwandelenden toestand voortbrengt, — door sterke slagen, en te regt, juist eene tegenovergestelde uitwerking wilde te weeg te brengen.

Onder andere werken, heb ik hem de sonaten van CORELLI gegeven; en nu heeft hij zoo lang jagt gemaakt op de muizen, welke, op den zolder, het oude Oesterleinsche staartstuk hadden in bezit genomen, tot er geene meer in leven was, en, met

RÖDERLEINS verlof, dat instrument in zijn klein kamertje geplaatst. — Werp hem af, den hatelijken knechtenrok, eerlijke GOTTLIEB! en laat mij u, na jaar en dag, als den braven kunstenaar, aan mijn hart drukken; die gij, met uwen uitstekenden aanleg, met uwen grondigen zin voor kunst, worden kunt!

GOTTLIEB stond achter mij en veegde zich de tranen van de wangen, toen ik deze woorden luid uitsprak. — Ik drukte hem zwijgend de hand. Wij gingen naar boven, en speelden de sonaten van CORELLI.

A M P H I O N.

Over de vereenvoudiging van de leer der toonen en derzelve noodzakelijkheid; door

G. C. GROSHEIM. (24)

De menigvuldige klagten des toonkunstenaars over de onverschilligheid des liefhebbers jegens de, tot de juiste beoordeeling en het daaruit voortvloeiend genot van een kunstwerk, zoo zeer gevorderde ervarenheid in de leer der harmonie, zijn zonder tegen-

(24) *Wij verheugen ons ongemeen; onze lezers eenen man te leeren kennen, dien wij het ons tot een bijzonder geluk rekenen, onder onze medewerkers te tellen, en op wiens persoonlijke vriendschap wij roem dragen; eenen man, die (hij woont te Kasfel, waar hij voorheen muziek-direkteur der hof-opera was) in Duitschland onder de bekwaamste*

genspraak gegrond. Intusfchen zal een onpartijdig regter de schuld van dit kwaad, hetwelk aan de kunst zekerlijk aanzienlijke schade toebrengt, voor het grootste gedeelte, aan den kunstenaar zelf toefchrijven.

Hier kan alleenlijk de rede zijn van de hoogere kunst, en mitsdien slechts van zulke liefhebbers, welke, als ook anderzijds beschaafd en gevormd, vatbaar zijn, om dieper in de ware kunst te leeren indringen. Intusfchen zijn zoodanige personen, gedurende het beoefenen van andere vakken van wetenschap, door orde, duidelijkheid en een' doordringenden blik hunner leermeesters, zoo zeer aan eene voortreffelijke leerwijze gewoon geworden, dat zij niet ligt eenen leermeester der muziek zullen vinden, die aan hunne vorderingen beantwoorden kan; terwijl deze, zijne methode op eene gelijke basis grondende, de ten hoogsten profaaische leer der harmonie daardoor aangenaam weet te maken, dat hij de dorre
tak-

mannen gerangschikt wordt, en die zich, vooral bij het schoolwezen, door zijne Lieder für Schulen und häusliche Zirkel, zijne zehn Gebote en andere dergelijke werken zeer verdienstelijk gemaakt heeft. Wij zullen misfchien nog in dit zelfde stuk gelegenheid vinden, meer over dezen buitengemeen bekwamen man te fpreken.

takken aanvankelijk met groen loof en vervolgens met smakelijke vruchten versiert, en vooral, dat hij zijnen kweekeling, langs den kortsten weg, naar het doel leiden wil.

De liefhebber zoekt bij de kunst meestal slechts uitspanning. Op hem rusten meer andere pligten. De geschiedenis der Sijrenen bevat voor den rechtschapenen man eene ernstige waarschuwing. — Onze liefhebbers ontbeeren niet alleen goede leermeesters, maar ook eene doelmatige vorm der leer zelve, en wanneer de eersten ook al te vinden zijn, dan is evenwel de andere ter bereiking van het oogmerk op verre na niet voldoende: zij is wijdloopig en dus vermoeijend.

Wel is waar verscheen er, reeds in de laatste helft der afgelopen eeuw, een man op het toneel der wereld, die zoo velerlei goeds ten oogmerk had: ROUSSEAU verscheen en deed reuzenschreden in de vereenvoudiging van de leer der toonen. Jammer echter, dat hij deze reuzenschreden op Frankrijks bodem maakte, en wel, nadat zijne waarheidsliefde hem reeds duizenden van vijanden op den hals gehaald had, zoo als hier en daar ook thans nog het geval is.

Men werpe slechts éenen blik op het stelsel van ROUSSEAU, en men zal verstomd staan, dat het, zelfs buiten Frankrijk, geene aanhangers vond. De toonkunst behoeft, reeds alleen tot het aanduiden harer klankladders, schier 300 teekenen. ROUS-

SEAU bedient zich slechts der cijfers van 1 tot 7, en zijne manier is niet minder juist: hoe veel duidelijker zij is, zal een ieder ligtelijk kunnen beseffen. Maar ROUSSEAU had toen bereids gezegd: „De Franschen hebben geene muziek, en zij kunnen „er ook geene hebben.” Voorts nog: „hun gezang, en vooral dat der vrouwen, gelijkt op het „angstig geschrei van iemand, die door de hevigste „kelijkpijnen gefolterd wordt.” Daarbij kwam nog, dat zijn stelsel alle muziekplaatdrukkerijen overtollig maakte, daar de boekdrukkers deze taak op zich nemen konden, en het is dus wel niet te verwonderen, dat men op dat stelsel geen acht sloeg; niettegenstaande het zelfs voor den koper van muziekwerken van zeer veel aanbelang was: immers zoude de prijs van een gedrukt werk slechts het $\frac{1}{4}$ bedragen hebben, van de som, welke het, gegraveerd, moet kosten, en mischien nog minder.

In latere tijden, en wel in Duitschland, hebben wij, helaas! een gelijkfoortig voorbeeld gezien van het niet waarden eener even voortreffelijke als, van de pecuniëele zijde beschouwd, gewigtige leer van vereenvoudiging. Ik bedoel de nieuwe wijze, om orgels te bouwen, van den abt VOGLER. Wanneer (hetgeen toch wel te eeniger tijd gebeuren zal) wanneer de konistorien eerst den tijd vinden, om VOGLERS plan te bestuderen en te doorgronden, dan zal, zonder twijfel, een gemakkelijker orgelbouw daarvan het gevolg worden. Echter zoude men alsdan

dan even zoo min de orgelmakers moeten raadplegen, als men de graveurs zoude mogen verlof vragen, om het boven bedoelde stelsel van ROUSSEAU in te voeren;

SCHULZ, dezelfde; van wien wij onovertreffelijke volksliederen bezitten (of liever bezeten hebben: hetgeen evenwel de genius van Duitschland te verantwoorden heeft) SCHULZ, zeg ik, heeft zich, wel is waar, in zijne lijdensmuziek, *Johannes und Maria*, van ROUSSEAU'S Semeiografie bediend; maar hij vond geen' enkelen navolger. NIEMEIJER in Halle heeft koraalgezangen voor de schooljeugd naar dezelfde methode opgeteekend, en juist daardoor op nieuw haren voorrang boven de onze bewezen; maar zal onze muzikale wereld zulk eene kleinigheid wel hare oplettendheid waardig achten!?

Hadde toch ROUSSEAU'S kosmopolitismus ingang gevonden! de *kunst zelve* zoude daarbij wel gevaren hebben. Even als in zoo vele andere dingen, had hij, dien de natuur altijd tot model diende, ook hierin de volmaakte inzigten, en hij konde geen denkbeeld hebben van de latere ontarding der toonkunst; welke de eerlijke CLAUDIUS *kwinkeleren* noemt, en welke nimmer iets goeds kan te weeg brengen. Van daar, dat het nootenschrift van dien edelen man nu of nimmer voor eene zoo diep gezonkene kunst geschikt is. „Wij spelen thans, zegt SCHILLER ergens, de fluit zóó, dat zij even als

eene pauk klinkt, en wanneer wij ook al bij vele der nieuwe composities, in het oogenblik, dat zij uitgevoerd worden, niets gevoelen, zoo breekt het gevoel somtijds echter nog, na eenige uren, door."

GLUCK en HÄNDEL, NAUMANN en SCHULZ, HAYDN, MOZART en BEETHOVEN hebben den omvang van vier oktaven, binnen welke de groote kunst zich ten vollen kan uiten, zonder grond, nimmer overschreden; doch zoo vele duizenden hunner *pseudo-kunstbroeders* hebben dien omvang wel om de helft verder nitgetrekt; doch geenszins naar de krachtige, den man betamende diepte, maar steeds naar boven toe, opdat toch het vrouwachtige regt boven drijve.

Zij zijn nog niet te vrede met ons, reeds alle grenzen te buitengaand, nootenschrift: vijf lijnen kunnen niet bevatten, wat zij ons al schenken; er worden tien en meer lijnen toe vereischt, gelijk de STEIBELTS, de RIESSEN, en wie nog meer tot deze kategorie behooren, veelvuldig bewijzen.

Wat de edele Geneviaan tot het vereenvoudigen van het nootenschrift poogde te doen, dat zelfde ondernam na dien tijd SULZER, met opzigt tot het schrift der cijfers, waardoor wij de harmonie van een muzikstuk aanduiden, (generaalbas).

Behoefteschiep eerst de mimiek, en toen de taal der woorden en der teonen. Onze spreekers zijn echter niet altijd redenaars, evenmin als onze musici
zij:

zijkanten altijd toonkunstenaars zijn. Om dezen naam waardig te worden, moet, zoowel de een, als de ander *behagen, bewijzen, bewegen*, gelijk RAMM-
LER zegt.

Maar heeft niet zoo meenig voorbeeld ons geleerd, dat, zonder deze vereischten, rede en muziek niets meer is, als toongevend erts en klinkende bellen? Even zoo zeer dus als, voor den een, de kennis der retorika onontbeerlijk is, even zoo weinig kan de ander buiten de ervarenheid in de leer der harmonie. Hoe het echter met den vorm en de leermethode van de laatste staat, kan men daaruit afmeten, dat zelfs de muzikanten, ik bedoel hier de bloote *practici*, zich slechts, in een klein aantal, met de studie der harmonie bemoeijen willen; terwijl dit labirint onder de labirinten den liefhebber groote vrees aanjaagt.

SULZER heeft, in zijne *allgemeine Theorie der schönen Künste und Wissenschaften*, (art. *Bezifferung*) een stelsel aangegeven, waarin de tot nog toe gebruikelijke, barbaarsche wijze, om de akkoorden met cijfers uitte drukken, verworpen en eene veel eenvoudigere voorgeslagen wordt, namelijk, door middel van eenige weinige letters, en nu en dan van enkele cijfers. Welk een voordeel! — Kort daarna vatte een medearbeider aan CRAMERS *Magazin der Musik* (1786, 11er Jahrgang, 2^e Hälfte, pag. 789—808) deze, eenen meester waardige, gedachte op, breidde dezelve uit, reguleerde het ge-

heele stelsel van becijfering, en eindigde zijnen diep doordachten arbeid met het verzoek: dat men, wanneer ook al de kunstenaar van beroep zich de zaak niet wilde aantrekken, dezelve, althans ten nutte der liefhebbers, in overweging mogt nemen. Te vergeefs! Hij en SULZER deelden, met ROUSSEAU, in hetzelfde lot. — Wanneer men nu eenen blik werpt op beide de stelsels, en men ziet, dat het gesimplificeerde slechts van één enkel akkoord spreekt, den drieklank, namelijk, en dat het met dit ééne akkoord de harmonie van een muzikfluk voldoende aanduidt; dat daarentegen het andere aldus begint: „daar onze 12 toonen — 4,791600 maal kunnen verplaatst worden, zoo ontstaan daaruit, bij een' zoo grooten rijkdom van klanken, niet slechts 144 welluidende, maar ook nog 3456 minder goed klinkende, en dus te zamen 4600 akkoorden”; (schept iemand er soms behagen in, om de *corollaires* van Pater MERSENNE [zie deszelfs *harmonie universelle*, Paris 1636] gezamentlijk uitterekenen; dan zal hij vinden, dat er nog veel meer akkoorden mogelijk zijn enz.); wanneer men voorts het voortreffelijke der hier bedoelde vereenvoudiging overweegt, dan wordt het onbegrijpelijk, dat zij niet toegepast werd; want het is toch inderdaad onmogelijk, dat, zoo lang de aloude vorm der leer van de harmonie in wezen blijft, iemand, wie hij ook zij, in het inwendige der toonkunst zoude kunnen indringen, ten zij hij, onafgebroken en jaren achter-

tereen, zijnen tijd daaraan opoffere. — En is wel eene ondankbaarheid meer in het oog loopend, dan die van den kunstenaar jegens den liefhebber, in zoo verre, namelijk, als hij dezen van het aanwezen des tempels verzekert, terwijl hij hem den toegang tot het allerheiligste verweert, en zelfs die gewesten met eenen ondoordringbaren sluizer bedekt, welke toch zoo menig bloeiend veld in zich bevatten? of zijn onze kunstenaars onverschillig geworden, of men hen verlaat, en van hunne voortbrengfelen waarlijk genot hebbe, of niet? Bijna zoude men dit gelooven!

Hoe groot nu het nadeel is, dat deze onbegrijpelijke gehechtheid aan verouderde vormen, der kunst zelve toebrengt: dit is zoo klaar, als de dag. Laat ons de opera, dit even treffende, als majestueuse schouwspel, waarbij alle kunsten tot ons genot samenwerken, en het welk daarom gevoelvolle menschen, mannen van smaak, zoo onwederstaanbaar boeit, tot voorbeeld nemen.

Betoverd door GLUCKS harmoniën, zouden onze dilettanten, toen ter tijd, alles er aan gewaagd hebben, om deze nieuwe wonderklanken en derzelve, voorheen nog onbekende, verbindingen systematisch te leeren oplossen. Dit was ook het juiste oogenblik, waarop zulks mogelijk geweest ware; want toen trad nog de aloude Koturnus op het tooneel met al zijne verhevene deugden, en de beschaafde man trachtte toen nog altijd zich aan dezen vast aantefluiten: zoo als dan ook het oog van hem,

die zich van den gemeenen hoop onderscheidt, zich altijd tot de sterren verheft. — Onze vorm echter liet dit oogenblik ongebruikt voorbijgaan. — Men stond verbaasd, en wist niet waarom; doch daarmede is de denkende kop niet te vrede, en onverschilligheid jegens de groote meesterstukken was daarvan het gevolg. Men veroorloof mij, hier de treurige schildering optehangen, welke het onvermogen om tot in het allerheiligste doortedringen, allengskens heeft tot stand gebracht (25).

Onvergenoegheid maakt ziek: en zoo vervielen onze liefhebbers in de handen van den *dokter en apotheker* (26). Ongelukkigerwijze waren deze beiden
kwak-

(25) *Tot de meer algemeene verstaanbaarheid van de volgende periode, zal het noodzakelijk zijn aante-merken, dat de cursief gedrukte woorden titels van opera's zijn. Wij zullen bij ieder dier stukken den oorspronkelijken titel en den componist aangeven.*

D E R E D.

(26) *Der Doktor und Apothekar. Deze ook hier te lande bekende opera van VON DITTERSDORFF, heeft ter zijner tijd zeer veel opgang gemaakt, en hoewel zij ongetwijfeld het beste werk van dien componist is, bevat zij echter slechts liefelijke melodien en gevolgelijk te veel zoetigheden, waarvan het onmatig gebruik natuurlijk walging veroorzaakt. Grondigheid van compositie, juistheid van de*

kwakzalvers, welke hunne patienten naar het *gekkenhuis* (27) bevorderden. Daar vereerde men hen het toenmalige kenteeken der gekken, het *roode kappje* (28), het welk hen, door eene ongelukkige neven-idee, die toen heerschend was, maar al te dierbaar werd. APOLLO erbarmde zich, wel is waar, over de dwalenden, en liet eene *toverfluit* (29) blazen: maar deze werd weldra door eene *toverciter* en door eene *tovertrom* (30) tot zwijgengebragt. Ook werden, helaas! de gevolgen van het verblijf te Bedlam reeds bij

de teekening der karakters en meer dergelijke vereischten der goede opera zal men te vergeefs in den dokter en apotheker zoeken.

D E R E D.

(27) Die *Liebe im Narrenhaufe van denzelfden componist.*

D E R E D.

(28) Das *rothe Käppchen.* Ook dit stuk is van *DITTERS DORFF* en behoort onder dezelfde rubriek.

D E R E D.

(29) Die *Zauberflöte.* De voortreffelijkheid van deze opera van den onsterfelijken *MOZART* is algemeen bekend.

D E R E D.

(30) Die *Zauberzither en die Zaubertrommel, beide van WENZEL MULLER, (denzelfden welke ook de tamelijk, veel geruchts gemaakt hebbende opera, das neue Sonntagskind [de nachtmerrie] gecomponeerd heeft)*

bij sommigen zichtbaar. Zij dreven den spot met de dieptreffende, doordringende toonen der bazuin (31), wel-

heeft) vermaken thans wel alleen maar het paradijs of de gaanderij; wanneer zij nog ten tooneele gevoerd worden.

D E R E D.

(31) Hier heeft de schrijver het oog op MOZARTS don Giovanni, ossia il disoluto punito, een werk, hetwelk tot nog toe den eersten rang onder de opera's alléén inneemt.

Men moet zich inderdaad verwonderen over de verregaande verwaandheid van zekeren pseudo-criticus, welke, kort geleden, eene kritiek over het evengenoemde uitstekende werk schreef, en MOZART verweet, dat hij in het finale van het tweede bedrijf (waar de geest van den kommandeur, op uitnoodiging van D. JUAN, bij dezen aan tafel komt, en hem eerst zijnen onverantwoordelijken en hoogst zedeloozen levenswandel voor oogen houdt, hem dan tracht te bekeeren, en eindelijk, toen hij, in plaats van berouw te vinden, niets dan hoonende antwoorden bekomt, het doodvonnis over hem uitspreekt) dat MOZART hier de bazuinen had gebruikt, daar deze alleenlijk ten dage des jongsten gerigts moesten geblazen worden.

De ongerijmdheid van deze stelling valt zeker in het oog, aan al die geenen, welke de gelegenheid

welke zich bij de evengenoemde fluit voegde, om de ongelukkigen, ware het mogelijk, nog te redden, en beweerden, dat de bazuin alleenlijk ten dage des jongfen gerigts behoorde geblazen te worden. Om kort te gaan: een *hokus pokus* (32) werd voor hun de alleen verzadigende *xenie*, en zoo vielen zij eindelijk in de koude armen van het *donauvrouwtje* (33), en van daar in de *duivelsmolen* (34).

Wie zich deze theater-duivelsmolen herinneren wil,

gehad hebben, om den Don Juan te hooren uitvoeren, en goed te hooren uitvoeren, bij voorbeeld, te Weenen of te Berlyn. Zijn de bazuinen wel ooit met meer overleg en beter ter regte plaats gebruikt? En men onderstaat zich . . . doch: rifum teneatis, amici!

D E R E D.

(32) *Hokus Pokus is ook al van DITTERSDORFF, doch behoort onder het slechtste, wat hij gecomponeerd heeft.*

D E R E D.

(33) *Das Donauweibchen, van KAUER. Een stuk, dat, schoon het ook thans nog zijne aanhangers vindt, in Duitschland lang in het graf legt.*

D E R E D.

(34) *Die Teufelsmühle, van WENZEL MULLER, is ook in haar eigen niet terug gekeerd. Waarlijk, de verdienste zegespraakt toch eindelijk!*

D E R E D.

wil, die zal bevinden, dat er, sedert, menig jaar verstreken, maar nog zeer weinig gedaan is, om van het stampen, huilen en — baken, dat daar plaats heeft, de zoodanigen te bevrijden, die wel verdiend hadden, de harmoniën der sferen te vernemen, en onder goden en helden te wonen.

Uit dit alles volgt, dat eene vereenvoudiging der toonenleer, voor als nog, slechts in zoo verre kan ingevoerd worden, als zij nevens het nu toch aanwezige labirint bestaan kan: er kan slechts een kortere doorgang gebaad worden.

Men oordeele, of de volgende resultaten van een langdurig onderwijs, voor onze aankomende klavierspelers en voor hen, die den generaalbas leeren en daarmede de kunst verbinden willen, om uit den eenen toon in den anderen overtegaan, van nut kunnen zijn.

Even als in alle andere gevallen, moet 's menschen vrije wil ook hier zijne regten kunnen handhaven: dwang wordt in niets zoo zichtbaar, als in de kunst. Wanneer, op het hooren van melodieuze toonen, de knaap zijn stokpaardje, het meisje zijne pop verlaat, en naar de toonen luistert, dan hebben voorzeker beide hunnen zin voor de kunst aan den dag gelegd. Ik mag hier, in het voorbijgaan, den goeden raad niet vergeten, dat men vooral niet het vonnis velle van een kind, welks oplettendheid niet van langen duur is. Zijn juist gevoel uitte zich zoo even ten voordeele van een muzikstuk.

Zeer

Zeer vroeg, en wel reeds vóór het zesde jaar, late men aan zulk een kind een klavier over, zonder zich verder over het *waarom* te verklaren. — Het zal niet lang duren, of het kind zal klanken, welke hem eens welkom geweest zijn, weder opzoeken. Alles, wat het doet, is niets meer dan een verward geraas; edoch zal het morgen niet aan nieuwe proeven ontbreken. Bij dergelijke verrigtingen wordt gewoonlijk slechts de wijsvinger gebruikt; en men mag zich wel veroorloven, om, als ter loops, te vragen, waarom ook niet van de andere vingers partij getrokken wordt. De wijsvinger bekomt hulp. — Slechts de rechter hand wordt gebruikt; men herinnert ook aan de linker, en weldra werken beide handen in de klaves. Het kind begint met alle tien vingeren rumoer te maken. Dit wordt echter streng verboden, en alleenlijk veroorloofd, om, naar de rei af, zoo vele toonen aantegeven, als men vingers heeft. — Hier treedt nu reeds het *onderwijs* te voorschijn, van welks methode, het nu reeds afhangt, wat er eens van den scholier worden zal. De mening, dat ieder soort van leermeester, hoe stumperachtig hij ook zijn moge, voor den aanvang goed genoeg zij, verraadt inderdaad de onvergeeflijkste onkunde.

De vijf vingeren moeten terstond, van den beginne af aan, niet alleen van de klaves C, maar ook van de klaves G, A en D uitgaan, opdat door de beide eersten de durtoonen, en door de twee laatste de moltoonen gehoord kunnen worden. Men late het

kind

kind alle verwisfelingen maken , voor welke de vijf toonen vatbaar zijn , bij welke verrigting echter de vingeren altijd dezelfde klaves moeten aanraken , als in de eerfte orde.

Heeft men dit in het reine gebragt , dan worde de vingerzetting voor eene reeks van acht toonen , de klankladder , opgezocht. Zeer kwalijk zal het den leermeester , in het vervolg , bekomen , bijaldien hij daarbij de verftandelijke vermogens van het kind niet zelve laat werken , en hem de hier bedoelde applikatuur niet zelf laat vinden. Gaat hij anders te werk , dan zal hij naderhand bij iederen nieuwen klaaf den vinger moeten noemen , welke daarop moet geplaatst worden , en zich eenen onbefchrijfflijken last op den hals halen ; terwijl hij het genoegen had kunnen hebben , om zijnen leerling , die dit *kan* en *moet* doen , iedere applikatuur zelf te zien vinden. Daartoe worden slechts weinige regelen vereischt.

Men vange met de durklankladder van C aan ; men late dezelve in de laage toonen van het forte-piano door ééne hand aangeven ; men make den leerling bijzonder op den vijfden toon opmerkzaam , en late bij dezen toon , wanneer de eerfte klankladder ten einde toe is aangegeven , met de andere hand , de tweede beginnen. Wordt het noodzakelijk , den eenen of anderen toon hooger of lager te nemen , dan zorge men , het gehoor te doen werken. Opzigtelijk de applikatuur neme men de boven omfchrevene voorzorgen.

Wanneer men op deze wijze , de eene klankladder in de andere schuift , dan zal de leerling al spoedig opmerken , dat de eene ladder reeds de helft der andere in zich bevat.

Nadat men nu op de voorgefchrevene wijze de twaalf klankladders in den kwintencirkel heeft doorgelopen , beginne men de molklankladders , echter , voor als nog , slechts van boven naar beneden . Men toone den leerling geene nooten , dan , nadat hij derzelve benamingen en de klaves , waarop ze moeten aangegeven worden , heeft leeren kennen . Dit geschiedt door middel van de klankladders . Wanneer hij deze , door verscheidene oktaven heen , vaardig kan voortspelen , dan ga men over tot het nootenschrift ; doch de eerste teekens moet de leerling alwederom zelf ontwerpen . Men bezige daartoe diezelfde klankladders , waarbij nu tevens het onderscheid van den geheelen en grooten halven toon , en ook van den kleinen kan opgehelderd worden . Heeft de scholier zich eerst overtuigd , dat in de durklankladder eerst 2 heele en dan één halve toon voorkomen , en dat daarop 3 heele en één halve toon volgen ; dan zal hij , de zoo evengenoemde getallen (te zamen 23) altijd in zijnen geest vasthoudende , weldra al de durkladders zelf vervaardigen , en op gelijke wijze , zal hem , tot het vinden der molklankladders , bij het naar boven gaan het getal 14 en , bij het afklimmen , het getal 22 behulpzaam zijn . Terwijl de leerling aldus zelf de klankladders opschrijft , kan men hem op de ver-

schillende gedaante der nooten opmerkzaam maken; van welke men het besluit opmaakt tot derzelver kortere of langere *duur*, (men spreekte vooral niet van *waarde* der nooten); men leere hem dan tevens het tellen, en zelfs kleine voorbeelden van verdeeling neêr-schrijven. Men kan de verscheidenheid der nooten zeer wel met die onzer geldsoorten vergelijken, van den gulden af tot kleinere speciën, wanneer dit tot de verstaanbaarheid mogt noodig zijn. Men neme zich vooral in acht, om de geheele Semeiografie in eenmaal te willen leeren!!

Tot zoo ver hebben wij den leermeester nu niets anders te zeggen, als dat hij, van dit oogenblik af aan, uit de klankladders zelf pasfages vormen, en den leerling voorleggen moet. Hij vermijde zorgvuldig de zoogenaamde stukken voor eerstbeginnenden, boven welke de applikatuur aange teekend staat. Zijn scholier behoort deze zelf te vinden. Nu en dan eene mondelinge teregtwijzing, ook wel een schriftelijk teeken: dit is alles wat er vereischt wordt. — Van zoo zeer onkundige leermeesters, welke hunne leerlingen niet in het spelen der klankladders oefenen, maar terstond met dansen, marchen of aria's beginnen, is hier volstrekt de rede niet, en nog minder van ouders, aan welke zulke meesters, om der goedkoopheid wille, welkom zijn.

De ware kunst kan niet zonder vroomheid bestaan. — Zonder van de concertzaal juist een bedehuis te maken, legge men evenwel den leerling weldra eenige

korallen voor. Natuurlijk kieze men de besten en schoonften. — Het fpreekt wel van zelve, dat men de akkoorden in nooten uitschrijven moet. Terwijl men den fcholier, op deze wijze, het hoogfte leert kennen, wat de kunst kan opleveren, zal zonder twijfel de begeerte bij hem levendig worden, om in het wezen der akkoorden dieper te leeren indringen.

Men plaatfe den weetgierigen jongeling voor het Christusbeeld van LE BRUN, en geve acht, of zijn oog ontgloeit bij den aanblik dezer bloeiende wangen; men late hem dan HAYDENS *heden zult gij met mij in het Paradijs zijn* hooren, en herkent hij dan de ftem van den grooten Godmensch, dan, ja dan opene men hem de poorten van het fchoone rijk der harmonie! maar — men geve hem ook eenen gevoelvollen leidfman mede, en niet foms — eene ftroopop.

Den fchoonften harmonifchen drieklank heeft de natuur onmiddellijk zelve gefchapen. Zij geeft geen klank der treurigheid; dezen hebben de menfchen gevonden.

Dezen harmonifchen drieklank (hij is het akkoord *der rust*) late men den leerling hooren, door op een fterk klinkend inftrument eene laage fnaar aan te raken, waaruit die klank ligter te voorfchijn komt. Hij vergelijke dezen drieklank met drie voorwerpen. Deze verwisfele hij nog tweemaal, en het eerfte kwint-akkoord, benevens dezelfs twee omzettingen, zullen hem duidelijk geworden zijn.

Het tweede en tevens laatste grondakkoord, (het akkoord *der hoop*), dat gewoonlijk het akkoord der septime genoemd wordt, treedt insgelijks onmiddelijk uit het instrument zelve te voorschijn, duidelijker echter uit eene Aeólusharp, en bestaat uit vier klanken. Deze worden met vier voorwerpen vergeleken, en nog driemaal verwisfeld, waardoor ook *dit* grondakkoord en dezelfs verwisfelingen zullen duidelijk geworden zijn.

Wanneer men nu alle deze akkoorden opschrijft, leert men het best, hoe dezelve zich regelmatig voortbewegen. Terwijl de leerling op het papier de cijfers in nooten verandert, moet hem de leer van den zuiveren stijl klaar gemaakt worden. Wil hij eindelijk de akkoorden zonder tusfchenpoozing voortspelen, dan bediene hij zich daartoe van de navolgende hulpmiddelen:

Het kwint-akkoord bestaat uit twee *boven elkander* liggende tertfen; het seksten-akkoord uit *éene terts boven* en *éene onder* de basnoot, bij welke dit akkoord voorkomt; het kwartseksten-akkoord uit twee tertfen *onder* de basnoot; het septimen-akkoord uit drie tertfen *boven* dezelve; het kwintseksten-akkoord uit twee tertfen *boven* en uit *éene terts onder* de basnoot; het kwarttertfen-akkoord uit *éene terts boven* en uit twee *onder*; en eindelijk het sekonden-akkoord uit drie tertfen *onder* de basnoot. Zijn blik moet hierbij steeds op de basnoot gevestigd zijn.

Dit

Dit zal het zoogenaamde spelen naar den generalen bas zeer veel gemakkelijker maken en den leerling weldra zoo ver brengen, dat hij, zijne eigene phantafie volgende, uit de reeds voorhandene masfa van akkoorden eenigen uitkieze en naar zijn eigen gevoel vorme.

Maar nu wordt hem; tot vermindring der centonigheid, het overgaan van den eenen toon in den anderen, de modulatie, eene onontbeerlijke wetenschap. Een zeer gering middel helpt ook dit doel bereiken.

Naar welken toon hij ook wil moduleren, hij neme in den bas de zuivere kwint van den verlangden toonaard, en voege daarbij de akkoorden der groote tert, volkomene kwint en kleine septime, welke laatste wij zoo even het akkoord der hoop noemden, en dadelijk zal hij deze vervuld zien.

Wanneer er nu soms eenige hardheid mogt geboren worden, dan wordt deze ligt daardoor vermeden, dat de toonaard, uit welken men juist speelt, vooraf naar der zaken omftandigheden, is hij dur in mol, is hij mol, in dur veranderd wordt. — Het gehoor zal hierin wel beflifen.

Deze weinige wenken over de vereenvoudiging der leer van het klavierfpele, van de harmonie en de modulatie zullen den verftandigen leermeester genoeg bouwftoffen aan de hand geven, om zelf nieuwe ontdekkingen te doen, en wij hebben hem dan verder niets

aantebevelen, als wat wij allen behoeven: voorzichtigheid en geduld (35).

G. C. GROSHEIM.

Z A M E N S P R A A K

van twee

T H E A T E R - D I R E K T E U R E N .

A. Welkom, lieve vriend! Het verheugt mij, u, na eene zoo lange afwezigheid, in welstand weder te ontmoeten. Na kunnen wij eens wederom een vriendschappelijk uurtje met elkander keuvelen, ons onze gedachten over ons groot en gewigtig vak onderling mededeelen, en tegen elkander wegn.

B:

(35) Ten einde de invoering van de hier omschrevene wijze, om de klankladders daar te stellen en om te moduleren, bij het onderwijs gemakkelijker te maken, voegen wij, als bijlagen, hierbij, de twee daartoe betrekkelijke tabellen. Wij wenschen van harte, dat de klaviermeesters daarop hunne opmerkzaamheid vestigen, en dezelve bij hun onderwijs in gebruik brengen. Om zulks te bevorderen heeft de uitgever POMKENS gezorgd, dat er ook een genoegzaam aantal exemplaren van deze tabellen afzonderlijk te bekomen zijn.

D E R E D .

B. (reikt hem de hand). Hoe gelukkig gevoel ik mij, dat ik mij met eenen ouden vriend, met een' kollega, kan onderhouden, dien ik sedert lang wenschte weder te zien! Mijne nieuwsgierigheid is nog te meer gaande gemaakt, daar ik, schier uit alle openlijke dagbladen, vernomen heb, hoezeer het publiek in uwe stad met uwe direktie te vreden is, en hoe veel behagen het er in schiept, u zijne erkentelijkheid, op alle mogelijke wijze, te betuigen. Jammer maar, dat ik mij slechts korten tijd in uw bijzijn zal kunnen verblijden, lieve vriend! Laat ons dus, om geen' tijd te verliezen, dadelijk op ons vak komen. Eouenal, kollega, verzoek ik u, mij het gewigtig geheim te openbaren, waardoor gij het publiek zoo buitengemeen voor u hebt weten innemen.

A. Niets is eenvoudiger, dan dat! Ik heb mij, namelijk, steeds beijverd, om het publiek, dat aan de kunst zoo aanzienlijk veel ten offer brengt, met den geest des tijds te doen voortgaan. — Geene kosten sparende, heb ik alle moeite aangewend, om THALIA'S heiligen tempel daar te openen, waar verhevene poëzij de nitmuntendste vruchten van den menschelijken geest ten toon stelt; waar de toonkunst afwisselend met olijmpische spelen den gewijdden naar hoogere gewesten vervoert; waar de schilderkunst met de natuur den wedstrijd begint; in één woord, waar al wat den geest stof tot denken aanbiedt, tevens der phantafie voedsel geeft.

B. Hou op, kollega! waarheen voert u uwe verbeeldingskracht? Zijt gij dan waarlijk op dien dwaalweg? — waartoe dienen diep doordachte poëzijen en verhevene muziekwerken? — Immers de minste menschen vinden smaak daarin. — Waarom toch bezoekt het grootste gedeelte van het publiek den schouwburg? — Is het niet, om den langen tijd in een talrijk gezelschap doortebrengen? waar men liever lagcht, dan denkt; waar het oor liever door kleine nieuwerwetsche opera's wil gestreeld worden; welke des anderendaags aan de theetafel hunne werking nog eens herhalen, dan met ingespannene oplettendheid de kunstrijke gangen der harmonie in geleerde compositiën te volgen; waar het oog van opeengestapelde harde en bonte kouleuren schemert, liever dan het stoute penfeel des schilders te bewonderen. — Heeft men ons daarom het roer in handen gegeven, om het publiek naar de afgelegene gewesten der duisternis te sturen?

A. (*bij zich zelven*). Met welk eenen weetniet heb ik hier te doen! wat zijn greintje verstand niet bevatten kan, noemt hij *gewesten der duisternis!* (*luid*) Gij schildert daar een publiek, zoo als ik onmogelijk geloven kan, dat het uwe zonde zijn, het welk nu al eene reeks van jaren (om mij kort uitte-drukken) in uwe school is opgevoed. — Daarin laat ik u regt wedervaren, dat men in ieder publiek een aantal menschen kan aantreffen, welke aan het water den voorkeur geven boven den geest: maar deze
par-

partij op den regten weg te leiden, ziedaar juist de taak van den tooneel-direkteur.

B. En gij zoudt hebben kunnen . . . ?

A. De hemel zij gedankt, ja! Ik pluk de schoonste vruchten van mijne zorgen. — Toon de menschen het goede aan, en zij zullen van het gemeene en slechte spoedig eenen afkeer hebben! Ik bekreunde er mij weinig om, dat mijne voorgangers niet dan ellendige voddren hadden opgedischt, en dat het *parterre* de aangeboorene walging voor zulke prullen reeds te boven gekomen was. — Ik leidde mijn publiek aan den godendisch des Olijmps, en liet het de hemelsche spijszen genieten; ik heb de werken der klasieke dichters van alle natiën ten tooneele gevoerd, en ook de vaderlandsche niet veronachtzaamd. Ik ben door goede vertalingen in staat gesteld, om, behalven de kunstgewrochten van eenen *RACINE* EN *VOLTAIRE*, mijn kunstminnend publiek ook die van eenen *SHAKESPEARE*, *SCHILLER* EN *GOETHE* te leeren kennen. De werken van *MOZART*, *GLUCK*, *CHERUBINI* en van meer andere der eerste toondichters worden in hoogst-mogelijke volkomenheid uitgevoerd, zoowel door mijn beschaafd orkest, als door mijne voortreffelijke zangers en zangèresen. — Ik heb er mij op toegelegd, om de bekwaamste *sujetten* uit het geheele uitgestrekte rijk onzer kunst rondom mij te verzamelen, en het is, wanneer ik het zelf zeggen mag, een lust, om nategaan, welk een geest van eenheid alles bezielt

(de zoogenaamde theater-kabalen zijn ons vreemd); nategaan hoe de bijzondere leden wedijveren, om het volkomenste kunsttafereel daartestellen; hoe de bijzondere deelen slechts één onverdeeld geheel schijnen te zijn, en hoe het publiek en de kunstenaars zich wederzijds aanmoedigen en veredelen. Nog heden avond zult gij eene representatie bijwonen, en gij zult dan zelf kunnen waarnemen, dat ik mij, om zoo te spreken, een klasiek *auditorium* gevormd heb.

B. En uwe financiën, lieve vriend?

A. Mijne financiën? — nu ja: schatten konde ik, wel is waar, niet verzamelen; evenwel kan ik de ontvangst met de uitgave gelijk stellen. — Maar gij schijnt nadenkend, en leidet een' bijzonderen toon in uwe vraag.

B. Ik heb, helaas! ondervonden, dat de kunst moet gaan bedelen, en op den Olijmpus groeit er in onze dagen geen brood meer, zoo als voorheen.

A. Ik sta verwonderd, mijn vriend, u te hooren klagen, daar ik algemeen hoor verzekeren, dat uwe omstandigheden zeer voordeelig staan, en dat gij het eene sommetje, na het andere, op rente uitzet.

B. Ik wil niet ontveinzen, dat ik, zoo veel mogelijk, gezorgd heb, om, in geval van nood, onafhankelijk te zijn van het publiek; maar op den weg, dien gij ingeflagen hebt, zoude ik zoodanig doel niet hebben kunnen bereiken.

A. Maar zeg mij toch eens, vriend, hoe laten
zich

zich zulke bijoogmerken met het hooge wit der kunst vereenigen?

B. Kunst, lieve vriend! — Ik wil openhartig met u spreken: wij zijn immers vrienden.

Door *kunst* kan ik mijn gezelschap en het publiek niet meester worden, maar eer mischien door *kunstgrepen*. De kunst kan, mijns inziens, niets meer, dan den geest bedwelmen, en evenwel — een beroep moet men in de wereld uitoefenen, als men in dezelve wil leven: men moet een middel verzinnen, waardoor men tot het bezit van zoo vele goederen der aarde kan geraken, als maar immer mogelijk is, en dit middel bestaat in niets anders, als in de geprivilegieerde list, om van de dwaasheden en behoeften der menschen partij te trekken. Ons heeft het noodlot den akker en den ploeg in het gebied der droomen aangewezen; de benaming *kunst* is ons patent.

A. Ik moet u in de rede vallen: ik protesteer tegen uw *ons*. Indien *gij* de kunst, deze dochter des hemels, als eene melkrijke koe beschouwt, die gij, naar goedvinden, moogt uitmelken en uitmergelen; dan verzoek ik u, mij met uwe vriendschap en met de benaming *kollega* te versoonen. Veroorloof mij ons gesprek aftebreken.

B. Mijne openhartigheid schijnt u te beledigen; doch hoor slechts verder, en gij zult mij gelijk moeten geven. — Wat wil de groote hoop? op het hoogst verlangt dezelve vervrolijking; doch, gelijk ik reeds vroeger heb aangemerkt, in het algemeen, slechts
tijd-

tijdverdrijf. — Welk nut spruit er uit voort, velden te bebouwen, die geene vruchten geven, en wier bewerking slechts moeite veroorzaakt en de beurs ledig maakt?

Ik, voor mij, ik meen het publick zeer te verpligten, wanneer ik, in het vak van opera, niets dan ligt verstaanbare en welbekende stukken opvoer; liedjes, welke grootpapa reeds aan zijnen zoon, en deze weder aan zijne kinderen, bij de wieg, heeft voorgezongen, en welke door den onderdom geheiligd en tot eigenlijke volksliederen gestempeld zijn. — Wat kan de nieuwere muziek bewerken met de weinig melodische en verwarde gangen harer harmonie, die geen eerlijk man met zijne vijf zinnen bevatten, noch genieten kan? — Eenvoudige, klare operatjes, welke meer naar spreken, dan naar zingen gelijken, zijn de natuurlijkste muziek, vermits ze even weinig inspanning van het orkest vorderen, als van de zangers, en de kas des theaters niet uitpersen.

A. (hem in de rede vallende). Gij hebt waarschijnlijk onlangs het gewigtige berigt gelezen, hetwelk de heer SIEVERS, in de *allgemeine musikalische Zeitung*, over Parijs heeft medegedeeld, en waarin hij zich, onder anderen, aldus uitdrukt: „men is er „ thans op uit, om het gezang bij de groote Fran- „ sche opera, eens voor altijd, afteschaffen: immers „ wanneer verstandige lieden elkander iets te zeggen „ hebben, dan spreken zij, en zingen niet.”

B. (voortvarende als of hij dit niet gehoord had).

Tooneel- en Treurspelen worden bij mij zelden of in het geheel niet gegeven. — Derzelve vertooning vereischt groote kunstenaars en veroorzaakt, in het algemeen, slechts verveling. — Blijfspelen verlangt de geest onzer tijden, en met deze ben ik ook spoedig gereed; want mijne allerlieffte, naïeve, met de oogen sterk werkende, en goed gekostumeerde *minnares*, verstaat de kunst, om, afwisselend met mijnen *buffo* (wicens algemeen verstaanbare geestigheden, niet zelden bewonderd worden) het geheel te veraangenamen. — Wel' is waar, het publiek houdt maar al te veel van afwisseling en van het zonderlinge; doch aan dezen eisch heb ik tot nog toe, door middel van een' kunstgreep, weten te voldoen. Ik heb, namelijk, met mijne *sujetten* zoodanige engagementen aangegaan, dat zij de zonderlinge, schitterende, en effekt makende tooneelspelen, ter hunner *benefice*, geven. — Daarbij heb ik nu nog het dubbele voordeel, dat dergelijke lekkerbeten ingestudeerd worden, zonder mij moeite te veroorzaken, en dat zij naderhand nog dikwijls in het *abonnement* aan het publiek kunnen voorgezet worden.

Zonder twijfel zult gij mij te gemoet voeren, dat er tot het geven van zoodanige stukken een talrijk orkest en theater-*personale* vereischt wordt; doch ook daarmede ben ik niet zeer verlegen. — Ik verzoek, namelijk de muzikanten, hunne onrijpe zoon-
tjes mede te brengen; deze moeten dan vioolen in de handen nemen, en er op los strijken, als of de
sua-

snaren moesten springen. — Een mijner vioolisten moet, bij de forte's, de trompet, en de altist de pauken bij de hand nemen. — Mijn fagottist moet, bij gebrek van eenen medehelper, zijne inspanning verdubbelen. — Mijne klarinettisten, welke door hunne kunst dikwijls den bijval van het publiek ingeëogst hebben, worden ook gaarne gehoord, wanneer zij, bij afwisseling, de oboe-partij blazen. Mijne basfisten munten door hunne oplettendheid uit; want bespeuren zij, dat eene *harmonie*, onder de vingers der jonge kunstenaars, in eene *disharmonie* veranderd wordt, dan laten zij den grondtoon met des te meer kracht hooren. Mijn orkestmeester, die alles in volkomene geestvervoering waarneemt, weet het geheel, naar zijne inzigten te leiden, en meer dan eens heeft hij de verwondering van het publiek daardoor gaande gemaakt, dat hij, al strijkende, tevens, met alle kracht, mede zong.

Wat mijne zangers en zangeressen betreft, met deze heb ik mij niet minder goed gearrangeerd. Mijn baszanger mag er niet tegen praten, wanneer ik hem opleg, om, daar ik eenen anderen, daartoe geschikt perfoon, ontbeer, eene tenoorpartij in de *fausset* te zingen. Mijne altzangeres moet hare stem tot aan de sopraan ophijschen, en bij de overigen volg ik den gewonen weg, dat is: men springt eenige nummers over, men transponeert en kapt moeilijke rouladen. — Het zangerkoor vervang ik door handlangers, hen tevens sterk inpeperende, om den mond goed

open te spalken. — Op deze wijze weet ik aan den wensch van het publiek, naar afwisseling, voldoening te geven.

Evenwel weet ik zeer goed, dat de gedurige verandering en het verlangen naar wat nieuws, van den kant der toehoorders, niet altijd voordeel aanbrengt; want ik heb het, helaas! aan mij en mijne vrouw ondervonden. — Wij hadden in der tijd toch ook niet weinig geleerd. Mijne vrouw konde de eerste partij in de opera met kracht, zuiverheid en vaardigheid uitvoeren; terwijl het mij zelve, als eersten tenorist, aan de vereischte bekwaamheden, om te zingen en te spelen niet ontbrak. — Ik mag dit wel zeggen, zonder dat men mij van overdrevene eigenliefde zal kunnen beschuldigen. — Maar helaas! waar is die schoone tijd der eerste liefde heengevloten? — Een snijdende wind der sluitende afgunst heeft de bloesems mijner vrouw geknakt; zij verkwijnt thans in NOËCUS arke, namelijk, in den bureaust, en zit op het dorre zand; terwijl jongere gunstelingen in zegepraal den troon van APOLLO beklimmen; en met mij is het zoo ver gekomen, dat ik niet meer anders voor het publiek mag verschijnen, als met den snuiter in de hand.

Goede hemel! waarin moet men zich al niet leeren schikken! — Overvalt het publiek niet dikwijls de grilligheid, om nieuwe *sujetten* te willen zien? — Bij zulke ontzettende vorderingen moet ik dan zoogenaamde kunstenaars laten komen. Deze heeren doen groote

eifchen en komen mij duur te staan; ik moet dan natuurlijk veel beloven; ik engageer dezelve echter slechts voor korten tijd, en wanneer het hen eindelijk, daar ik mijne beloften niet altijd houden kan, bij mij niet meer aanstaat, dan laat ik deze Orpheüsen afmarcheren, en zij kunnen dan zien, hoe zij aan den kost komen.

De verwijten van het publiek, wegens het verlies van dezen of genen kunstenaar, weet ik door de eene of andere list te keer te gaan. — Een jammerlijk klaaggeschrei over slechten ontvang en ontzaggelijke uitgaven, alsmede eene lijst, waarop een gefingeerd verlies van eenige duizenden staat aangeleekend, en welke ik aan de voornaamste personen onder de toehoorders vertoon: ziedaar de middelen, waardoor ik de vertoornde gemoederen weder tot bedaren breng.

En zoo ben ik dan genoodzaakt, om, als een lastdier van het geheele publiek, iedere steile rots te beklimmen. — Spreek nu, mijn vriend, beantwoord ik niet aan de op mij rustende verplichting, om den gehongere van het publiek naar rariteiten, en dien mijner familie naar brood, te gelijkertijd, en als een eerlijk man, te stillen?

A. Neemt hoed en stok, en vliegt, terwijl hij, in zijnen toorn, nog eenen verachtelijken blik op B werpt, de kamer uit.

B. (hem verwonderd achter na starende). Hm! welken lompert! op zulk eene wijze van eenen ouden, openhartigen vriend te scheiden! Maar ja, dat is
ook

ook al een van de verstandelooze gilde der dweepers, die louter verhevene dwaasheden in het hoofd hebben, en die iederen nuchteren, bedachtzamen raad in den wind slaan. — Het beste is, om ze met hunnelier in de lucht te doen springen, en mij aan eenen vroegeren kollega vast te houden, die met het grooten ontwerp zwanger gaat, om het orkest bij de opera geheel afte schaffen, en om de partituren, door middel van een kunstig mechanismus, op eene draaiorgel te doen zetten, waaruit — dit kan niet misfen — het schoonste, onverbreklijkste *ensemble* ontflaan moet.

O V E R

NICOLLO ISOUARD,

over het karakter der franfche muziek, en over den muzikalen aard der Hollanders.

Het leven van den bekwamen componist, wiens lotgevallen en wiens werken ons thans zullen bezig houden, levert een nieuw bewijs op van de bekende waarheid, welke HORATIUS zoo fraai heeft uitgedrukt: *naturam expellas furca, tamen usque recurret*; in onze taal (want het zoude mij zeer leed doen, van mijne schoone lezeresfen de beschuldiging van indiskretie te moeten hooren) in onze taal dus: de mensch moet zijne bestemming volgen.

NICOLLO ISOUARD werd in het jaar 1777 op het
III STUK. N ei.

eiland Malta geboren. Zijn vader, welke kamerdienaar was van den grootmeester der Maltezer orde, bestemde hem voor den krijgsdienst ter zee en zond hem vroegtijdig naar Parijs, ten einde voor dezen stand opgevoed en gevormd te worden. Reeds toen ontdekte men in hem veel aanleg voor de muziek, en hij genoot dan ook te Parijs onderwijs in deze kunst.

De omwenteling verijdelde echter 's vaders ontwerpen. De jonge NICOLÒ had, als vreemdeling, geen vooruitzicht op bevordering, en keerde dus, reeds in 1790, naar Malta terug, waar zijn vader hem eene plaats als kommissaris in een huis van koophandel bezorgde. In deze betrekking stond hij ook naderhand te Palermo en te Napels.

Zijne bezigheden waren echter geenszins van dien aard, dat zij den jongeling, wiens boezem vervuld was van liefde voor de toonkunst, op den duur hadden kunnen boeijen. Integendeel lei hij zich meer dan ooit toe op zijne lievelingskunst, had het geluk den bekenden GUGLIELMI tot leermeester te bekommen, en door dezen in de kunst van compositie, vooral voor het theater, ingewijd, vormde hij het onwrikbaar besluit zijn leven geheel aan de kunst toewijden.

Zijne ouders waren met dit zijn besluit zeer te onvrede, en meenden, dat het hun weinig eer zoude aandoen, eenen zoon voortgebracht te hebben, die, zoo als de bevooroordeelde menschenklasse met verach-

achting spreekt, slechts muzikant was; geenszins bedenkende, dat het veel glorierijker is, een goed muzikant te zijn, dan een slecht bankier, hoe veel roemrijker niet, als componist duizenden van gevoelvolle menschen een onbeschrijfelijk genot te verschaffen, en het voorwerp te zijn van de dankbaarheid van tijdgenoot en nageslacht. Aangespoord door den inwendigen drang zijner natuurlijke genie, bleef NICOLÒ bij zijn besluit volharden en begaf zich naar Florence. Het geeft ons een zeer gunstig denkbeeld van zijne kinderlijke liefde, dat hij, ofschoon niet kunnende wederstaan de hem aangeborene neiging voor de muziek, die hem naar het doel zijner bestemming voortdreef; dat hij echter, te midden van dien strijd, de vooroordeelen zijner ouders eerbiedigde, door zijne zoo geliefde kunst uitte oefenen onder een aangenomen naam, en wel dien van NICOLÒ. Van daar dan ook, dat men hem, zelfs thans nog, bij dien naam noemt; terwijl hij onder dien van ISOUARD minder algemeen bekend is.

Zijn eerste werk, *L'avviso ai maritati*, (een lesje voor mannen) eene opera buffa, werd in de ovenoemde stad met zoo veel bijval bekroond, dat hij, daardoor ten sterksten aangemoedigd besloot, de theatrale loopbaan te volgen. Hij bepaalde zich echter niet bij de komieke opera, maar waagde zich ook aan den ernstigen stijl (*opera seria*). Zijne eerste proeve in dit vak was de opera *Artaserse*, welke hij te Livorno schreef. Doch hij schijnt aan zich zelve en

ook aan het publiek beter in de eerste foort voldaan te hebben, althans heeft hij, zooveel mij bewust is, naderhand geene ernstige opera meer gecomponeerd.

Niet lang daarna werd hij aangesteld als organist van de kerk der Maltezer orde, te Malta, en vervolgens als kapelmeester bij diezelfde kerk. In deze betrekkingen wist hij zich bij den grootmeester, door zijne verdiensten, zoo zeer geacht te maken, dat deze hem het eereteken voor de dienaars der orde, het halve kruis schonk.

De merkwaardige staatsgebeurtenissen, welke de beroering van geheel Europa, en ook de opheffing of vernietiging der Maltezer orde ten gevolge hadden, maakten een einde aan zijnen dienst; hij vatte wederom zijne geliefkoosde bezigheid op, en schreef verscheiden italiaansche opera's, als *il barbiere de Sevilla*, en eenige anderen, welke alle echter minder bekend zijn geworden.

Te gelijk met de fransche krijgslieden verliet hij nu zijne geboorteplaats, begaf zich als sekretaris van den generaal VAUBOIS naar Parijs, en zette zich aldaar neder, met het voornemen deze stad niet weder te verlaten. De fortuna scheen ook befloten te hebben, hem hier meer, dan overal elders, te begunstigen.

Hij schreef voor het *theatre Feydeau*, waar niets dan komieke opera's gegeven worden, eene aanzienlijke menigte van deze foort van werken. Zijne compositie van *Fanchette* echter, waarmede hij zijne loop-

loopbaan te Parijs opende, werd, daar er reeds eene oudere muziek op dezen tekst van AUDINOT bestond, zoo ongunstig opgenomen, dat men hem alle talent voor deze soort van compositie betwistte. Hij verzoende zich echter weldra met het publiek door *les confidences*, welke spoedig opgevolgd werd door *Michel Ange*, *le médecin turc*, *Cimarosa*, *le déjeuner des garçons*, *le français à Venise*, *Léonce ou le fils adoptif*, *Lulli et Quinault*, *le magicien sans magie*, *le prince de Catane*, *les rendez-vous bourgeois*, *la ruse inutile*, *l'impromptu de campagne*, *Flaminius a Corietto*, *les deux avarés*, *l'intrigue aux fenêtres*, *un jour à Paris*, *le billet de loterie*, *Jeannot et Colin*, *Cendrillon*, *Joconde ou les Coureurs d'avantures* en *Aladin ou la lampe merveilleuse*. Alle deze werken, welke grootendeels in partituur, en in afzonderlijke partijen gedrukt, en waarvan ook vele losse stukken uitgegeven zijn, — alle deze werken, zeg ik, verwierven hem niet slechts roem en eer, maar ook rijkdom. Frankrijk is milddadiger jegens zijne kunstenaars, dan eenig ander land. Ieder componist bekomt, namelijk, een zeker gedeelte van den ontvang; telken reize wanneer zijne opera ten tooneele gevoerd wordt. Zoo hebben *Cendrillon*, welke meer dan 100 maal achteréén gegeven is, en *Joconde* aan NICOLÒ meer dan 160,000 franken opgebracht. Het zou te wenschen zijn, dat de kunstenaar in andere landen even grootmoedig, of althans grootmoediger, dan nu veelal het geval is, beloond wierd;

wij zouden dan mischien niet zoo veel, maar zonder twijfel ook minder slechte werken zien vertoonen. Evenwel moeten wij dankbaar erkennen, dat in het naburig Duitschland de man van verdiensten, van talent en genie, zoo veel de omstandigheden maar eenigzins toelaten, ondersleuning en belooning vindt, schoon zijn arbeid hem niet zoo rijkelijk vergolden wordt, als in Frankrijk. In den grond is ook meestal een behoorlijke middelmaat nog wel het verkieslijkste, daar overvloed den kunstenaar even zoo schadelijk, ja schadelijker kan worden, dan gebrek.

Doch wij keeren tot NICOLÒ terug. *Aladin ou la lampe merveilleuse* is de laatste opera, welke hij voltooid heeft. Zij zoude de eer genieten, om op het nationale theater (*académie royale de musique*) opgevoerd te worden; doch de componist beleefde dezen triumpf niet. Hij overleed den 23 Maart 1818 aan eene ontsteking in de borst, na den ouderdom van slechts 40 jaren bereikt te hebben. — Zijne tijdgenooten en zijne vrienden hebben hem op eene waardige wijze ter aarde besteld. In de kerk *des petits pères* werd eene mis voor hem gelezen, terwijl de muzikanten van *Feydeau*, en een aantal leden van de kapel des konings, onder de directie van PLANTADE, eene muziek van JOMBELLI (waarschijnlijk deszelfs uitstekend *Requiem*) uitvoerden. Vele geleerden, componisten, kunstenaars en vrienden volgden het lijk; onder dezen merkte men op de leden van de groote opera, van het *théâtre français*, en al de deelnemers van

van *Feydeau*; terwijl CHERUBINI, BERTON, ETIENNE (schrijver van den tekst van verscheidene der hier boven opgenoemde opera's) en DILRIEU, de vier slippen van het lijkkleed vasthielden. Hij werd op het kerkloof van *père la Chaise* begraven naast ALDAY, DALAYRAC en MONSIGNY. Hier sprak zijn vriend ETIENNE eene lijkrede uit, welke meer dan eens door zijne tranen afgebroken werd. (36)

Mij blijft nog overig, iets over het karakter van NICOLO's werken te zeggen. Op bladz. 135 van dit tijdschrift, is zijne waarde aangeduidt in de volgende bewoordingen: „Wanneer hij ook al niet van „vlugtigheid in het werken vrij te pleiten is, zoo „kan men hem evenwel veel talent en vooral eene „zekere romantische vlugt niet betwisten, door welke laatste hij zich van velen der franche componisten onderscheidt.” Voor hem, die den geest der franche muziek n'auwkeurig kent, bevatten deze woorden eene volledige karakteristiek van NICOLO's werken; maar ik kan en mag niet veronderstellen, dat alle mijne lezers daarin even ervaren zouden zijn; veeleer geloof ik, dat men in ons land aan de franche muziek meerder waarde toekent, dan zij inderdaad

(36) *Deze bijzonderheden heb ik getrokken uit een bericht van mijnen vriend, den duitfchen dichter TH. HELL, in de Abendzeitung 1818 ingelascht.*

daad bezit, en ik zal daarom trachten in het kort een denkbeeld van den aard der franfche muziek te geven, waardoor tevens de zoo even aangehaalde woorden opgehelderd zullen worden, terwijl ik dan te gelijk zal hebben aangewezen het standpunt, waaruit men NICOLÒ moet beoordeelen.

ROUSSEAU zegt in zijne *lettre sur la musique françoise*, welke zoo veel geruchts gemaakt, en dien wijsgeer zoo veel vijanden op den hals gehaald heeft: „*les français n'ont point de musique, et ils n'en peuvent avoir.*” Ik weet wel, dat ROUSSEAU dezen brief fchreef, verontwaardigd over de kabalen, welke door franfche componisten, muzikanten, zangers en tooneelfpelers gefmeed werden, om de itali-aanfche opera, welke aan de franfche fchouwburgen zoo veel afbreuk deed, van Parijs te verdrijven, en ik wil dan ook gaarne toegeven, dat ROUSSEAU'S uitspraken hier en daar overdreven zijn; maar geheel ongelijk heeft hij niet. Vooral is het opmerkingswaardig, dat men het motto van dien brief als den *commentarius* van de aangehaalde plaats kan opvatten, of althans, dat het den aard der franfche muziek juist karakterifeert. Het luidt aldus: „*sunt verba, voces, praetereaue nihil.*” (37)

De franfche muziek, namelijk, onderscheidt zich daar

(37) *Woorden en meer niets.*

daardoor van de duitſche en italiaanſche , dat zij geene op zich zelve beſtaande, noch door zich zelve werkende kunst is. Zij is niets anders, dan een hulpmiddel, om den zin der woorden duidelijker te doen uitkomen en te verſterken. Bij de Duitſchers en Italiaanen daarentegen is de muzijk een onmiddellijk uittien van het gevoel door toonen. De franſche muzijk is verſtand, geest; de duitſche en italiaanſche gevoel. De eerſte werkt ſlechts op den geest; de andere op het hart, en niet eens door eigen verdienſten alléén werkt de franſche muzijk op den geest, maar ſlechts door middel van de woorden, of liever: de woorden, welke de muzijk tot onderdanige ſlavin verſtrekt, ontvangen van deze zekere *charme*, welke hunne werking op den geest vermeerdert.

Van daar, dat de liederen, *romances* of *chansons*, der Franſchen elkander zoo zeer gelijken, als twee droppelen water, en dat ze allen, zonder woorden gezongen, niets beteekenen, maar oneindig *fade* zijn. Van daar, dat de woorden dier liederen meestal van geestigen aard zijn; en dat, zal de muzijk eener opera bevallen, de tekst; op zich zelve, veel belang moet inboezemen; dat de *intrigue*, naar de regelen der kunst, moet begonnen, vervolgd en ontknoopt worden, en men heeft zelfs meer dan één voorbeeld, dat de werken van eenen *HERUBINI* en anderen, alleen daarom geen opgang gemaakt hebben, of althans boven mate ſtreng berispt zijn, omdat de tekst geene waarde had; al-

waarom dan ook de franfche dichters altijd meer, dan die van andere natiën, zich er op toegelegd hebben, om aan hunne componisten goede teksten te leveren. Van daar voorts, dat de Franfchen met hooge vreugde in duizend *vaudevilles* tienduizend maal liedjes kunnen hooren herhalen, die zij in andere duizend *vau-devilles* andermaal even zoo dikwijls vernemen. Van daar eindelijk (want dit alles zal genoegzaam mijne ftelling bewijzen), van daar, dat de Franfchen geene andere muziek bezitten, dan voor de menfchenftem, en dat zij zich geen denkbeeld kunnen vormen, van de hooge voortreffelijkheid der bloot instrumentale muziek, noch gevoel hebben voor het oneindig genot, dat deze fchenkt.

Van dit tafereel levert de muziek der Duitschers en Italiaanen juist het tegenovergeftelde op. De woorden dienen hen flechts tot hulpmiddel, om hun gevoel door toonen te uitten. Hunne liederen ademen warme hartelijkheid en diep gevoel. De tekst hunner opera's is meestal van weinig waarde, als dichtftukken befchouwd, en wanneer de Duitfcher, zekerlijk niet te onregte, zich beklagt, dat hij zoo weinig opera's bezit, welke als werken der dichtkunst voortreffelijk zijn, zoo kan hij zich evenwel gelukkig gevoelen in de oëvertuiging, dat Duitschland goede dichtftukken voor opera's zal en kan bezitten, zoodra echte dichters zich de moeite zullen geven, er te vervaardigen; terwijl zelfs voor het beste dichtftuk nimmer eene gevoelvolle muziek zoude gefchreven zijn, wan-

neer

neer niet Duitschlands nationale geest van de weldadige natuur oorspronkelijk die rigting had bekomen, waardoor het eene gevoelvolle muziek heeft kunnen scheppen. — Wat is er eindelijk voortreffelijker, als de hoogere bloot instrumentale muziek der Duitschers? en wat levert een volledig bewijs op van de zelfstandigheid der toonkunst, als het vermogen, om op het gevoel te werken, zonder eenig hulpmiddel van het verstand (woorden) en wel op eene wijze, waardoor het verstand van hem, die alleenlijk gevoelen wil, niet behoeft te werken. (Dat de Italiaanen deze instrumentale muziek even min hebben, als de Franschen, kan niet tot bewijs versprekken, dat zij in de kunst met dezen overeenkomst zouden hebben: dit gebrek is aan andere oorzaken toetschrijven, welke te onderzoeken, mij te ver van het doel zouden leiden; doch waaronder mischien te brengen is de vlugtigheid van den italiaanschen geest, als een gevolg van het warmere klimaat.) In één woord: eigenaardiger kan het karakter der hier bedoelde twee soorten van muziek niet worden uitgedrukt, als door deze woorden van SIEVERS: „de Fransman zingt, om te kunnen spreken; de Duitscher, de Italiaan spreekt, om te kunnen zingen.” (38) En dit zelfde denkbeeld heeft

waar:

(38) *Ik verheug mij, dat SIEVERS in zijne verhandeling über den jetzigen Zustand der Musik in Frankreich, besonders in Paris (Allg. mus. Zeitung 1817)*

waarschijnlijk ROUSSEAU op het oog gehad, toen hij zeide: „*les français n'ont point de musique,*” „*en sunt verba praetereaue nihil.*”

Het resultaat van dit alles is, dat de franfche muziek niets meer zij, als eene retorifche declamatie, door toonen verflerkt; de woorden zijn hier hoofdzaak, de muziek is *accessoir*; zij is een voorwerp van het verftand, van het bewustzijn. Bij den Duitfcher en den Italiaan daarentegen is de muziek hoofdzaak, de woorden zijn *accessoir*; hier ftaat zij in geene betrekking met het verftand; alles komt op het gemoed, op het hart, op het gevoel aan. — De franfche muziek zoude men *diſtaktiſch* kunnen noemen, terwijl de duitfche en italiaanfche eene *romantifche poëzij* is.

Ik vertrouw, dat hetgeen ik tot hiertoe gezegd heb, voldoende zal zijn, om den aard en het karakter der franfche muziek te doen kennen. De Franfchen zelve zijn echter verre af, dat zij over hunne muziek eveneens zouden denken, en zij zijn ook niet vatbaar voor zoodanige denkbeelden. Immers wanneer de overtuiging van de geringere waarde van den aard hunner muziek bij hun konde opkomen, dan zouden zij ook eene andere muziek kunnen ſcheppen; hetgeen evenwel onmogelijk is, zoo lang het karakter der geheele

na-

1817) met mij, ten opzichte der franfche muziek, dezelfde denkbeelden heeft.

natie en de nationale geest niet eene nog groote revolutie ondergaat, als de regeringsvorm in de laatste jaren ondergaan heeft.

De muziek der franfche opera is dus eigenlijk niets, als retorifche declamatie, een hulpmiddel, om de woorden te doen uitspreken. Wanneer foms iemand, bij eene oppervlakkige vergelijking van de muziek van LULLI en RAMEAU, met die van GLUCK en GRÉTRY, van oordeel mogt zijn, dat mijne felling niet op de laatste toepasfelijk is, die bedenke, dat deze hem omkoopen, door grootere volkomenheid van deklamatie, door de vorderingen in de kunst om effect te maken, door grooteren omflag van dekoraatiën, en andere theatrale toefel, enz. Zeker is het, dat de werken van GLUCK en GRÉTRY, offchoon de voortreffelijkften *in den franfchen aard*, evenwel denzelfden geest ademen, als die van LULLI en RAMEAU.

NICOLO ISOUARD was, zoo niet de eenige, althans een der weinige (hedendaagfche) componiften, welke dezen aard der franfche muziek erkend en zich beijverd hebben, om denzelfden te verbeteren, fchoon zij niet inzagen, dat het de moor gewafchen was; en zij zouden te beklagen zijn, indien hunne werken bij andere natiën even fpoedig in vergetelheid geraakten, als bij dat volk, voor hetwelk zij fchreven, moet plaats hebben. NICOLO was misfchien meer dan anderen vatbaar, om den eigenlijken aard der franfche muziek te leeren kennen, daar hij, als vreemdeling en genoegzaam als

Ita-

Italiaan, met de moedermelk een ander karakter voor de muziek had ingezogen; en mischien was hij wel de eenige, die tot de *erkenntenis* van de hier bedoelde waarheid geraken konde, daar zijne echt franche kunstbroeders, mijns inziens, daarvan op het hoogst een duister begrip kunnen hebben. GLUCK, ook een vreemdeling, kende dien aard ook wel, en in CHERUBINI mag men gerustelijk denzelfden doordringenden blik veronderstellen. Doch beiden wijzigden hunne genie naar het karakter der natie, voor welke zij schreven. NICOLO daarentegen had moeds genoeg, om zijnen aard en zijner genie getrouw te blijven, zelfs op Frankrijks bodem; hij gevoelde de noodzakelijkheid om den romantischen geest der Italiaanen in de franche muziek in te voeren, en den didaktischen naar diezelfde mate te verminderen. Zijne muziek vormt ongeveer den overgang van het koude vernuft der franche tot het warme gevoel der italiaansche muziek; en zie daar de beteekenis der boven aangehaalde woorden *romantische vlugt*.

Meer dan eenig ander fransch componist, is NICOLO den romantischen geest genaderd. Men houde hem daarom echter niet in ieder opzigt voor den besten onder zijne kunstbroeders. Schoon hij ze van deze zijde allen overtreft, heeft hij zich echter van den anderen kant aan grove fouten schuldig gemaakt. Hij bekreunde zich veel te weinig om de mechanische volmaaktheid zijner werken; zijne partituren bevatten fouten tegen de regelen van compositie, te-

gen

gen den zuiveren stijl, en ook heeft hij de hoogere wetten der theatrale compositie dikwijls weinig geteld. Het accompagnement had op zeer vele plaatsen met meer zorgvuldigheid bewerkt kunnen worden, en in dit opzigt vooral wordt hij door BOEILDIEU zeer verre overtroffen, welke geen zijner werken voor voltooid acht, dan nadat hij, ook in de kleinste *détails*, alles der volmaaktheid zoo nabij mogelijk gebragt heeft. (39)

Uit dit een en ander zal de lezer, naar ik mij vleijs, genoegzaam de verdienften van NICOLÒ hebben leeren waarden; hij zal nu op het standpunt geplaatst zijn, waaruit deze componist, met betrekking zoo tot de franfche muziek, als tot de kunst in het algemeen, moet beoordeeld worden, en ik zoude dus dit stuk hier gevoegelijk kunnen befluiten; echter wil ik deze gelegenheid niet laten voorbijgaan, om nog een woord te fpreken van de te hooge waarde, welke men in ons land veelal aan de franfche muziek hecht, en waarvan ik boven, in het voorbijgaan, melding maakte, als mede van onzen muzikalen aard; onbekommerd, dat men mij weinig eenheid van ftof zal kunnen te last leggen, daar het
toch

(39) *Het nieuwfte werk van BOEILDIEU, le chaperon rouge, fchijnt, naar de beoordeelingen, welke ik daarvan in tijdschriften gelezen heb, verre betredenen zijne andere opera's te ftaan.*

toch wel beter is, de regelen der eenheid te buiten te gaan, dan eene nuttige waarheid in zijnen boezem alleen te bewaren.

Wij Hollanders hebben geene eigene muziek. Zoo hard mij deze bekenenis valt, zoo zeer is zij echter op de waarheid gegrond. Maar wanneer wij eene eigene nationale muziek hadden, dat is van den vroegsten tijd her hadden gehad, dan zoude derzelve karakter, naar alle waarschijnlijkheid, het midden houden tusfchen de franfche en duitfche muziek, dat is, tusfchen de retorifche deklamatie en het onbepaalde toonenfpiel; tusfchen het koude verftand en het warme gevoel. Uit deze zekerheid, of althans groote waarschijnlijkheid volgt, dat, daar wij geene nationaliteit hebben (in het vak van muziek, namelijk), dit gebrek, en de daaruit voortvloeiende onzelfftandigheid en wankelbaarheid ons zal doen overhellen naar een van beide, of naar de franfche of naar de duitfche en italiaanfche muziek. Naar mate, namelijk, wij door gewoonte en gebruik onzen fmaak naar de eene of andere foort vormen, naar diezelfde mate zullen wij ook onzen oorfpronkelijken aard veranderen, en eindelijk zullen wij, in plaats van in het middenpunt te blijven ftaan, éénen geest hebben met die muziek, naar welke wij onzen fmaak gevormd, onzen aard gewijzigd zullen hebben.

Ik vleije mij, dat mijne ontwikkeling van het karakter der franfche muziek den lezer, die niet reeds vroe-

ger daarvan overtuigd was, zal hebben leeren kennen de hoogere waarde van de duitfche en italiaanfche muzijk, boven de franfche. Dit zoo zijnde, zal men tevens met mij inftemmen, dat wij te bejammern zouden zijn, wanneer wij onzen fmaak aldus wijzigden, dat onze aard fransch wierd, daar hij even gemakkelijk en even zeker duitfch kan worden. Intufchen nemen wij reeds zoo tamelijk deze verkeerde rigting. Onze jonge dames zingen meefal (enkele uitzonderingen kunnen hier niet in aanmerking komen; daar zij op de natie geen' invloed hebben) onze jonge dames zingen meefal *franfche* romances, (en welke vodden dikwijls!) aria's, daetten enz. uit *franfche* opera's; onze weinige hollanfche liederen worden op *franfche* melodiën gezongen, en zelfs in vele onzer fcholen leert men de aankomende jeugd liederen, waarvan de melodie uit *franfche vau-devilles* genomen is. Men zal mij hier te gemoet voeren: „wij hebben geene, of althans zeer, zeer weinige oorfpronkelijke melodiën, en die, welke wij nog hebben, bevelen zich juist niet zeer gunftig aan.” Ik beken het; doch waarom geene duitfche of italiaanfche melodiën gekozen? waarom niets dan franfche? REICHARDT, RIGHINI, MOZART, HAYDN, NAGELI, GROSHEIM EN SCHULTZ (de beide laatstgenoemden hoofdzakelijk voor fcholen) en duizend andere der eerfte componiften van Duitschland en Italiën, hebben immers de voortreffelijkfte liederen gefchreven: waarom worden deze niet gezongen? — Doch verder!

Eigene hollandsche opera hebben wij niet, en wij hebben ze slechts zelden gehad; wij kunnen ze ook niet hebben, want van waar zouden onze zangers en zangeressen te voorschijn komen, zoolang er geene school bestaat, waar ze kunnen gevormd worden? Wij vergenoegen ons dus met vreemde opera. Het zij zoo! maar het is al wederom eene *fransche*, welke wij hier ontmoeten. Te Amsterdam en te 's Gravenhage bestaat eene opera; doch het is eene *fransche*. Ook dit kan ik nog laten gelden; maar welke soort van stukken vertoont men ons? meestal ellendige *vaudevilles*, voddens, welke de direktie weinig geld kosten, en welke het publiek, door hunne dikwijls zeer dubbelzinnige, of liever *ondubbelzinnige* en zedellooze geestigheden, doen lagchen; voorts enkele goede *fransche* opera's, maar toch altijd *fransche*; ten uitersten zelden in het fransch vertaalde *duitsche* of *italiaansche* werken. Wanneer men dan toch volstrekt de opera in de *fransche* taal wil hooren, waarom zorgt men dan niet ten minsten, dat de direktie niets dan goede werken, en vooral *duitsche* en *italiaansche* stukken opvoert, welke men in het fransch doet vertalen, gelijk met enkelen heeft plaats gehad. In Amsterdam bestaat thans ook, gedurende eenige maanden in het jaar, eene *duitsche* troep, doch, naar ik verneem, bloeit zij op verre na zoo zeer niet als de *fransche*, en te 's Gravenhage dreigt zelfs, zoo als men mij meer dan eens heeft verzekerd, de *fransche* opera, hoe slecht deze dan ook zij, de nationale

hollandsche schouwburg den ondergang. Waar wil dat henen!? (40)

Waar-

(40) *Ik kan mij bij deze gelegenheid niet onthouden, de aandacht van den beminnaar des schouwtooneels te vestigen op het treurig lot, dat ons hollandsch tooneel te wachten staat.*

Wij hebben thans slechts twee tooneelen, namelijk; te Amsterdam en te 's Gravenhage; want de wandelende gezelschappen kunnen hier niet in aanmerking komen. Beide deze gezelschappen hebben verdienstelijke acteurs en aktrices; schoon men, gelijk menschen van ouderen leeftijd verzekeren, niet meer vindt die groote verzameling van uitmuntende en echte kunstenaars, waardoor eertijds vooral het amsterdamsche tooneel gerust met al de tooneelen der wereld den wedstrijd kon beginnen. Maar wien kan het ontgaan; dat het aantal onzer groote kunstenaars hoe langer hoe geringer wordt, en waar is de school, in welke de kunstenaar gevormd wordt? gevormd, zoo als hij behoort gevormd te worden? — Deze school is met den dood van den waarlijk grooten WARD BINGLEY te niet gegaan! Het voetspoor volgende van zijnen onsterfelijken voorganger GARRICK, ontzag hij geene moeite om zijne acteurs te onderwijzen, te vormen, en te beschaven. BINGLEY's groote verdiensten, niet slechts, als kunstenaar, maar ook als kunstvormer, in een helder daglicht te stellen, laten wij over dat

Waarlijk het is meer dan tijd, dat wij onze oogen openen, en dat wij leeren inzien, welken nadeeligen invloed dit onmatig gebruik der franche muziek op onzen muzikalen aard, ja zelfs op onze zedelijke en politieke kultuur zal uitoefenen, en mischien reeds nu uitoefent. Onze zedemeesters prediken met al de kracht, welke hun de belangrijkheid van het onderwerp inboezemt, tegen het bederf der zeden, als
 een

zijn biograaf, die hem niet ontgaan kan, daar men toch nog in ons vaderland wel mannen vindt, die tot zulk een werk de vereischte kunde bezitten, en verdienste weten te waarderen. Maar leed zoude het mij doen, zeer leed, daar het van zwarte ondankebaanbaarheid zoude getuigen, bijaldien de biograaf BINGLEY, slechts als kunstenaar, en niet tevens als kunstvormer schilderde; daar met hem de eenige man te gronde gegaan is, die voor de toekomst werkte. Thans is het tooneel geheel aan zijn eigen lot overgelaten. Behoorde niet het Gouvernement hiervoor te zorgen? behoorde het niet eene school op te richten, waar eenige jonge lieden, welke de natuur met de daartoe vereischte gaven begunstigd heeft, niet slechts praktisch tot tooneelspelers en tooneelpeelsters, maar ook theoretisch en aestetisch tot kunstenaars gevormd wierden? — Wanneer hierin niet op deze of geene wijze voorzien wordt, zal ons kunsttooneel eindelijk ontzaarden in een marionettenspel. O we!

een gevolg van het naäpen der franfche gewoonten, en van den langdurigen omgang met Frankrijks bewoners; onze flaatkundigen ijveren tegen den invloed der franfche politiek op het zedelijk en flaatkundig karakter der natie. Waarom zal niet ook de vaderlandfche muzijkvriend zich bemoeijen, zijne natie den beteren weg aantewijzen, haar afteleiden van de verkeerde rigting, welke de fmaak neemt, en haar het gevaar te doen inzien, dat haren muzikalen aard bedreigt? Doch te vergeefs misfchien; want wie zal zich de verbetering aantrekken? en indien er niet eene *algemeene* verbetering wordt daargefeld, zal het bijzondere, dat deze of geene privaatan, door het gevaar verfchrikt, mogt ondernemen, weinig baten. De 4de klaffe van het koninklijk Nederlandsch Inftituit, heeft inderdaad de bevoegdheid, om eene algemeene verbetering daartefstellen; en wanneer zij ook al de magt niet heeft, om zoodanige onderneming op eigen gezag ten uitvoer te brengen, dan kan zij echter het vermögen daartoe van het Gouvernement affmeken, en door haren invloed ook buitendien veel goeds verrigten. Ik erken gaarne, dat deze klaffe van het Inftituit hare zorgen ook aan de toonkunft toewijdt, en dit blijkt onder anderen uit de voordragt, welke zij tot het oprigten van een *conservatoire de musique* heeft gedaan (41).

Maar

(41) Zie letterbode van 1818, no. 27, Vrijdag den 5den Junij, bladz. 422.

maar juist omdat zij hare liefde voor de kunst bewijst, juist om deze reden vleije ik mij, dat de 4^e Klasse gaarne alles tot de verbetering van den smaak zal aanwenden, en ik zoude mij ten nitersten vereerd rekenen, wanneer zij tot deze algemeene verbetering de vereischte maatregelen aanwendde; trotsch op het gevoel, daartoe de eerste aanleiding gegeven te hebben.

De maatschappij *tot nut van 't Algemeen* heeft sedert eenige jaren begonnen, het zingen in de scholen in te voeren, en daardoor bewezen, dat ook zij de toonkunst vereert, en dat zij gaarne tot de vermeerdering van de liefde voor deze groote kunst het hare wil toebrengen. Zij laat in hare scholen liederen zingen, welke, naar het schijnt, expresfelijk tot dit doel vervaardigd zijn. In hoe verre de melodiën dezer liederen oorspronkelijk of gekozen zijn, weet ik niet; maar dat zij niet schoon zijn en het hart niet roeren, dit weet ik, en hoezeer de maatschappij, wier edele bedoelingen ik vereer, te prijzen is, dat zij ten minsten geene *fransche* liedjes laat zingen, zoo zoude zij, mijns bedunkens, echter nog beter gedaan hebben, duitfche liederen op nederlandsche woorden te hebben toegepast. Ik ben volkomen overtuigd, dat de maatschappij waarlijk het goede wil, en ik vleije mij daarom, dat zij mijne vrijmoedige beoordeeling der liederen, welke op hare scholen gezongen worden, niet ten kwade zal duiden, daar ook ik waarlijk
het

het goede bedoel, en in mij geenszins een geest van hekel en leeft.

Offchoon de maatschappij *tot nut van 't algemeen*, in de hier bedoelde, te verbeteren, rigting van den smaak veel, zeer veel goeds kan verrigten, ben ik echter ten vollen overtuigd, dat de 4de klasse van het Instituut, het hoofd van alle instellingen van wetenschap en kunst, de meeste bevoegdheid heeft, om de eerste hand aan het werk te leggen, en de eerbied, welke ik die klasse toedraag, doet mij de schoonste vruchten van haren ijver voor de kunst in het verschieft zien. Doch, ik ben evenzeer overtuigd, dat het Gouvernement eene zoodanige onderneming dier klasse behoort te begunstigen, te ondersteunen, en haar de middelen tot de uitvoering moet gemakkelijk maken, zal eene onderneming tot verbetering het bedoelde oogmerk bereiken. Buitendien moet het Gouvernement veel doen en kan veel doen, en ik kan niet gelooven, dat het niet ook genegen zoude zijn, veel te doen. Zoo verneem ik, bij voorbeeld, van goeder hand, dat de Koning het 's Gravenhaagse publiek, dat door den directeur der fransche opera, zoo te zeggen, bij den neus werd rondgeleid, in zijne bescherming genomen, en het oppertoezigt over dat theater aan eenige kunstvrienden aldaar opgedragen heeft. Zoo dankbaar het publiek voor deze koninklijke gunst moet zijn, en zonder twijfel is, zoo zoude het echter, onzes inziens, nog meer redenen tot dankbaarheid hebben, wanneer de Koning de geheele

fransche opera hadde afgeschafft . en eene duitfche of italiaanfche had doen oprigten . De Koning is , den hemel zij dank ! geen Franschman , en noch hij , noch zijne familie is van franschen aard . Waarom dan een fransch tooneel begunftigd , en niet liever eene duitfche of italiaanfche opera daargefield , tot tijd en wijle 's Rijks financiëele toestand in staat zal zijn , die inrigtingen daartestellen , waardoor wij te conigertijd eene eigene hollandsche opera kunnen bekomen , en met andere natiën in de kunst kunnen wedijveren . Immers wil ik niet het Gouvernement veroordeelen , dat het niet reeds nu de daartoe vereischte maatregelen neemt , daar ik mij geenszins wil verflouten te beslifen , in hoe verre de financiën des Rijks de kosten kunnen hoeden , welke daartoe vereischt worden .

Ik wensch vurig , dat de belangrijkheid en noodzakelijkheid van de bedoelde algemeene verandering van den smaak en van het geven eener betere rigting aan onzen muzikalen aard , een' ieder ligtelijk zal in het oog vallen , en dat zij , die daartoe de gelegenheid , den invloed , de bevoegdheid , en de magt hebben , zich de zaak op het zeerst mogen aantrekken . De dankbaarheid van het geheele nageflacht , en niet minder die van den tijdgenoot zal hunne zekere belooning zijn .

Quod Deus bene vortat !!!

SS.

BIN-

 BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

'S GRAVENHAGE — *over de concerten in den winter van 1817 — 1818.* — Ten einde de berigten over de hier plaats gehad hebbende abonnement- en benefice-koncerten niet te wijdloopig te maken, zal ik slechts het belangrijkste daarvan verhalen.

In het eerste abonnement-koncert hadden wij het geluk den grooten *SPORR* en zijne echtgenooten voor de tweede reis te hooren. *SPORR* speelde een concert, in A dur geschreven, hetwelk nog niet in druk is uitgekomen. Het eerste en het laatste stuk van dat werk hebben niet den verwagten indruk gemaakt, daar beide reeds in vroegere jaren schijnen vervaardigd te zijn, en *SPORR*'s oudere werken, schoon tot de beste compositiën voor de viool behoorende, echter het gevoel niet zoo zeer aandoen, als zijne latere schriften. Zoo veel te sterker was de uitwerking van het adagio, hetwelk zonder eenigen twijfel onder *SPORR*'s schoonste vindingen kan geteld worden.

Mejufvrouw *FLORINI* zong eene franfche aria. Het is inderdaad te beklagen, dat deze jonge aankomende kunstenaar, welke door de natuur met eene, wel is waar, zwakke, doch zuivere stem, en eenen niet onaanzienlijken omvang van toonen uitgedoscht is, geene betere keus doet in de stukken, welke zij

voordraagt, en geene zoodanigen uitvoert, welke met hare krachten en den geest onzer tijden meer overeenstemmen.

SPOHR en zijne echtgenooten lieten ons daarop een stuk voor viool en fortepiano hooren, waarvan de inleiding wegslepend en de variatiën bewonderingswaardig zijn. De klavierpartij kan meer als accompagnement beschouwd worden.

Een duo, door den heer DAMOREAU en mejufvr. FLORINI gezongen, onderscheidde zich door een tamelijk goed *ensemble*.

Tot slot liet het vereerenswaardig paar, SPOHR en zijne gemalin, ons nog eens dat schoone stuk voor de viool en de harp hooren, waarvan reeds in het 1ste stuk van den Amphion (bladz. 49) gesproken is. Nog langen tijd zullen de betooverende toonen van dit paar in de ooren en in de harten der toehoorders weërgalmen. -- Indien het in het oog loopend was, dat zeker beroemd kunstschilder, in eene vroegere eeuw, APOLLO met eene viool afschilderde, dan is het nu ligt te verklaren, dat de zanggodinnen reeds toen aan de phantafie van dien schilder eenen SPOHR voorfpijelden.

Een ander abonnement-koncert werd met eene fymphonie van HOFFMEISTER geopend, welke, hoezeer tot de beste werken van dezen componist behoorende, niet in den fmaak viel; en zelfs het orkest fcheen den ouderdom niet te eerbiedigen, want de uitvoering was flecht. De heer KLEINE,

klaz

klarinetist van Amsterdam, trad op met een concert, door WILLEMS voor dat instrument geschreven. Hij speelde met vrijheid en gerustheid; zijn toon is rond en krachtig, vooral in de lagere en middel-toonen; passages draagt hij met veel duidelijkheid en zekerheid voor. Men bewees hem met regt veel bijval. De compositie van dat concert is goed, gelijk men van eenen zoo geoefenden en denkenden kunstenaar, als WILLEMS, verwachten kan; wanneer evenwel het eerste stuk minder lang en minder rijk aan passages ware, zoude het werk daarbij winnen. Het adagio was van CRUSLI. Het rondo is vrolijk en aangenaam geschreven.

Mejufvrouw FLORINI zong ditmaal eene franche aria, welke wij reeds dikwijls gehoord hebben; daar echter dit stuk niet boven hare krachten gaat, droeg zij hetzelfde met veel buigzaamheid der stem en juiste intonatie voor.

Eene concertante voor twee fluiten van FLEIJEL werd door de heeren VAN DEVENTER en VREDE, beide liefhebbers, uitgevoerd. Men moet de beide heeren regt wedervaren laten, met opzigt tot hun spel, en vooral de eerstgenoemde onderscheidde zich zoowel door eenen schoonen toon, als door eene goede manier van den dubbelton en vrij zuivere intonatie. Echter verwonderde men zich algemeen, dat de smaak van beide heeren op eene soort van compositie viel, die, zelfs bij de volkomenste uitvoering, mislagen moest.

De heer KLEINE blies nog variatiën op de klarinet, waarvan de componist mij onbekend bleef. De inleiding en het thema maakten de verwachting op iets goeds gaande, welke echter niet te vrede gefield werd.

Aan de ouverture van PAERS *Sophonisba* viel hetzelfde lot te beurt, als aan de overige synphoniën en andere dergelijke instrumentale stukken: zij werd door het orchest geradebraakt en dan begraven.

De andere concerten ontvingen hunnen luister van de talenten der heeren KLEINE, eerste violist van Amsterdam, MANN, fagottist mede aldaar, S. GANZ en DE GROOT van 's Gravenhage, en eindelijk van de ijverige dilettantin, mejufvrouw SCHUTTE.

De heer KLEINE speelde een viool-koncert van HOFFMANN (E mol) een werk, hetwelk ontegensprekelijk onder de besten van onzen tijd kan geteld worden, en hetwelk vooral daarom beviel, dewijl het in den geest, waarin het gedacht is, uitgevoerd werd. In het algemeen moet men den heer KLEINE den lof toezwaaijen, dat hij niet onder die beroemde toonkunstenars behoort, welke zich met alles verdringenden *egoïsmus* slechts aan eenige der nieuwere componisten aansluiten, op dezelve, zoo te zeggen, heen en weer rijden, en alles wat van de manier dier componisten afwijkt, zelfs dan wanneer het in een' veel hooger en veel verhevener stijl geschreven is, met minachting aanzien. Integendeel erkent men in KLEINE den waren, bescheidenen

kunst

kunſtenaar, die het goede overal van het middelmatige weet te onderscheiden, en die de gaaf bezit; om den geest van alle voornamen componiſten te vatten en aan den dag te leggen.

Even zoo heeft de voortreffelijke fagottist MANN; door zijn meesterachtig ſpel de bewondering van alle toehoorders tot zich getrokken. Vooral beloonden men met algemeenen bijval den krachtigen en gelijkvormigen toon, dien hij zich, door den geheelen omvang van zijn instrument heen, eigen heeft weten te maken; eene deugd, welke men slechts bij weinigen zelfs van de voortreffelijkſte fagottisten vindt. Paſſages draagt hij met veel duideljkheid, kracht en volharding voor, en niet zelden maakt hij veel effect door verbindingen van verſchillenden aard, welke hij ter regter plaats aanbrengt, en welke op blaasinstrumenten zelden gehoord worden. In het algemeen treft men in zijn ſpel veel licht en ſchaduw aan. Jammer is het evenwel, dat deze uitmuntende kunſtenaar, uit gebrek aan nieuwere muzikwerken, ſleeds tot de ouden weder terugkeeren moet.

De heer GANZ ſpeelde een concert van CREMONT (A mol), en een divertimento door hem zelveſ componcerd. Het eerſtgenoemde ſtuk is den ſmaak der concerten van RODE bewerkt, zeer melodiëus en rijk aan ſchitterende paſſages; voor het overige is het vloeiend geſchreven en goed geïnſtrumentcerd. Het adagio, dat de heer GANZ voordroeg, is dat uitſtekende ſtuk met recitatief uit het zesde concert

van

van sponh. Het rondo is in de russische manier geschreven, en maakt, vooral daar de invallende zoogenaamde turkische muziek goed is aangebracht, eene voortreffelijke uitwerking. — Het divertimento van den heer GANZ, begint met eene inleiding in A mol, gaat dan over in een eigen thema (A dur), op hetwelk drie variatiën uitgewerkt zijn, waarna eene phantastie in fis mol ons met een polonaise tot het slot brengt.

Wij stemmen ten vollen in met hetgeen over de verdiensten en het spel van den heer GANZ reeds in het eerste stuk van den Amphion (bladz. 51) gezegd is; echter hebben wij dezen kunstenaar nimmer met meer vuur en genialiteit hooren spelen, als toen hij de zoo even genoemde stukken, en bovenal toen hij het concert van CREMONT voordroeg, waarbij hij den geest van den componist volkomen gevat had. De cadence, door hem in dat concert ingevoegd, was voortreffelijk en leverde een nieuw bewijs op, met welke zekerheid en goeden smaak hij de grootste moeilijkheden weet te boven te komen.

De heer DE ENOOT jr. blies een concert van DUVENNOY, een stuk, dat geheel in de manier der Franschen geschreven is. Hij scheen dit concert gekozen te hebben, om ons mischien te doen hooren, hoezeer de smaak der Franschen, vooral in compositiën voor de klarinet, in vergelijking van dien der Duitschers ten achteren is. Wie herinnert zich niet met genoeg de werken van CRUSELL, C. M. VON

WEBER, SPOUR EN KROMMER, welke deze jonge kunstenaar met veel smaak, uitmuntenden toon, en in elk opzigt met veel virtuositeit uitgevoerd heeft?

Mejufvrouw SCHUTTE vermeerderde de genoegens van het publiek meermalen door haar talent, hetwelk zich niet bij het gezang (waarover reeds blad. 49 en 50, gesproken is) alléén bepaalt; daar zij ook als klavierspeelster verdient geprezen te worden. Een concert van WÖLFLEN variatiën van RIOTTE, welke zij speelde, strekken daarvan tot bewijs. Zij verdient nog voor vele anderen den lof, dat zij, zonder de minste pretiofiteit, iederen verdienstelijken kunstenaar, die concert geven wil en haar daarom verzoekt, gaarne ondersteunt.

Over de benefice-koncerten zal ik mijn berigt voor het volgende stuk inzenden.

Sedert eenige dagen bevindt zich alhier een der voortreffelijkste violoncellisten van Duitschland, de heer GANZ namelijk, jongste broeder van den violist. Hij is voornemens zich in de voornaamste steden van dit koninkrijk te laten hooren. Hij is een man van uitstekende verdiensten; zijne manier en voordragt heeft zeer veel overeenkomst met die van BERNHARD ROMBERG, en alhoewel vroeger leerling van onzen RAUPPE, schijnt hij zich later meer ROMBERGS manier eigen gemaakt te hebben, wiens werken hij dan ook met groote volmaaktheid voordragt. Wat wij reeds in private gezelschappen van hem gehoord hebben, heeft ons buitengemeen veel genoegen
ver-

verschafft, en wij reikhalzen naar het genot, hetwelk wij ons op zijne concerten belooven.

's GRAVENHAGE, in November 1818. — *Over het fransche theater.*

Offchoon ik het voornemen had opgevat, om een zeer omftandig berigt over de opera alhier medete-deelen, geloof ik echter wel te doen, van dit voornemen aftezien, en mij bij eenen korten fchets te bepalen, vermits de berigten, welke ik in staat ben te geven, van dien aard zijn, dat zij alleenlijk den beklagenswaardigen toestand, waarin zich de opera thans bevindt, kunnen doen kennen, en ik bij gevolg gevaar zoude loopen, in eene nitvoerige kritick vervelend te worden.

Sedert de maand Mei van dit jaar is de geheele theatralehuishouding zoodanig vervallen, dat men niet alleen niet in staat is, groote werken uittevoeren, maar zelfs dat de kleine, oude en reeds zoo dikwijls afgezaagde flukjes, thans beneden alle kritick gegeven worden. De oorzaken van dit verval zijn de volgende. Verscheiden zeer verdienstelijke fujetten, onder welke zich ook de tenorist DAMOREAU bevindt, verlieten het theater. Het vertrek van den laatsten vooral veroorzaakte eene gaping, welke natuurlijker wijze eene groote verwarring tot gevolg hebben moest. Later engageerde men in de plaats

van

van DAMOREAU, eenen zanger, ten wiens voordeele van den kant der direktie veel goeds uitgebazuind werd, die echter reeds bij zijn début, onder fisfen en fluiten, weder aftreden moest. Toen men nu eindelijk den steen der wijsheid gevonden, en eenen dragelijken tenorist geëngageerd had, kwam de nood wederom uit eenen anderen hoek te voorschijn. De direktor MILORD trachtte, namelijk, het buitendien reeds kleine orkest, uit karigheid, nog aanmerkelijk te verminderen. De bekwaamste leden ontvingen, dewijl zij het meest onkosten veroorzaakten, hun afscheid, en de verwarring steeg nu op het hoogste toppunt, vooral in het orkest. Het publiek gaf overluid zijne ontevredenheid te kennen, en een groot gedeelte van hetzelfde bezocht het theater niet meer. De heer MILORD scheen zich echter weinig te bekommeren over hetgeen in het publiek over het theater geredekaveld werd, althans tot verbetering werd er ook niet het minste ondernomen; en zoo dwalen THALIA's kinderen nu nog altijd met de overblijfselen van het orkest in eene chaotische duisternis rond.

MÉHUL's *Joseph en Egypte* en PAERS' *Griseida* ontvingen het laatste slijffel, en met hen daalde ook al het goede ten grave.

Eenige woorden over beide deze opera's worden mij wel veroorloofd.

De opera van MÉHUL, *Joseph en Egypte*, is als kunstwerk zoo zeer bekend en door den kunstregter

zoo dikwijls beoordeeld, dat ik het voor overbodig acht, daarover op nieuw uitteweiden. De uitvoering van dit stuk was, over het geheel genomen, dragelijk; maar in de afzonderlijke rollen bleef nog veel te wenschen overig. De heer LAURENT speelde den *Joseph* als gast. Zijne stem was eenigzins heesch en in de lang aanhoudende toonen weifelend. In het algemeen verraadde hij weinig schooleefening. Zijn spel was niet van gevoel ontbloot. FERVILLE was, als *Simon*, zeer te prijzen; evenwel was het te wenschen, dat deze voortreffelijke tooneelspeler, die zich maar al te dikwijls door zijn vuur laat wegslepen, het gezang minder aan zijn spel opofferde. GENVOISE was, als *Jakob*, niet op zijne plaats, want hij is meer bariton- dan baszanger: in het algemeen hadde hij zich met het karakter zijner rol meer gemeenzaam maken, en meer als een lijdende vader werken moeten. Madame ERICNON speelde als *Benjamin* met expresie; maar hare stem is van weinig beteekenis, en wij moesten haar den goeden raad geven, om, wanneer zij op het tooneel nog opgang denk te maken, zich toch niet te verbeelden, dat zij dit doel met zingen zal bereiken. De kooren achter de schermen hadden eene geringe uitwerking.

Madame VAN DEN BERG-DANGEVILLE voerde, ten haren *benefice*, de *Grifelda* op, eene der beste opera's van FABR. Het liet zich wel vooruitzien, dat mejufvrouw DANGEVILLE, welke vele liefde voor de kunst heeft, en daarmede veel talent

vereenigt, een stuk kiezen zoude, dat haren smaak eer aandeed. De gekozene opera werd goed gegeven, en bijzonderen lof verdient mejufvrouw DANGEVILLE door de twee bravour-aria's, waarvan de eene door eene obligate klarinet en de andere door het koor geaccompagneerd wordt. Evenwel gelukte haar de eerste beter dan de laatste, waarin zij eenige malen tot aan het hooge C loopen en uithouden moet. De natuur heeft haar met geen' grooten omvang der stem begunstigd, en zij konde die hooge toonen slechts met veel moeite, door middel eener zwakke kopstem, voortbrengen. Bij zulke gelegenheden verstaat zij echter de kunst, om door haar uitmuntend talent, hetwelk zij ook als tooneelfpeelster bezit, hare zwakheid zoodanig te bemantelen, dat dezelve gedeeltelijk zelfs aan den gevormden en beschaafden behoorder verborgen blijft. De twee tertsetten, welke in de opgenoemde opera voorkomen, werden goed uitgevoerd. Het orchest muntte door een goed ensemble uit; en het zoude op menige plaats, waar het meer licht en schaduw had kunnen geven, nog meer uitgemunt hebben, wanneer de directeur, de heer WELSCH, zich de zaak meer had aangetrokken. In het algemeen zoude het te wenschen zijn, dat de heer WELSCH, welke niet van talent ontbloot is, meer liefde voor de kunst aan den dag lei, en zich beijverde, om den geest der stukken nauwkeurig te leeren kennen, en dat hij zich in acht name, om niet meer, zoo als tot nu toe ge-

woonlijk het geval was, de muziekstukken door al te snelle tempo's, vooral in het allegro, te bederven.

Uit zekere bronnen verneemt men, dat, op verzoek van Z. M. onzen Koning, eenige onzer achtingswaardige vereerers der kunst, zich met de taak belast hebben, om het franfche theater alhier onder hun opzigt te nemen. Men verheugt zich reeds in het vooruitzigt op iets goeds en duurzaam.

AMSTERDAM, den 22 November 1818. De heer L. DROUET gaf voorleden Woensdag, den 1^{den} dezer, een koncert in den franfchen fchouwburg, en liet zich hooren in een concertftuk en in de bekende variatiën op *God fave the King* en *nel cor più non mi sento*, alles van zijne eigene compositie. Het opzien, dat hij reeds voor ongeveer acht jaren, toen hij bij de kapel van den toenmaligen koning van Holland aengefeld was, door zijne kunstvaardigheid op de fluit baarde in een concert, hetwelke de beroemde vioolfpeler RODE alhier gaf; de naam, dien hij fiedert, als eerfte fluitist bij de kapel van den ex-keizer, en naderhand bij die van den tegenwoordigen koning van Frankrijk, en laatftelijk door zijn brillant concert te London verwierf; de menigte zijner compositiën voor zijn instrument, welke zoo zwaar zijn, dat nauwelijks iemand het wagen durft ze te fpielen — dit

al-

les spande onze verwagting op het hoogst. De heer DROUET heeft dezelve niet slechts te vrede gesteld, maar zelfs, naar het eenstemmig oordeel van alle kenners, nog verre weg overtroffen en hen allen doen verstomd staan: men zeide algemeen, dat hij zich zelve geaccompagneerd had. Zijn concert was, helaas! weinig bezocht, hetgeen wel hoofdzakelijk moet toegeschreven worden aan de voorvallen, welke dienzelfden dag op de beurs plaats hadden. Bij een tweede concert zoude de schouwburg, zonder eenigen twijfel, vol geweest zijn. Bovendien is men er bij ons reeds aan gewoon, dat een zoo voortreffelijk kunstenaar meer dan eens concert geeft. In deze verwagting werden echter deze keer vele menschen te leur gesteld, daar de heer DROUET reeds den tweeden dag na zijn concert van hier vertrok.

De heer DROUET wordt overal geacht, als een der eerste fluitspelers, en men beweert zelfs, dat hij, wat de kunstvaardigheid aangaat, zijns gelijken niet vindt. Het was dan ook, nit aanmerking van deze algemeene hulde, welke men aan zijne verdiensten toebrengt, niet noodig, om, in de aankondiging van zijn concert, van zijne vroegere aanstelling melding te maken. Zijn naam alleen zoude voldoende geweest zijn, en wanneer er nog iets had moeten bijgevoegd worden, dan had de heer DROUET zich aan zijne vaderstad moeten herinneren, hetgeen hem zelve tot genoegen had moeten verstreken.

Hij is een leerling van onzen waardigen A. DAHMEN.

GRONINGEN in November. De tienjarige harpspeelster, mejufvrouw LOHR, van Amsterdam, heeft ons, met haren vader, in deze maand bezocht en onze bewondering, in twee concerten, welke zij den 4^{den} en den 9^{den} gegeven heeft in eenen hoogen graad gaande gemaakt, nadat zij, in eene representatie van de tooneelsociëteit *utile et dulce*, onze verwagting reeds niet weinig gespannd had. Eene onzer stadskouranten van den 3 November, bevat daarover het navolgende artikel: „Wij hebben het genoeg thans in ons midden te bezitten de jufvrouw LOHR, harpspeelster van Amsterdam. Deze jonge kunstenaar, welke slechts tien jaren oud is, heeft zich laatstleden Zaterdag in de sociëteit *utile et dulce* laten hooren, aan het talrijk verzameld gezelschap zeer aangename oogenblikken verschaft, en zoo veel te meer de algemeene bewondering tot zich getrokken, daar zij; naar het getuigenis van deskundigen, in weerwil harer weinige jaren, zwarigheden overwint, waarvan de te bovenkoming haar, bij het dubbeld van haren ouderdom, zeer veel eer zoude aandoen, en daar de expressie, waarmede zij hare stukken voordraagt, een sprekend bewijs oplevert van gevoel, hetwelk men zelfs bij kunstenaars van meer rijpen ouderdom niet zelden vermist.” Het oordeel in dit artikel vervat; onderschrijven wij ten vollen, en wij erkennen gaarne, dat wij deze leerlinge van mej. GALLO, welke laatste wij voor eenige jaren alhier gehoord hebben; gelijk stellen met hare leermeesteres, zoo zij ze niet over;

overtreft , namelijk , zoo als deze toen was : na dien tijd kan zij zekerlijk aanmerkelijke vorderingen gemaakt hebben. Te verwonderen is bovenal de zekerheid , de kracht , de juistheid en de expresie ; waardoor zich het spel van dit nog zoo jong meisje reeds nu kenmerkt , en wij houden ons verzekerd , dat zij , wanneer zij tot rijpere jaren , en meerdere physische kracht zal gekomen zijn , wanneer haar ijver niet verlaauwt , en het gevoel , dit voornaamste vereischte van de ware kunst , zich ten vollen in haar zal ontwikkeld hebben , eene der eerste virtuosen op de harp zal worden ; vooral wanneer hare bescheidenheid , welke haar thans niet minder fraai staat , dan haar talent en hare bevalligheid , niet , gelijk anders wel dikwijls het geval is , in eene *suffisance* ont-aart , welke de eerste en grootste hinderpaal is van alle vorderingen in elke kunst en wetenschap.

Zij heeft ons doen hooren twee concerten van D'ALVIMARE (B dur en C mol) , onderscheidene variatiën van BOCHSA , den bekenden marsch van NADERMAN , en eindelijk een duo voor de harp en de klarinet van WOLFF. Dit laatste stuk , dat zij , naar wij vernemen , te Amsterdam met den zoo gunstig bekenden CHRISTIANI uitgevoerd heeft , en dat aldaar met bruisenden bijval bekroond werd , leverde ons een sprekend bewijs op , hoezeer de duit-sche muzikstukken , ook van deze soort , boven de franche uitmunten , schoon de opgenoemde stukken van D'ALVIMARE en BOCHSA , in *hunne* soort ,

niet juist te verwerpen zijn. Het bedoelde duo, dat zij met onzen MULLER speelde, en dat van beide kanten voortreffelijk uitgevoerd werd, verwekte ook bij ons publiek het levendigste *enthousiasmus*; terwijl het ons voorkwam, dat bij de andere stukken, die mej. LOHR voordroeg, meer de wijze van uitvoering, dan wel de componisten, bewonderd en geapplandiseerd werd.

Voor het overige werden op deze concerten nog de volgende obligate stukken uitgevoerd: variatiën voor de klarinet van WILLINK, die ons niet zeer bevalen wilden, door den vrij vaardigen S. WINTER geblazen; een vioolconcert van KREUTZER (G dur) door den oudsten zoon van WINTER gespeeld, over wiens spel wij wel eens bij eene andere gelegenheid zullen spreken; ROBE's voortreffelijke variatiën in G dur; door F. OTTO, den broeder van den, reeds voor eenige jaren alhier overledenen, uitmuntenden vioolspeler J. OTTO, met vrij goeden toon, doch met te weinig zekerheid en goeden smaak voorgedragen, en eindelijk een potpourri van DANZI, door onzen MULZER, als naar gewoonte, geblazen.

Wat de grootere instrumentale muziek betreft, hebben ons deze twee avonden veel genot verschaft. Wij hoorden eene bekende, doch altijd schoone, synphonie van ANDRÉ (Es dur) en MOZARTS voortreffelijke synphonie uit C met de fuge, welke hier, zoo veel wij ons herinneren, nimmer gemaakt is; voorts de uitmuntende ouverturen van *la clemenza di Tito*,

Ido-

Idomeneo, *die Zauberflöte* en *Don Juan*, alle van dienzelfden, nog door niemand overtroffenen, componist. Wij zijn het orchest den lof schuldig van met ijver en vuur zich bevljigtigd te hebben de uitvoering dier stukken, zoo goed mogelijk, te doen gelukken, en vooral bij de Mozartfche fynphonie was deze ijver zeer zichtbaar, schoon de uitvoering zelve nog wel iets te wenschen overig liet. Onzes inziens echter, verdienen de welgemeende pogingen van een middelmatig orchest, gelijk het onze, zelfs bij middelmatige uitvoering, evenveel, en misfchien nog meer lof, dan die van een uitstekend orchest bij onovertreffelijke uitvoering.

Zoo veel genot ons de voortbrengfelen dier twee concerten verfchaft hebben, even zoo leed heeft het ons gedaan, dat beide niet voltalliger bezocht waren, en zulks wel te meer, daar de aanwezige kunstvrienden op de afwezige personen welligt zouden hebben kunnen toepafsen (of met of zonder regt, willen wij onbeflist laten, daar wij het met geen van beide bederven willen) het vonnis, dat de onfterfelijke SCHILLER in zijne *Gefchichte des Abfalls der vereinigten Nederlande von der Spanifchen Regierung* (hoofdfstuk: *die Nederlande unter KARL V.*) over het toenmalig nederlandsche volk velt, en waarin hij het noemt een volk, *das durch die Gefchäfte des gemeinen bürgerlichen Lebens zu einer undichterifchen Wirklichkeit herabgezogen ist.*

Mej. LOHR is met haren vader naar Amsterdam teruggekeerd, hare reis nemende over het naburige Leeuwaarden, waar zij ook concert geven zal.

— e —

RECENSIE — AANPRIJZINGEN
VAN WERKEN — EN Z.

Six Walfes pour le piano-forte, composées par W. G. HAUFF, organiste de la grande église à Groningue. Chez W. KEYZER, au magasin de musique à Groningue. (Prijs in steendruk 15 fl.)

De kritiek van muzikwerken is aan zeer vele en gewigtige moeilijkheden onderhevig, en misschien meer, dan de kritiek van voorwerpen van eenige andere wetenschap of kunst. De hoofdoorzaak van deze grootere moeilijkheid is wel daarin gelegen, dat men, althans met opzigt tot velerhande soort van werken, zijn oordeel niet altijd naar bepaalde regelen der kunst kan wijzigen; en vooral schijnt ons dit waar toe, met betrekking tot werken, als het voor ons liggende, waarvan de eigenlijke strekking onbekend is, en welke dus alleen maar (het grammatische gedeelte uitgezonderd) naar algemeene regelen der kunst beoordeeld kunnen worden.

De-

Deze moeilijkheden te ontwijken, kan wel weinig zorgen kosten, namelijk, door slechts in zeer algemeene bewoordingen het werk aanteprijzen of te verwerpen. Maar beantwoordt de recensent dan aan de verwagting, die men billijkerwijze van hem koesterde? volvoert hij op die wijze de taak, welke hij op zich nam? — Onzes inziens, neen!

Offchoon het nu de pligt van den recensent is, om de muziekwerken, welke hij zal beoordeelen te analyseren, aan de bestaande regelen der toonkunst en der kunst in het algemeen te toetsen, en eindelijk zoo daartestellen, dat de lezer zich van het werk zelve een levendig denkbeeld vormen kunne, — ofchoon dit, zeggen wij, eigenlijk het werk der kritiek is, zoo kan men evenwel niet vorderen, dat de kritiek alle deze pligten zal in uitoefening brengen bij werken van zoo geringen omvang, als het onderhavige; evenmin als men gerechtigd is van den componist te verlangen, dat hij bij zoodanige kleine, of liever (zonder daarvan op het werk in zijne soort eenige toepassing te maken) weinig beteekenende stukken alle die regelen der hoogere kunst toepasse, wier naauwkeurige in achtneming men, bij grootere werken, als quartetten, synphoniën, opera's en dergelijken, met gestrengheid bevoegd is te vorderen. De recensent zal dan best doen zijne beoordeeling in algemeene bewoordingen, welke alleenlijk zijne goed- of afkeuring te kennen geven, intekleeden; alleen het grammaticale gedeelte uitgezonderd, hetwelk hij met gestrengheid

heid kan en moet nagaan. Het eerste gedeelte zijner beoordeeling (wanneer ze nog dien naam mag dragen) zal dan eigenlijk meer de *meening* van een enkel persoon, dan eene recensie wezen, en slechts het laatste gedeelte zal aldus kunnen genoemd worden.

Wanneer wij van deze grondbeginselen uitgaan wilden, zouden wij onze beoordeeling in een paar regelen kunnen bevatten; doch de achting, welke wij den heer HAUFF toedragen, dien wij als een zeer waardig en bekwaam orgelspeler hebben leeren kennen, en de hoop, die wij voeden, dat hij ons in het vervolg meer andere en uitgestrektere werken zal schenken, nopen ons, om van den algemeenen regel, welke wij boven ten opzichte van zoodanige compositiën hebben aangegeven, voor ditmaal afte wijken, en zijne walfen een weinig van naderbij te beschouwen.

Wat den *form* betreft, moeten wij de aanmerking maken, dat de zes stukken, waaruit deze verzameling bestaat (zonder nog over derzelver waarde te oordeelen) kwalijk *walfen* kunnen genaamd worden, vermits zij niet in den vorm geschreven zijn, welke deze soort van dansmuziek vereischt; (wij willen daarmede niet te kennen geven, dat deze stukken niet eene dansaardige beweging zouden hebben, en er bij gevolg niet naar gedanst zoude kunnen worden). Immers behoort de wals te bestaan uit twee afdeelingen, waarvan de laatste het *trio* genaamd wordt. Ieder dier twee afdeelingen bevat wederom twee onderdeelen, ieder van 8 maten. Het

trio

trio wordt in eenen anderen toon gefchreven, als de eerste hoofdafdeeling; echter in eenen verwanten toon. — Zoo zeer het waar is, dat het in acht nemen van den *rythmus* thans geene regel meer is in het fchrijven van fymphoniën enz., niet minder waar is het, dat die *rythmus* bij danfen niet mag uit het oog verlooren worden. — Zoude de heer HAUFF niet beter gedaan hebben, deze stukken *rondoletto's* te noemen, of wel daaraan eenen anderen meer algemeenen titel gegeven te hebben, bij voorbeeld, *pettites pièces*, *bagatelles* of eenen dergelyken naam? Daardoor zoude zijn werk wel niet aan waarde gewonnen hebben, evenwel is een juiste titel een bewijs, dat de fchrijver of componist een juist en bepaald denkbeeld gehad heeft van het doel, dat hij zich heeft voorgesteld; hoezeer een minder juiste titel niet, althans niet altijd, een bewijs van het tegendeel is, daar menige fchrijver, gelijk de ondervinding dagelijks leert, op de titels zijner werken niet altijd zooveel acht geeft, als wel noodig ware, en fomtjds meer, zeer dikwijls echter minder levert, dan de titel belooft.

De fchrijftrant of ftiyl dezer walfen is grootendeels zuiver, offchoon de uitgave zelve van fouten krielt, welke echter meestal zoo in het oog loopend grof zijn, dat het ongerijmd zoude zijn, dezelve aan den componist toetefchrijven. Eene enkele fout tegen den zuiveren ftiyl (*reiner Satz*, zoo als de Duitfcher het noemt) is ons voorgekomen in den vijfden maat

van de zevende bladzijde, waarvan de twee oktaven g en f *kruis* het oor onaangenaam aandoen, en daarenboven hadden kunnen vermeden worden, door reeds in het laatste akkoord van den vierden maat aan de regterhand d te geven en bij de drie akkoorden van den volgenden bij te voegen, en daarentegen g en f in de twee eerste akkoorden van dien maat weg te laten.

Wat nu de melodiën betreft: zij zijn regt aangenaam en vlocijend, hoewel zij zich niet door oorspronkelijkheid, noch door nieuwe wendingen kenmerken. Daarenboven zouden wij wenschen, dat de heer HAUFF de zorg gebruikt hadde, om zijn werk van zoogenaamde *reminiscenzen* vrij te houden. Zoo worden wij, bij voorbeeld, in het slot van de 3de afdeeling der tweede wals, al te duidelijk herinnerd aan het trio van de menuet in de symphonie van ANDRÉ (Es dur).

Voor het overige kunnen deze walsen niet onder de zeer gemakkelijken, doch ook op verre na onder de moeilijken geteld worden, daar alles zeer in de vingers ligt, en bij geringe oefening ligt uittevoeren is. Hierdoor bevelen zij zich nog meer aan aan liefhebbers, welke een weinig vaardigheid hebben verkregen, wanneer zij ook al door hunne aangename melodiën alleen geene vrienden verwierven; waaraan echter niet te twifelen is. — Jammer is het echter, dat deze walsen niet kunnen gespeeld worden, ten zij uit zoodanige exemplaren, welke door den compo-

nist

nist zelf verbeterd zijn, (en waarvan ons toevallig een onder de oogen gekomen is), daar ze, gelijk wij reeds boven hebben aangemerkt, van drukfouten wemelen, en wij zouden daarom den heer HAUFF aanraden, om die verbeteringen publiek te maken, bij voorbeeld, in dit tijdschrift, waartoe hem de redactie, onzes inziens, op zijn verzoek wel eene plaats in het aankondigingsblad, zal willen vergunnen.

Ten slotte moeten wij nog den heer HAUFF aanmoedigen, om eens aan grootere werken zijne krachten te beproeven. Wij houden hem daartoe zeer wel bekwaam en gelooven, dat hij door grootere werken zijnen roem aanmerkelijk zal kunnen vermeerderen, en dat hij aan de muzikale wereld tevens een zeer aangenaam geschenk zal kunnen maken.

Aanprijzing van geestelijke muzikwerken.

I. Alle beminnaars van het koraalgezag zullen met belangstelling vernemen, dat er in Duitschland een werk zal worden uitgegeven, hetwelk al de tot nog toe vervaardigde koraalboeken zal overtreffen, zoowel wat de wijze van bewerking aangaat, als wat de volledigheid van den omvang betreft.

De eerwaardige veteraan, J. G. SCHUCHT, cantor aan de beroemde *Thomaschule* te Leipzig, en muzikdirekteur aan de beide hoofdkerken aldaar, zal op *prenumeratie* doen drukken een *allgemeines, deutsches Choralbuch für Singchöre und Organisten*.

Of-

Offchoon dit koraalboek wel voornamelijk voor de duitfche kerken is ingerigt , acht ik mij evenwel verpligt , om de oplettendheid van hollandsche kunstenaars en kunstvrienden daarop te vestigen , eensdeels , dewijl iedere onderneming van algemeen of meer bijzonder nut in hem , die de kunst waarlijk vereert , altijd eene aangename gewaarwording moet verwekken , en ten anderen ook , omdat , mijns inziens , het hier bedoelde werk inderdaad ook in ons vaderland ten hoogsten nuttig kan worden voor de verbetering van het zingen in de kerk ; — terwijl het eindelijk , als middel tot oefening , hoogst belangrijk zal zijn voor den organist , zoo voor aankomenden , als voor reeds gevormden .

Ten einde dit een en ander nader te flaven , zal ik hier uit de aankondiging van den eerwaardigen SCHICHT het een en ander overnemen , namelijk ; waar hij over den inhoud en de wijze van bewerking van zijn koraalboek spreekt , en waaruit men tevens zal kunnen nagaan , waarin dit werk zich van alle andere koraalboeken onderscheidt . Hij zegt dan :
 „ mijn werk is in de eerste plaats een *algemeen koraalboek* , dat is een zoodanig , dat *overal* in evan-
 „ gelische kerken , waar duitfch gezongen wordt (42) ;
 „ niet slechts kan gebruikt worden , maar hetwelk
 „ ook

(42) *En bij gevolg ook in onze lutherfchs kerken.*

„ ook toereikend en volledig moet bevonden worden.
 „ Een koraalboek van dezen aard was, gelijk men
 „ weet, tot nog toe niet aanwezig. Tot de bewer-
 „ king van hetzelfde, heb ik alle duitſche gezangboe-
 „ ken, die ik konde meester worden, en daarenbo-
 „ ven alle oude en nieuwe koraalboeken naauwkeurig
 „ vergeleken. Wanneer ik voor een lied geene me-
 „ lodie vond, of ook geene zoodanige, welke het
 „ zij voor de versmaat, het zij voor den inhoud
 „ van het lied, of ook voor den geest, die daarin
 „ heerscht, niet paste (waarop in nieuwe koraalboe-
 „ ken zoo zelden gelet is) daar heb ik zelf eene
 „ nieuwe melodie vervaardigd, en zoo is daardoor
 „ een aantal van 306 nieuwe melodieën ontstaan.

„ Mijn koraalboek is voorts voor *zanggezelschap-*
 „ *pen* bestemd (43), gevolgelijk niet uitfluitend en ook
 „ niet bij voorkeur voor organisten, ten dienſte van
 „ welke tot nog toe alle koraalboeken, met uitzon-
 „ dering van dat van HILLER, wanneer ook al niet
 „ uitfluitend, dan toch bij voorkeur ingerigt waren.
 „ Evenwel heb ik de vier stemmen op twee lijnen
 „ geplaatst, den Sopraan en den Alt op de bovenſte,
 „ den Tenoor en den Bas op de onderſte lijn; en
 „ daaruit volgt dus, dat mijn werk ook door orga-
 „ „ nis-

(43) *En zoodanigen vindt men immers ook in ons vaderland.*

S.

III STEL.

Q

„ nisten kan gebruikt worden, en zulks zoo veel te
 „ eerder, daar zij altijd best zullen doen, de koralen
 „ voortedragen in eene gedeelde harmonie, welke
 „ zich regelmatig voortbeweegt.

„ Ik heb voorts die koralen, welke, hoezeer oors-
 „ prongkelijk in de effectvolle *oude kerken-toonwij-
 „ zen* geschreven, (die ook deze soort van reli-
 „ gieuse muziek — en wel de edelste van allen — zoo
 „ uitstekend van de profane muziek afzonderen), ech-
 „ ter naderhand, hier uit onkunde, daar uit ligt-
 „ zinnigheid, gemakkelijkheid enz. veranderd zijn, —
 „ deze koralen heb ik tot hunne oorspronkelijke ge-
 „ daante terug gebragt en dien overeenkomstig heb
 „ handeld.

„ Wat de harmonie in het algemeen betreft: ik
 „ heb met de stiptste naauwkeurigheid er op gelet,
 „ dat dezelve niet slechts zuiver zij, en dat iedere
 „ stem natuurlijk vloeijs, maar ook dat de harmonie
 „ zelve veel beteekenend en waardig zij, zonder even-
 „ wel ergens al te kunstig te schijnen, en ik heb op
 „ deze wijze getracht evenzeer verwijderd te blijven
 „ van het gemeene en alledaagsche, als van het ge-
 „ zochte en zeldzame. Men zal zien, dat ik mij aan
 „ den strengsten stijl, welke voor de kerkelijke gezang-
 „ gen past, overal in zoo verre heb vastgehouden,
 „ als mogelijk was, zonder tot het kleine en tot het
 „ pedante te vervallen.

„ Als toegift heb ik bij de koralen nog bijgevoegd:
 „ eene *prefatie met sanctus*, en eene nieuwe melodie

„ voort

„ voor het *onze Vader*, alsmede voor de *inzet-
 „ woorden*; daarbij ingefloten de tusschen *respon-
 „ sorieën*.”

Zoo verre de componist. — Ik heb het geluk gehad dit uitgestrekte werk in ms bij den achttingswaardigen man zelve te zien, en bij die gelegenheid kunnen nagaan de ontzaggelijke moeite, welke *schicht* heeft gehad, om dit werk, waaraan hij, volgens zijne eigene aan mij gegevene verklaring, zeventien jaren heeft gearbeid, te voltooijen.

Hetzelve zal in drie deelen bij *ВРЕТКОФ* und *НÄRTEL*, te Leipzig, worden gedrukt. Het bevat 1285 melodiën, waarvan 306 door *schicht* zelve nieuw gecomponeerd zijn. Wie zijne overige werken voor het kerkgezag kent, die zal met mij instemmen, dat hij volkomen berekend is voor de taak, welke hij zich voorschreef, en ik kan het hier bedoelde koraalboek dan ook niet genoeg aanbevelen aan organisten om het te bestuderen, aan zanggenootschappen tot dagelijksch gebruik, en in het algemeen aan alle zoodanige menschen, welke in het koraalgezag eenig belang stellen; — hartelijk wenschende, dat het ook in ons land veelvuldig en met nut moge gebruikt worden.

De uitgever *НÄRTEL* heeft aangekondigd, dat het op het einde der maand Januarij 1819 zal worden uitgegeven; dat het ongeveer 300 à 400 bladzijden druks zal beslaan, en dat men, tot aan den tijd der uitgave,

op hetzelfde bij wijze van *prenumeratie*, ten bedrage van *vijs* sakkische rijksdaalders, kan inteekenen, met de gunstige voorwaarde, dat zij, die *vijs* exemplaren vooruit betalen, het vijfde exemplaar kosteloos ontvangen.

II. Bij deze gelegenheid kan ik niet voorbij, om den kunstvriend oplettend te maken op een ander kunstwerk, dat door den beroemden HANS GEORG NÄGELI, te Zurich, zal worden uitgegeven. Ik beoel hier de vermaarde *vijsstemmige misse*, van den onsterfelijken J. S. BACH, met vol orkest. De uitgave geschiedt in partitie, naar het *autographum* van BACH, zoo als het uit de nalatenschap van deszelfs zoon, C. P. E. BACH, is aangekocht.

NÄGELI zegt over dit werk in zijne aankondiging:
 „ Met betrekking tot de *technische* bewerking, bevat
 „ deze misse in *zeven-en-twintig* uitvoerige stukken,
 „ alle soorten der kontrapuntische en kanonische kunst
 „ in die volkomenheid, welke men bij BACH altijd
 „ bewonderd heeft. Ook heeft hij het hier in de instrumē-
 „ mentatie, en zelfs in de kunst van het tusschen-
 „ spel, ontzaggelijk ver gebracht. Wat de *aesthetische*
 „ bewerking aangaat, zal het voldoende zijn, het
 „ *Credo* aantehalen, hetwelk reeds door EBELING
 „ in zijn *Lobgesang auf die Harmonie* (zie MAT-
 „ THISSONS *Anthologie*, 4^e deel bladz. 259 en de
 „ noot bladz. 265) dichterlijk geprezen is, als het
 „ meesterstuk van den grootsten aller harmonisten.
 „ Dit

„ Dit *Credo* (en zelfs reeds het eerste uitvoerige stuk;
 „ alleenlijk op de woorden: *credo in unum Deum*)
 „ is wel het *wonderbaarste* muzikale kunstwerk, dat
 „ er bestaat. De moeilijke vraag, welke door den
 „ kunstregter van *BACH'S* tijd, en ook van den on-
 „ zen, zoo dikwijls geopperd en waarover zoo veel
 „ getwist is, hoe, namelijk, het *CREDO* door den
 „ componist moet behandeld worden, is hier opge-
 „ lost tot een eeuwig model, als de onmiddellijkste
 „ opwekking *der kracht van het geloof door de won-*
 „ *derkrachten der kunst.*”

Ook dit kostelijke werk, dat voor den denkenden en voor den studehenden kunstenaar eene onuitputtelijke bron van kennis en geleerdheid in zich bevat, wordt bij intekening uitgegeven tegen den, inderdaad zeer matigen, prijs van *acht* saksische rijksdaalders, en zal in de paaschmis 1819 het licht zien.

III. Eindelijk moet ik nog van eene onderneming gewag maken, welke in ons land in het algemeen meer bijval zal vinden, dan die van *NÄGEL*. Onder den titel, *die heilige CÄCILIA*, namelijk, wordt door den bekwamen *J. D. SANDER*, te Berlijn, met beraadflaging van den proost en konfistoriaal-raad *Dr. G. A. L. HANSTEIN*, van den koninklijk-pruisfischen kamermuzikus *G. A. SCHNEIDER*, van den koninklijk-pruisfischen kapelmceester *B. A. WEBER*, en van den hoogleeraar der toonkunst *FR. ZELTER*, uitgegeven eene verzameling van geestelijke liederen,

oden, motetten, psalmen, koren en andere gezangen van de uitmuntendste componisten van ouderen en nieuweren tijd. De strekking dezer verzameling is bevordering en verbreiding van het edele en heilige gezang in het algemeen, en veredeling van de godsdienstoefening, waartoe, gelijk men algemeen erkent, het gezang een der vruchtbaarste middelen is.

Dit werk zal drie afdeelingen bevatten en bij stukken het licht zien. De eerste afdeeling is bestemd voor *geestelijke liederen, oden en hymnen*, waarvan de onderscheidene versen op dezelfde melodie worden gezongen. De compositieën zullen genomen worden van BACH, VAN BEETHOVEN, HILLER, NAUMANN, ROLLE, SCHULZ, ZELTER, en andere niet minder beroemde mannen. Zij zijn drie- of vierstemmig geschreven, met accompagnement van orgel of piano-forte.

De tweede afdeeling bevat *motetten, psalmen, geheel doorgecomponeerde oden en liederen en doorgecomponeerde koralen*, van GRAUN, HÄNDEL, HOMILIUS, KAISER, KIRNBERGER, REICHARDT, ROLLE, SCHULZ, TAG, WOLFF en anderen onder de Duitschers, en van CALDARA, DURANTE, LEONARDO LEO, LOTTI en anderen onder de Italianen.

De derde afdeeling eindelijk bevat *koren en andere kerkelijke muziekstukken, hymnen, cantaten* van HÄNDEL, HASSE, C. PH. E. BACH, C. BENDA, GRAUN,

GRAUN, HOMILIUS, KUNZEN, MOZART, NAUMANN, REICHARDT, RÖLLE, J. A. P. SCHULZ; WESTENHOLZ, WOLFF, en andere zoowel duitſche, als italiaanſche en franſche componiſten.

Wat het geheel betreft, kan ik niet met ſilzwijgen voorbijgaan, dat de uitgever het zich tot eene wet heeft gemaakt, om geen ſluk in zijne verzameling optenemen, waarvan de woorden aan de Christenen van de eene of andere gezindheid aanſlootelijk kunnen zijn, zoodat *de heilige cäCILIA* even nuttig zal zijn voor Roomsch-Katholijken, als voor Protestanten, Mennoniten enz.

De uitgave geſchiedt bij den boekhandelaar SANKER te Berlijn. In ieder vierendeeljaars ziet één ſluk van 18 vellen *in folio* het licht. De prijs is matig, namelijk, zes pruiſſiſche rijksdaalders bij *pre-numeratie* en zonder deze *negen* rijksdaalders. Of de tijd van prenumeratie verſtreken is, kan ik niet met zekerheid bepalen.

Men zal met mij inſtemmen, dat de drie ondernemingen, welke ik hier aan het nederlandsch publiek heb bekend gemaakt, alle aanprijzing verdienen, en wanneer ook al de tweede bij ons van minder algemeen belang zoude kunnen wezen, zijn de twee anderen des te belangrijker, en ik vertrouwd daarfom; dat de vereerer van het gezang, in het algemeen; en van het kerkelijke gezang, in het bijzonder, het mij zal dank weten, dat ik hem hier eenige werken heb

heb opgenoemd , welke de veredeling van het laatste vooral bijzonder kunnen en moeten bevorderen , en die hem anders , daar zoodanige werken zelden bij onze muzijkhandelaars gevonden worden , welligt onbekend waren gebleven.

N. W. SCHROEDER STEINMETZ.

Korte berigten van de redaktie.

De 4e klaske van het koninklijk nederlandsch Instituut heeft den ecreprijs , welke uitgelooft was op de compositie van eene cantate , *de toonkunst* getiteld , toegekend aan den heer P. J. SUREMONT , van Antwerpen. Wij hopen , dat dit stuk openlijk zal worden in het licht gegeven , en zullen , wanneer die uitgave zal hebben plaats gehad , een omftandig verslag van dat werk aan onze lezers mededeelen.

Het heeft Z. M. den Koning behaagd te bevelen , dat er bij iedere afdeeling infanterie een korps van 18 muzijkanten zal worden opgerigt. Het publiek zal zich over dit koninklijk bevel zonder twijfel verheugen , en ook de eigenlijke vriend der kunst kan , wanneer de traktementen niet te gering zijn , om verdiensfelijke mannen te engageren , zich veel genot daarvan belooven.

Uit plaatsgebrek kunnen wij in dit stuk geene melding maken van een zeer belangrijk werk , waarmede ROSHEIM te Kasfel zich bezig houdt.
